

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

*ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЯВСЬКО-ПОМОРСЬКА ВИЩА ШКОЛА У МІСТІ БИДГОЦІ (ПОЛЬЩА)
ДЕРЖАВНА ВИЩА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНА ШКОЛА ІМ. О. БРОНІСЛАВА МАРКСВИЧА В ЯРОСЛАВІ (ПОЛЬЩА)
АФІНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КАПОДИСТРІЇ (ГРЕЦІЯ)
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН МОЛДОВИ
КАРАГАНДИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (КАЗАХСТАН)
ПОЛОЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)
ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
АСОЦІАЦІЯ ПОРТІВ УКРАЇНИ «УКРПОРТ»
АСОЦІАЦІЯ СУДНОВЛАСНИКІВ УКРАЇНИ*

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ:
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ І МЕЖІ ЗРОСТАННЯ**

Матеріали
ХІ міжнародної науково-практичної конференції

12 – 13 вересня 2019 року

смт. Залізний порт, Херсонська обл.
2019

Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання: Матеріали одинадцятої міжнародної науково-практичної конференції. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2019. – 111 с. – Мова: укр., пол., рос., англ.

У збірнику представлені матеріали доповідей вчених, здобувачів, аспірантів та студентів на одинадцятій міжнародній науково-практичній конференції «Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання», яка проходила 12-13 вересня 2019 року у смт. Залізний порт Херсонської обл.

В доповідях особлива увага приділяється актуальним питанням розроблення теоретико-концептуальних засад «зеленого» розвитку промисловості, агропромислового комплексу, інфраструктури та інновацій в глобальному економічному просторі; векторів та інструментарію соціалізації та екологізації економічних систем; механізмів реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів «зеленої» економіки в сучасних умовах; регіональних пріоритетів розвитку «зеленої» економіки в умовах децентралізації.

Організаційний комітет:

Бардачов Ю.М. – д.т.н., проф., ректор Херсонського національного технічного університету;

Буркинський Б.В. - д.е.н., проф., академік НАН України, директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

Рейман К. - д-р габ, проф. надзв., ректор Державної вищої техніко-економічної школи ім. О. Броніслава Маркевича в Ярославі (Республіка Польща);

Стер'єнулу О. - професор Афіньського національного університету імені Каподистрії (Греція);

Давлетбаєва Н.Б. - к.е.н., проф., декан факультету економіки та будівництва, завідувач кафедри менеджменту і бізнесу Карагандинського державного індустріального університету (Казахстан);

Мажитова С.К. - к.е.н., доц., завідувач кафедри маркетингу і логістики Карагандинського економічного університету (Казахстан);

Фомішина В.М. – д.е.н., проф., завідувач кафедри зовнішньоекономічної діяльності Херсонського національного технічного університету;

Філіппова С.В. - д.е.н., проф., директор Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету Міністерства освіти і науки України;

Ільїн М.І. - директор ДП «Бердянський морський торговельний порт»;

Квач Я.П. - д.е.н., проф., директор Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету;

Лайко О.І. - д.е.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Хумарова Н.І. - д.е.н., с.н.с., вчений секретар Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

СЕКЦІЯ 1

Теоретико-концептуальні засади «зеленого» розвитку в глобальному економічному просторі

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ МЕГАГОСПОДАРЮВАННЯМ:
НА ПРИКЛАДІ «ЗЕЛЕНОГО» БІЗНЕСУ**

Боярчук А.І., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

*Рибчук А.В., д.е.н., проф.,
Дрогобицький Державний педагогічний університет імені Івана Франка*

В умовах глобальної економіки більшість «зеленого» бізнесу виявляються невідповідними в протистоянні з глобальними тенденціями, забезпеченні пріоритету національних інтересів над стратегічними завданнями стали інституціональним оформленням глобалізації ТНК, які в своїй економічній і фінансовій потужності перевершують більшість сучасних національних держав і активно користуються набором інструментів «примусової лібералізації» (трансфертне ціноутворення, ліцензування, патентування).

Глобалізація принципово змінила співвідношення між зовнішніми і внутрішніми факторами розвитку національних господарств на користь перших; максимізувала взаємозв'язку і взаємозалежності економік окремих країн і вплив міжнародних економічних відносин на національні економіки; до максимуму поглибила інтернаціоналізацію виробництва, капіталу і продуктивних сил; сформувала матеріальну, організаційно-економічну та інформаційну інфраструктуру планетарного масштабу; посилила інтернаціональний обмін на основі поглиблення міжнародного поділу праці. Парадокс глобалізації полягає в тому, що чим багатша і міцніше внутрішні зв'язки суспільства, тим вище ступінь його економічної і соціальної консолідації, і чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше воно здатне використовувати переваги інтеграційних зв'язків і адаптуватися до умов глобального ринку

Глобалізація щодо максимізації прибутку як головного мотиву міжнародного руху капіталу і робочої сили здобувається в результаті локальних та інтернальних переваг. Можна припустити, що перехід суб'єктів ринку на глобальний рівень господарювання суттєво підвищує конкурентоспроможність їхньої продукції за рахунок зменшення її собівартості і одночасного підвищення якості, чому сприяє скорочення до мінімуму кількості учасників виробничого процесу. Серед передумов глобалізації виділяються також і внутрішні стимули функціонують в ринкових умовах організацій. З останніх можна виділити шість векторів просторів (інформаційні зв'язки, фінансова міць, самовдосконалення, зв'язку з державою, корпораціями та ринкова сила), досягнення бажаних показників в яких одночасно в межах національної економіки не представляється можливим. Глобалізація робить здійсними амбіції агентів ринку за рахунок взаємної конвертації досягнень в різних просторах зростання і відмінності конвертаційного курсу в умовах різних економік.

Одним з істотних ознак глобалізації стала поява гіперконкуренції, що відрізняється від традиційної конкурентної боротьби відсутністю або мінімізацією вхідних бар'єрів на ринок; відсутністю обмежень попиту і пропозиції на готову продукцію; гіпертрофованим зростанням значущості інформації і технологій як ресурсів зростання компанії і її конкурентних переваг; формалізацією економічної ролі держави. Сутнісні зміни механізмів внутрішньої і зовнішньої конкуренції були викликані, перш за все, швидким поширенням і неухильним вдосконаленням інформаційних технологій. Поява так званих мегатехнологій, миттєве заняття ними панівного становища на ринку і одночасне зниження споживчої вартості однорідних товарів (що стосується також і сировинних ресурсів) привели до формування в умовах глобалізації принципово нової моделі - багаторівневої піраміди конкурентних переваг країн-учасників. Верхні рівні цієї піраміди належать країнам або ТНК, що виробляють і активно застосовують high-tech і

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

мегатехнології, нижні ж - зайняті більшістю експортно-орієнтованих країн, які виробляють однорідні, біржові товари. Зростання технологічного розриву і охорона інтелектуальної власності, так само як і сприяння експорту висококваліфікованих фахівців з країн, що розвиваються роблять неможливою конкуренцію в класичному її розумінні, оскільки об'єкти домагань країн-лідерів і периферійних економік абсолютно різні: в першому випадку - це ресурси, у другому - ринки.

В умовах глобалізації, що характеризуються трансформацією виробничого процесу і умов конкурентної боротьби, традиційні «провали» ринку зазнають формальні і змістовні зміни, що безперечно вимагає перегляду інструментів і напрямів державного регулювання економіки. Концентрація високотехнологічної продукції і метатехнологій всередині ТНК, інтеграція окремих фінансових інститутів в загальносвітову фінансову ринок сприяють планомірної трансформації гіперконкуренції в глобальний монополізм. Як і класичний ринок, глобальний - максимально сприяє нерівномірного розподілу інформації; не може подолати розрив в доходах різних категорій громадян, здатний привести до глокалізації, яка має небезпеку повної ізоляцією і відповідної деградацією національних економік периферійних країн.

Основним завданням залученого в глобальні процеси національної держави повинна стати орієнтація на зростання внутрішнього ринку, що не викликає певних нарікань з боку ТНК і країн-лідерів світової спільноти. Скорочення і підтримання на низькому рівні платоспроможності місцевого населення - завуальоване вимога транснаціональних корпорацій і обов'язкова умова зростання інвестиційної привабливості - може не викликати стрімке скорочення внутрішнього попиту тільки в разі здійснення державою програм, спрямованих на підтримку низьких цін на внутрішньому ринку.

Низькі ціни на внутрішньому ринку можливі тільки на товари власного виробництва, що в свою чергу, вимагає від влади мінімізації податкових платежів, зниження цін на енергоносії, транспортних тарифів, комунальних платежів і т.д., тобто лібералізації. Отже, підтримка внутрішнього попиту при незмінній платоспроможності населення можливо при планомірної лібералізації всієї економіки, а не тільки того її сектора, який задіяний в експортно-орієнтованому виробництві. Продукція, на внутрішньому ринку товари будуть неконкурентні на зовнішньому ринку, зате зможуть запобігти внутрішній ринок від повного зникнення і тотальної залежності від імпорту.

Все вищевикладене дозволяє відзначити ряд переваг від глобалізаційного процесу:

- глобалізація викликала загострення міжнародної конкуренції. Конкуренція і розширення ринку ведуть до поглиблення спеціалізації і міжнародного поділу праці, що стимулюють в свою чергу зростання виробництва не тільки на національному, а й на світовому рівні;

- переваги глобалізації пов'язані також із виграшем від торгівлі на взаємовигідній основі, що задовольняє всі сторони, в якості яких можуть виступати окремі особи, фірми та інші організації, країни, торговельні союзи і навіть цілі континенти;

- глобалізація може привести до підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і поширення передової технології, а також конкурентного тиску на користь безперервного впровадження інновацій у світовому масштабі.

В цілому переваги глобалізації дозволяють покращити своє становище всім партнерам, які отримують можливість, збільшивши виробництво, підвищити рівень заробітної плати і життєві стандарти. Глобалізація несе з собою не тільки переваги, вона чревата негативними наслідками чи потенційними проблемами, в яких деякі її критики вбачають велику небезпеку.

1. У короткостроковій перспективі, як відомо, зміни в обробній промисловості, сфері послуг призводять до того, що галузі, які отримують вигоди від зовнішньої торгівлі, і

галузі, пов'язані з експортом, відчувають більший приплив капіталу і кваліфікованої робочої сили. У той же час ряд галузей значно програє від глобалізаційних процесів, втрачаючи свої конкурентні переваги через зростання відкритості ринку. Такі галузі змушені докладати додаткових зусиль, щоб пристосуватися до умов, що змінилися не на їхню користь господарських умов. Це означає можливість відтоку капіталів і робочої сили з цих галузей, що послужить головною причиною для прийняття адаптаційних заходів, пов'язаних з дуже великими витратами. Адаптаційні заходи загрожують для людей втратою роботи, необхідністю пошуку іншого робочого місця, перекваліфікації, що призводить не тільки до сімейних проблем, але і вимагає великих соціальних витрат, причому в короткі терміни.

2. Деіндустріалізація економіки, оскільки глобальна відкритість асоціюється зі зниженням зайнятості в обробних галузях як в Європі, так і в США. Насправді, однак, цей процес не є наслідком глобалізації, хоча і протікає паралельно з ним. Деіндустріалізація - нормальне явище, породжене технологічним прогресом і економічним розвитком. Дійсно, частка обробних галузей в економіці промислово розвинених країн різко знижується, але це зниження балансується швидким ростом питомої ваги сфери послуг, включаючи фінансовий сектор.

3. Наступна загроза, яку таїть в собі глобалізація, зв'язується з помітним збільшенням розриву в рівнях заробітної плати кваліфікованих і менш кваліфікованих працівників, а також із зростанням безробіття серед останніх. У подібних умовах європейські компанії припиняють випуск збиткової продукції і переходять до виробництва товарів, що вимагають використання висококваліфікованого персоналу. В результаті робітники з більш низькою кваліфікацією залишаються незатребуваними, їхні доходи падають.

4. Вплив глобалізації на зайнятість. За відсутності адекватних заходів проблема безробіття може стати потенційним джерелом глобальної нестабільності. Розбазарювання людських ресурсів у вигляді безробіття або часткової зайнятості - головна втрата світової спільноти в цілому, і особливо деяких країн, які витрачали великі кошти на освіту. Ці фактори свідчать про необхідність ефективного управління змінами на всіх рівнях, особливо в сферах, які безпосередньо впливають на умови життя людей. Зокрема, спірне питання про те, чи може міжнародна міграція сприяти вирішенню проблем зайнятості та бідності. Сьогодні ринки праці інтернаціоналізовано в значно меншій мірі, ніж ринки товарів або капіталу.

5. Важливим джерелом напруженості і конфліктів може стати також масова урбанізація, пов'язана з глобальними демографічними, технологічними і структурними змінами. Міста вже стають ключовими елементами суспільства в масштабі країн і світу в цілому, а також основними каналами поширення впливу глобалізації по ряду причин. По-перше, постачання міст продовольством і енергією залежить в багатьох країнах не від місцевих джерел, а від імпортних ресурсів. Далі, міста є основними центрами глобальної стандартизації споживання, культур. Урбанізація посилить процес глобалізації, а кооперація між великими містами в політичному і інституційному плані стане новою сферою міжнародних відносин.

Глобалізація з її глибокими економічними, технологічними та соціальними перетвореннями безсумнівно вплине на світову екосистему. А це типова проблема загальнолюдської безпеки. До сих пір провину за загальний збиток навколишньому середовищу покладають на розвинені країни, хоча основна шкода вони заподіюють все ж собі.

Можна назвати кілька джерел майбутніх конфліктів, які виникнуть у зв'язку з використанням екосистеми. Боротьба за водні ресурси, ймовірно, виллється в гострі регіональні конфлікти. Майбутнє тропічних лісів і наслідки їх вирубки вже стали предметом глибоких чвар між державами через розбіжності в інтересах і політичних цілях. В цілому суспільство вже не може собі дозволити бездумно витрачати ресурси, завдаючи непоправної шкоди природному середовищу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мировая глобализация от 11.11.2016, <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/mirovaya-globalizatsiya-i-vzaimodeystvie-sovremenn/>
2. Плахин Е.С. Влияние глобализации на отраслевую структуру стран / Е.С. Плахин // Молодой ученый. – 2010. – №12. Т.1. – С. 98-101, <https://moluch.ru/archive/23/2413/>

ТРАНСКОРДОННИЙ КЛАСТЕРОГЕНЕЗ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*Коваленко С.І., к.е.н., доц., Дунайський інститут
Національного університету «Одеська морська академія»*

Постановка проблеми визначається зростаючою роллю емерджентності розвитку транскордонних кластерних систем в умовах переходу морської галузі України до інноваційного способу розвитку та євроінтеграції. В цьому зв'язку задача формування єдиної інноваційної інфраструктури, забезпечення ефективного використання науково-технічного потенціалу Чорноморського євро регіону, створення умов для модернізації морської галузі та прискореного розвитку її найбільш встигаючим, конкурентоспроможним сегментом набуває головного значення. Економіка морського транспорту стає полем кластеризації, індукуючи цей процес в суміжних галузях. При цьому, процес транскордонного кластерогенеза (набуваючи безлічі інваріантних проявів і форм) найбільш масштабно і динамічно розгортається на територіях, що виконують місію найважливіших гео економічних транспортних "коридорів" країни, її провідних інноваційно-комунікаційних центрів [1].

Євро регіони Чорноморського басейну не лише мають в розпорядженні найбільш сприятливі умови для економічного кластерогенеза, але і особливим чином (завдяки морським портам і зв'язаній з ними інфраструктурі) "схильні" до локалізації транскордонних феноменів і контактів, до генерування ефекту політрансграничності. Транскордонні морські кластери являють собою одну з базових форм організації сучасного морегосподарського комплексу, що характеризується такими атрибутивними ознаками, як певна ступінь однорідності, однопорядкові основного числа елементів, їх свержсуммативная емерджентність і просторова концентрація при високому ступені автономності складових, а також внутрісистемному балансі конкуренції і співробітництва. В контексті посилення глобальної взаємозалежності саме через механізми кластеризації на регіональному та місцевому рівнях реалізується імператив підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності компаній морської галузі, і це поєднується зі здатністю кластерів забезпечувати потребу в додатковому ресурсі інформаційно-технологічного, виробничого, торгово-логістичного взаємодії і кадрового обміну, приростає в разі активізації транскордонних контактів між складовими кластера, розташованими по різні боки кордону.

Розширення Європейського Союзу в контексті трансформації структурних пріоритетів та глобалізації світової економіки, викликає необхідність пошуку підходів до адаптації Чорноморського євро регіону до нових викликів, насамперед у аспекті зростання конкурентоспроможності підприємств морської галузі. Транскордонний кластерогенез виступає сьогодні одним з найперспективніших процесів, що відповідають поставленим завданням у сфері реформування морегосподарського комплексу України і його відповідності сучасним умовам господарювання на світовому ринку морських перевезень.

Як об'єктів стратегічного планування пропонується розглядати *транскордонні кластерні системи (ТКС)*, під якими розуміються територіально - локалізовані соціально - економічні системи, утворені групою незалежних економічних суб'єктів по обидві сторони кордону, організаціями органів виконавчої влади країн - акторів єврорегіону та громадянського суспільства, стабільно взаємодіють один з одним шляхом обміну інформацією, послугами, людьми і капіталами і забезпечує більш високу ефективність у порівнянні з іншими, не системно організованими об'єктами. ТКС можуть стати центрами регіонального розвитку: залучення інвестицій, поширення інновацій, формування людського капіталу нової якості, культури ділових відносин, розвитку адекватних інститутів тощо, орієнтованих на вирішення завдань модернізації економіки країни в цілому [2].

ТКС розглядається як мережева організація територіально взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підприємств розташованих по обидві сторони кордону (включаючи спеціалізованих постачальників, у тому числі послуг, а також виробників і покупців), об'єднаних навколо науково-інноваційного центру, яка пов'язана вертикальними зв'язками з місцевими органами влади з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств, регіонів і національної економіки (рис.1).

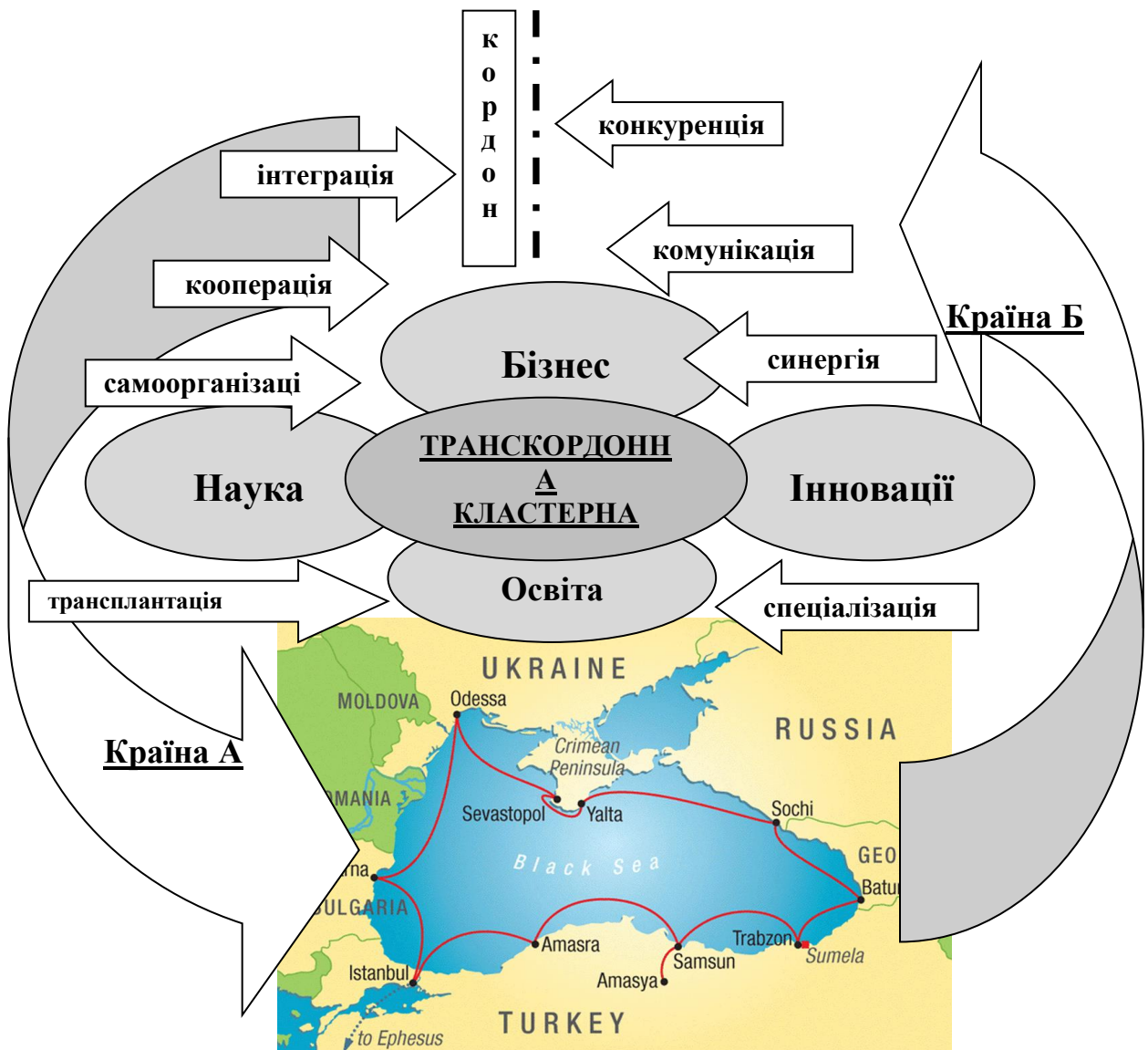

Рис. 1. Модель транскордонної кластерної системи.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

У випадку досягнення ефективності кооперації виникає синергетичний ефект – це взаємодія двох або більше факторів, що характеризується тим, що їх дія істотно перевершує ефект кожного окремого компонента у вигляді їх простої суми. Цей ефект проявляється в зниженні інтегральних корпоративних витрат, що виникає за рахунок багатофункціонального використання ресурсів. Користь, отримана в результаті синергетичного ефекту, тобто від комбінування двох або більше елементів, збільшується таким чином, що продуктивність цієї комбінації вище, ніж сума її окремих елементів [3].

Кластерна стратегія транскордонної кооперації передбачає формування територіально локалізованих кластерних об'єднань прикордонних регіонів навколо іноземних компаній-інноваторів, мережеві агенти яких (виробники інноваційних продуктів і послуг, постачальники, об'єкти інфраструктури, науково-дослідні центри, ВНЗ) кооперуються на основі конкуренції і кооперації, генеруючи синергетичний ефект, взаємодоповняючи один одного і посилюючи конкурентні переваги, як самих компаній, так і кластера в цілому.

Самоорганізація морегосподарського кластера забезпечить розвиток міжнародних транспортних коридорів і реалізацію проектів по модернізації, реконструкції і будівництву сучасних перевантажувальних комплексів. Концептуальною перевагою кластера є створення нових можливостей розвитку за рахунок синергетичних ефектів у процесі комплексного підходу до розвитку морської галузі [4].

Формування кластерів призводить до значного підвищення конкурентоздатності економіки Черноморського єврорегіону за рахунок кількох факторів.

По-перше, це зниження транзакційних витрат за рахунок більш ефективної реалізації довгострокових контрактів між промисловими підприємствами, фінансово-кредитними установами, організаціями торгівлі, науковими та інноваційними організаціями; централізації виконання ряду загальних функцій компаній-учасників кластера; впровадження загальнокластерної інформаційно-аналітичної системи, що прискорює інформаційний обмін між учасниками, як по вертикалі, так і по горизонталі.

По-друге, це можливість забезпечення конкурентних переваг за рахунок кращої якості і ціни продажу виробів; інноваційного потенціалу, достатності виробничих і збутових потужностей; наявності довгострокової стратегії діяльності; оптимізації зовнішніх і внутрішніх кластерних зв'язків.

По-третє, це можливість використати потенціал взаємовигідних ділових довгострокових відносин; розвивати систему взаємних поставок усередині кластера, побудовану на принципах довіри; формувати загальну збутову мережу; здійснювати інтенсивний обмін інформаційними, фінансовими, кадровими, інноваційними ресурсами; знижувати ризики функціонування за рахунок зниження рівня рентабельності підприємств, що входять у кластер; слідувати пріоритетам внутрішньо кластерного планування і поставленим цілям та задачам; розвивати систему перехресного володіння акціями усередині кластеру.

Кластерогенез морської галузі сприятиме об'єднанню зусиль окремих учасників морегосподарського комплексу України для досягнення високого економічного результату в основі якого - інновації. Це процес зосередження найбільш ефективних та взаємопов'язаних видів економічної діяльності, тобто сукупність взаємопов'язаних груп успішно конкуруючих фірм, які утворюють золотий перетин усієї економічної системи держави, та забезпечують конкурентні позиції на регіональному, міжгалузевому, національному та світовому ринках.

В той же час участь в кластері науки дозволить скоординувати дослідження у напрямі задоволення потреб морського бізнесу і прискорити комерціалізацію наукових розробок. Використання кластерної концепції в Черноморському регіоні дозволить максимально ефективно використати наявний транзитний потенціал єврорегіону,

результатом чого буде рішення ряду соціально-економічних проблем як морської галузі, так і євро регіону.

Таким чином, виникає необхідність формування методології розвитку транскордонних кластерних систем як мезорівня міжнародної економічної інтеграції. Можна стверджувати, що нині утворюється «друга хвиля» розвитку кластерної теорії. Це підтверджує актуальність цієї теми і дозволяє розвинути цю концепцію в області розвитку транскордонних кластерних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. N.Y., 1980.
2. Портер М. Международная конкуренция / Пер. с англ. - М.: Междунар. отношения, 1993. - 896 с.
3. Войнаренко М.П. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів // Економіст. - №10. – 2008. – С. 27-30.
4. Осипов В. М. Світовий досвід створення та функціонування морських кластерів / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. - Одеса: ОДЕУ, 2009. - №36. – С. 305-311.

COMPARISON OF THE CIRCULAR ECONOMY IMPLEMENTATION STRATEGIES IN THE WORLD

Pliushchyk Iryna, senior lecturer, Kherson National Technical University

Maslyuk Galina, chairman of the Association of Ukrainian Diaspora in Greece and the Greek-Philological Ukrainians "Ukrainian-Greek Thought"

Ladushyna Olena, bachelor student of Management of Foreign Economic Activity, Kherson National Technical University

To begin with, the amount of waste is drastically increasing and mankind is producing products, which eventually will damage the environment, more than ever; consequently, a lot of issues emerges and various problems arise. Several governments were looking for the answer to the main question, which is: what conditions do we need to create to make economy thrive, preserving the ecology?

China took the initiative and became the innovative pioneer of "take, make, dispose" circular economy(CE) that efficiently substituted linear economic model, based on a 'take-make-consume-throw away' pattern. The main principle of CE is reducing waste and turning it into a valuable resource.

Four main components to China's CE strategy are:

- Circular production — to embed reduce, reuse and recycling into whole production processes
- Circular systems of industry, agriculture and services — to follow the principle of optimizing industrial processes, greatly supporting circular production
- Growth of recycling industry — to recycle and reuse urban waste streams, focusing on remanufacture and renewable energy
- Green consumption ('circular values') — to guide citizens towards smart, healthy and safe consumption.

There has been a lot of work done in terms of changing the mentality of the nation and its attitude towards environment. What supports the functioning of green consumption is a gig economy which implies large numbers of people work part-time or temporary positions. The

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

result of a gig economy is cheaper, more efficient services, such as Uber or Airbnb, for those willing to use them. Cities tend to have the most highly developed services and are the most entrenched in the gig economy.

To add more, sharing economies is also used to allow individuals and groups to make money from underused assets. In a sharing economy, idle assets such as parked cars and spare bedrooms can be rented out when not in use. In this way, physical assets are shared as services.

The Chinese CE policy is successfully operating for more than two decades, and humanity can't contradict the astounding achievements and immense leap in overall development it made; due to the strategy there were substantial investments in renewable energy, rapid development of digital technologies, and a boom in asset-sharing platforms. According to the Ellen MacArthur Foundation(EMF) analysis, a transition to a CE in China's cities could have numerous local benefits, including making goods and services more affordable for citizens, as well as reducing the impacts normally associated with middle class lifestyles, such as traffic congestion and air pollution.

Society upgrade, proliferation of middle-class citizens, rapid development of small towns, and infrastructure enhancement are the flamboyant signs of social implications of relatively new economic system.

Talking from more global perspective, China's GDP is annually increasing and its place in the macroeconomics solidifies, it has become less dependable on import of raw materials and share a paramount importance with more developed countries.

Environmentally, a lot of stunning impacts are expected: by 2040 particulate meter emissions can be reduced by 50% and greenhouse gas emissions are about to decrease by 23% due to sharing the mobility and shift from fossil fuels to renewable energy.

In Europe, the EU Action Plan for the CE, launched by the European Commission in 2015, established an ambitious program of action and a timeline for its delivery.

European key characteristics:

- Less input and use of natural resources: minimized and optimized exploitation of raw materials, efficient use of all natural resources; minimized overall energy and water use
- Increased share of renewable and recyclable resources and energy: non-renewable resources replaced with renewable ones within sustainable levels of supply; increased share of recyclable and recycled materials
- Reduced emissions: reduced emissions throughout the full material cycle through the use of less raw material and sustainable sourcing; less pollution through clean material cycles.
- Fewer material losses/residuals: buildup of waste minimized; incineration and landfill limited to a minimum; dissipative losses of valuable resources minimized.
- Keeping the value of products, components and materials in the economy: extended product lifetime keeping the value of products in use; reuse of components; value of materials preserved in the economy through high-quality recycling.

The effect of CE:

- Economic - net GDP impact, net employment effects, investment opportunities
- Environmental - decreased GHG emissions, decreased primary material consumption, avoided land-use, water use savings
- Social - growth in high-skilled employment, job creation in areas where unemployment is high, distributional impacts among different, income groups.

Pic 1. Enabling factors of the CE in EU

Resource: author's own elaboration

Due to the EU committee's predictions, 400000 new jobs will be generated, annual turnover will increase in 4.2 billion €; moreover, implementing higher recycling targets would create 20000 additional jobs. Earlier research has found that Europe could add €0.9 trillion to its GDP by 2030 by moving to a CE, while also halving its CO₂ emissions. According to a 2017 McKinsey report, implementing the CE could save up to \$711 billion annually and bring \$2.13 trillion in European economic alone. New technologies are emerging, too, to help companies transform the way they do business and create value from the CE.

Based on Will McDowall's research and following article, Chinese and European perspectives on a CE share a common conceptual basis and exhibit many similar concerns in seeking to enhance resource efficiency.

However, they differ in their emphases. The Chinese version of the CE is focused on saving resources and reducing waste, while European objective is merely related to environmental issues. The Chinese CE avoids traditional way: "pollute-then treat", in addition, the idea of such a system ensued the China's rapid industrialization in the last decades has engendered serious problems of depletion of natural resources, degradation of major ecosystems, and pollution extending far beyond its borders. (Economy 2004, Pan Yue 2004). Its concept sets a very high objective for optimization of resource use in all sectors, which is also a vitally important means of becoming even more competitive in global markets. Another notable goal in the CE initiative is defining a Chinese quality of life distinct from the western consumerist model. European model is quite promising, as it has unexploited opportunities of recycling, but as it's affordably expensive, EU is still sending plastic waste to other countries.

To sum up, this new concept can drastically change the overall situation, and currently Chinese approach is a role model, which can be reproduced by the EU, and, vice versa, China can implement some up-to-day novel ideas. Such a collaboration leads to building up and improving the CE and as a result it will help the economy, society and environment to prosper.

REFERENCES

1. Circular economy package: Four legislative proposals on waste URL:<http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-573936-Circular-economy-package-FINAL.pdf>
2. EEA Report No 2/2016 URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/circular-economy-in-europe>
3. The Circular Economy: A review of definitions, processes and impacts URL:

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

https://www.researchgate.net/publication/315837092_The_Circular_Economy_A_review_of_definitions_processes_and_impacts

4. Circular economy in China: six examples URL: <https://medium.com/circulatenews/circular-economy-in-china-six-examples-2709982763f2>

5. Circular Economy Policies in China and Europe URL: https://www.researchgate.net/publication/316722262_Circular_Economy_Policies_in_China_and_Europe

6. Report: Scaling Circular Economy in China Could Save Businesses, Households ¥70T by 2040 URL: <https://sustainablebrands.com/read/product-service-design-innovation/report-scaling-circular-economy-in-china-could-save-businesses-households-70t-by-2040>

7. China-EU agreement paves way for global adoption of circular economy URL: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/news/china-eu-agreement-paves-way-for-global-adoption-of-circular-economy>

8. Sharing Economy Definition URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/sharing-economy.asp>

9. Gig Economy Definition URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/gig-economy.asp>

10. China and EU sign memorandum of understanding on Circular Economy URL: <https://resource.co/article/china-and-eu-sign-memorandum-understanding-circular-economy-12744>

11. China and the EU Circular economy policy URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cenu22ziGf4>

12. Mr Yang Chun Ping - Circular economy in China URL: <https://www.youtube.com/watch?v=r-36deRWjx0>

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНВЕСТИВАННЯ В ЗЕЛЕНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Плющик І.А., ст. викладач, Херсонський національний технічний університет

Дроботенко Г.В., студентка, Херсонський національний технічний університет

Галанова Ю.М., студентка, Херсонський національний технічний університет

Світ зростає, від переробки та виробництва електроенергії до органічних продуктів і сталого рибальства. Здається, кожен, - в тому числі вчені з питань зміни клімату, виробники, споживачі та політики - зацікавлені у зменшенні навантаження людства на навколишнє середовище. Наданий час існують багато можливостей для розширення інвестиційного портфелю за рахунок зеленої економіки. Розглянемо 11 головних зелених інвестиційних напрямків. Почнемо з різних видів відновлюваної енергії.

Зелені енергетичні інвестиції. Зелена енергія - це гаряча тема у світі, що пов'язана зі зростанням впливу зміни клімату. Генерація електроенергії, яка не спирається на спалювання викопного палива для обігріву будинків, палива у транспортних засобах або виробництва електроенергії, є центром уваги і створює все більше інвестиційних можливостей. Вода, вітер і сонячна енергія є нинішніми головними претендентами.

Запаси води. Одним з найважливіших природних ресурсів, який ми маємо, є вода, необхідна для виживання. Існує значна стурбованість, що втрачаються джерела чистої води, оскільки глобальне населення продовжує зростати. Європейське агентство з навколишнього середовища також висловило занепокоєння щодо наявності води. Агентство зазначає, що "залежність близько 20 європейських країн від інших країн складає понад 10% від необхідних водних ресурсів", а п'ять (Нідерланди, Угорщина,

Молдова, Румунія та Люксембург) покладаються на річки, які надходять з інших країн для забезпечення більше 75% їх потреби у воді. У США, міста від Лос-Анджелеса до Майамі стурбовані дефіцитом води, оскільки зростання населення та зміна клімату впливають на водні ресурси.

Ці питання створили чітку можливість інвестувати в компанії, які збирають, очищають і розподіляють воду. Найбільша компанія водопостачання в США - американський завод водного господарства (AWK). Aqua America (WTR) постачає воду майже 3 мільйонам людей, а ITT Industries (ITT) виробляє системи очищення, які допомагають зробити воду придатною до споживання. І ці фірми є лише невеликою частиною подібних підприємств.

Такі інвестиції вимагають великих сум коштів, тому взаємні фонди надають додаткові способи інвестування у воду. Глобальний водний фонд Калверт (CFWAX) і Глобальний фонд води AllianzGI (AWTAX) надають можливості інвестувати у розвиток водних ресурсів по всьому світу.

Фондові біржі надають можливості інвестувати в акції таких гравців водного ринку: Портфоліо водних ресурсів PowerShares ETF (PHO), Глобальний водний портфель PowerShares ETF (PIO), Перший фонд довіри ISE для води (FIW), Індекс комунальних послуг iShares Dow Jones, ETF (IDU), Глобальний індекс водних ресурсів саміту Закс (ZAXWTRX), Інвеско S&P Глобальний індекс води ETF (CGW).

Вода також була ресурсом для відновлюваної енергії з давніх часів, починаючи з першої відомого водяного млину в 3 столітті до нашої ери. Сьогодні, завдяки таким проектам, як Китайський масив «Гребля три ущелини», який представляє собою споруди вартістю 25 мільярдів доларів на річці Янцзи, яка має найбільшу у світі ГЕС - вода є одним із джерел відновлюваної енергії у світі, повідомляє Міжнародна агенція по відновлюваній енергетиці (IRREA).

Основою розвитку гідроенергетики є велика кількість технологій, необхідність розвитку інфраструктури та значна кількість споживачів енергії. Кожна з цих областей має потенційні можливості для інвесторів. Незважаючи на те, що в гідробізнесі є декілька високофокусованих на гідроенергетичній галузі підприємств, три виробники енергії, які публічно торгуються, мають значну кількість гідроенергетики в своїх портфелях: PG&E Corp. (PCG) - має найбільшу питому вагу гідротехнічних операцій; Idacorp (IDA), що має 17 гідропроектів; і Brookfield Renewable Partners LP (BEP), велика фірма з відновлювальної енергетики зі штаб-квартирою в Торонто, Канада.

Енергія вітру. Після гідроенергетики вітер є наступним найпоширенішим джерелом відновлюваної енергії. У всьому світі виростають ферми вітрових генерацій. Австралія, Європа і Сполучені Штати інвестують у вітроенергетику як провідне джерело відновлюваної енергії. Бізнес вітру не тільки включає виробництво та продаж електроенергії, а й проектування та будівництво вітрових турбін. В даний час деякі країни використовують вітроенергетику у незначному ступені від загальних потреб у електроенергії, але багато хто зацікавлений у цій можливості.

Інвестиції можна спрямувати до вітроенергетичних компаній, які продають енергію, вироблену вітром, або компанії, які виробляють технологію вітрових турбін. Знову ж таки, існує кілька підприємств, які вузько галузеву спрямованість на вітроенергетику, але досить багато компаній мають присутність у цьому секторі. Серед цих компаній: General Electric (GE), LP (NEP) компанії NextEra Energy Partners, Siemens Gamesa (GCTAY), Vestas Wind Systems (VWDRY). Крім того, перший фонд ISE Global Wind Index Index (FAN) забезпечує портфельний спосіб інвестування в енергію вітру.

Сонячна енергія. Енергія сонця живить будинки, будівлі та безліч інших приладів від світла до радіостанцій. Оскільки стурбованість щодо використання викопного палива продовжує зростати, майбутнє сонячної енергетики є беззаперечним.

Галузь сонячної енергетики розвивається вже давно, можна зосередити свою увагу на компаніях, які виробляють панелі сонячної енергії, оскільки домовласники і

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

підприємства все частіше починають використовувати сонячну енергію. До провідних виробників сонячних панелей належать First Solar (FSLR), JinkoSolar Holding Co. (JKS) і Sunpower Corp. (SPWR), які розробляють, виробляють і продають панелі та компоненти.

Сонячна енергетика більше ніж виробництво сонячних панелей. Існують багато підприємств, які займаються як виробництвом компонентів так і встановленням, надають інвестиційні можливості, зокрема: Enphase Energy, Inc. (ENPH), Sunrun (RUN), Vivint Solar (VSLR), Guggenheim Solar ETF (TAN).

Контроль забруднення. Ключовим терміном тут є скорочення. Від скорочення викидів парникових газів на промислових електростанціях до мінімізації викидів, які виходять з вихлопних газів автомобілів, промисловість, пов'язана з контролем забруднення зростає. Це галузь, яка щоразу відповідає законодавству, вимагає поліпшення кількості шкідливих хімічних речовин, які можуть бути викинуті в навколишнє середовище. Компанії, які розробляють технології контролю забруднення, включають: Паливно-технічний (FTEK), Versar (VSR), Вектори ринку Екологічні послуги ETF (EVX), PowerShares Cleantech (PZD).

Зелений транспорт. Коли йдеться про перевезення, Тесла (TSLA) є першою назвою в списках багатьох людей. Хоча лідер, що привертає увагу, і захоплюючі технології не єдині можливості для інвестування у сектор. У меншому масштабі, дослідники працюють з технологією паливних елементів для розробки альтернативного методу живлення автомобілів. Якщо ця технологія працює, є мільйони автомобілів - і мільйони споживачів - чекають її. Компанії, які працюють в цьому просторі, включають Ballard Power Systems (BLDP), який виробляє батареї, які можуть бути використані в усьому, від автомобілів до електростанцій, і енергії паливних елементів (FCEL), яка фокусується на наданні енергетичних послуг комерційним і промисловим підприємствам.

Скорочення відходів. Переробка відходів стала стандартною практикою для багатьох країн в останні десятиліття. Те, що раніше було викинуто і відправлене на полігон, тепер перетворилося на корисну продукцію. Більшість людей усвідомлюють, що побутові предмети, такі як папір, метал та скло, переробляються та повторно використовуються, але вони вбачають інших можливостей за цими починаннями. Звичайно, це не єдині елементи, які повторно використовуються; відпрацьоване масло, рослинна олія, батареї, стільникові телефони, комп'ютери і навіть частини з автомобілів можуть мати друге життя. Утилізація цих предметів включає бізнес-підприємства, що не отримують достатньо уваги. З точки зору інвестиційного портфеля, можуть бути цікаві компанії з поводження з відходами з великою базою для утилізації відходів, включаючи такі компанії, як Allied Waste Industries (AW) та Waste Management (WMI). Covanta Holding Corp. (CVA) використовує інший підхід, генеруючи енергію шляхом спалювання відходів.

Органіка. Органічні ферми уникають використання пестицидів, займаються стійкими методами ведення сільського господарства і продають продукти, які часто є більш здоровими, ніж продукти з ГМО, а термін придатності вимірюється десятиліттями. Вони також беруть участь у вирощуванні тварин, які уникають використання гормонів і антибіотиків, виводять ці хімікати з харчового ланцюга і виходять з землі і води навколо ферм. Це корисно як для отримання якісних продуктів харчування так і для хорошого бізнесу. Деякі з найбільших компаній з виробництва органічних продуктів включають: Ринки цільних продуктів (WFMI), United Natural Foods (UNFI), NBTY (NTY).

Аквакультура. Стале рибальство - це ще одна інвестиційна можливість, пов'язана з харчовими продуктами, яка привертає увагу, оскільки важке становище світових виснажених океанів впливає на харчовий ланцюг людини. Marine Harvest ASA (MNHVF) - норвезька фірма з глобальними операціями. В Австралії працює майже десяток компаній, які торгують публічно.

Геотермальна енергія використовує тепло від землі для виробництва чистої енергії. Calpine Corp. (CPN), Ormat Technologies Inc. (ORA), Геотермальна інк. США (HTM) – деякі з компаній, які використовують ці технології.

Для багатьох компаній, бажання йти зеленим є відносно недавнім явищем, деякі фірми адаптуються, а деякі ні. Менеджери інвестицій в зелені зони почали класифікувати фірми за місцем, де вони розташовані на зеленому спектрі. Отже, є багато способів знайти місце для зелених інвестицій у портфелі. Наявні взаємні фонди, біржові фонди, акції, облігації і навіть фонди грошового ринку, які орієнтовані на навколишнє середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Action Plan URL: <https://www.globalactionplan.org.uk/>
2. Earthwatch Non Profit Environmental Organisation URL: <https://www.globalactionplan.org.uk/>
3. Resources for the Future Independent, nonprofit research institution URL: <https://www.rff.org/>

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСНОВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА

Стер'єпулу О., професор, Афінський національний університет імені Каподистрії

Огородник Р., ст. викладач, Херсонський національний технічний університет

Стельмах А., магістр, Херсонський національний технічний університет

Ефект, який людство спричиняє на навколишнє середовище, стає все більш важливим. Завдяки життєдіяльності людей руйнуються місця проживання і ставиться під загрозу життя майбутніх поколінь. На цьому етапі не можна заперечувати той факт, що наше середовище змінюється. Було проведено сотні досліджень, щоб продемонструвати, що це відбувається, і як це впливає на життя навколо. Визначимо, що призвело до цих змін. Такі терміни, як «зміна клімату» і «генетична модифікація» є звичайними явищами, але без додаткової інформації важко зрозуміти, чому вони насправді мають значення. Багато з цих питань пов'язані між собою, що ускладнює їх розуміння. Ключовим є те, що всі вони є важливими викликами, з якими потрібно боротися.

Визначимо найбільші екологічні проблеми за рейтингом, що стоять перед планетою сьогодні, і чому вони мають значення для кожної людини.

1. Зміна клімату. Більшість перерахованих раніше питань сприяють зміні клімату або пов'язані з ним. Статистика, створена НАСА, свідчить, що з 1880 року глобальні температури зросли на 0,5 градуси за Цельсієм, що безпосередньо пов'язане зі скороченням арктичного льоду на 13,3% за десятиліття. Наслідки зміни клімату широко поширені, оскільки до цього призводять проблеми з вирубкою лісів, водопостачанням, океанами та екосистемами. Кожна з них має широке поширення та власні наслідки, починаючи зі зміни клімату як основної екологічної проблеми, з якою зіткнулася планета сьогодні.

2. Полярні крижані шапки. Питання про танення полярних льодових шапок є спірним. Хоча дослідження НАСА показали, що кількість льоду в Антарктиді фактично збільшується, це зростання становить лише третину того, що втрачається в Арктиці. Існують переконливі докази, які свідчать про те, що рівень моря зростає, при цьому плавлення арктичних льодових шапок є головним фактором. З часом це може призвести до великого затоплення, забруднення питної води та серйозних змін в екосистемах.

3. Перевезення. Постійно зростаюче населення потребує транспорту, більшу частину якого підживлюють природні ресурси, які виділяють парникові гази, такі як

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

нафта. У 2014 році на транспортування припадало 26% всіх викидів парникових газів. Транспорт також сприяє виникненню ряду інших екологічних проблем, таких як знищення природних місць існування і збільшення забруднення повітря.

4. Використання природних ресурсів. Недавні дослідження показали, що людство використовує стільки природних ресурсів, що нам потрібно майже 1,5 землі для покриття наших потреб. Це використання тільки збільшиться, оскільки індустріалізація продовжується в таких країнах, як Китай і Індія. Збільшення використання ресурсів пов'язане з рядом інших екологічних проблем, таких як забруднення повітря та зростання населення. З часом виснаження цих ресурсів призведе до енергетичної кризи, на додаток хімічні речовини, що виділяються багатьма природними ресурсами, є сильним фактором зміни клімату.

5. Цикл азоту. Оскільки більша частина уваги приділяється циклу вуглецю, наслідки використання азотом людини часто не піддаються розгляду. Підраховано, що сільське господарство може бути відповідальним за половину обсягу наявного азоту на землі, насамперед за рахунок використання та виробництва штучних добрив. Надмірні рівні азоту у воді можуть викликати проблеми в морських екосистемах, насамперед через надмірну стимуляцію росту рослин і водоростей. Це може призвести до блокування споживання та зменшення кількості світла до глибших вод, що завдає шкоди решті морських видів.

6. Зниження біорізноманіття. Продовження та розширення людської діяльності призвело до зниження біорізноманіття. Відсутність біорізноманіття означає, що майбутнім поколінням доведеться боротися зі зростаючою вразливістю рослин до шкідників і меншою кількістю джерел прісної води. Деякі дослідження показали, що на зниження біорізноманіття має вплив зміна клімату та забруднення екосистеми, особливо в районах з високорозвиненими видами.

7. Забруднення повітря. Забруднення атмосферного повітря стає дедалі більш небезпечною проблемою, особливо в перенаселених містах. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) встановила, що 80% людей, які живуть у містах, дихають повітрям, що вважається непридатним. Це також безпосередньо пов'язане з іншими екологічними проблемами, такими як кислотні дощі та евтрофікація - збагачення водойм біогенними елементами, що супроводжується знищенням продуктивності водойми. Тварини і люди також піддаються ризику розвитку ряду проблем зі здоров'ям через забруднення повітря.

8. Підкислення океану. Підкислення океану - це термін, що використовується для опису подальшого зниження рівня рН океанів Землі в результаті викидів двоокису вуглецю. Підраховано, що кислотність океану збільшиться на 150% до 2100 року, якщо не будуть прикладені зусилля. Це збільшення підкислення може мати серйозний вплив на кальциновані види, такі як молюски. Це викликає проблеми по всьому харчовому ланцюгу і може призвести до скорочення водного життя, яке в іншому випадку не буде залежати від підкислення.

9. Виснаження озонного шару. Виснаження озону викликається викидом в атмосферу хімічних речовин, насамперед хлору та броміду. Один атом будь-якого з них має потенціал знищити тисячі молекул озону перед виходом зі стратосфери. Виснаження озону призводить до збільшення ультрафіолетового випромінювання на поверхні Землі. УФВ пов'язане з виникненням раку шкіри та захворювань очей, до того ж він впливає на життя рослин і пов'язане зі зменшенням планктону в морських середовищах.

10. Кислотні дощі. Кислотні дощі виникають в результаті забруднення повітря, в основному через хімічні речовини, що викидаються в навколишнє середовище при спалюванні палива. Його вплив найяскравіше проявляється у водних екосистемах, де підвищення кислотності у воді може призвести до загибелі тварин. Це також викликає різні проблеми для дерев. Хоча це не вбиває дерев безпосередньо, кислотні дощі

послаблюють їх, пошкоджуючи листя, отруюючи дерева і обмежуючи доступ поживних речовин.

11. Надмірний вилов морських видів риби. Підраховано, що зараз 63% світових рибних запасів вважаються переловленими. Це призвело до того, що багато рибальських флотів орієнтуються на нові води, що лише сприяє подальшому виснаженню рибних запасів. Перевиллов призводить до дисбалансу життя океану, що суттєво впливає на природні екосистеми. Крім того, це також має негативний вплив на прибережні громади, які покладаються на риболовлю для підтримки своїх економік.

12. Міська забудова. Продовження експансії міських територій у традиційно сільські райони є також проблемою. Розростання міст пов'язане з екологічними проблемами, такими як збільшення забруднення повітря та води, на додаток до створення теплових островів. Супутникові знімки, зроблені НАСА, також показали, як розростання міст сприяє фрагментації лісу, що часто призводить до більшої вирубки лісу.

13. Вирубка лісів. Вимоги зростаючого населення призвели до збільшення рівня вирубки лісів. Поточні оцінки свідчать, що планета втрачає 80 000 акрів тропічних лісів на день. Це призводить до втрати середовища існування для багатьох видів, що створює ризик для багатьох видів фауни та флори і призводить до масштабного вимирання. Крім того, за оцінками, вирубка лісів призводить до 15% викидів парникових газів у світі.

14. Забруднення води. Прісна вода має вирішальне значення для життя на Землі, але все більше джерел забруднюється через діяльність людини. У світовому масштабі щорічно у світову воду потрапляють 2 млн. тонн стічних вод, сільськогосподарських та промислових відходів. Забруднення води може мати шкідливий вплив поза забрудненням води, яка споживається людиною. Воно також порушує морське життя, іноді змінюючи репродуктивні цикли і підвищуючи рівень смертності.

15. Зростання населення. Багато з перелічених тут питань є наслідком масового зростання населення, яке Земля пережила в минулому столітті. Населення планети зростає на 1,13% на рік та досягнуло 80 мільйонів людей. Це призводить до низки питань, таких як відсутність прісної води, втрата середовища проживання диких тварин, надмірне використання природних ресурсів і навіть вимирання видів. Останній особливо завдає шкоди, оскільки планета втрачає 30000 видів на рік.

16. Виробництво відходів. У середньому людина виробляє 2 кг сміття на день, а лише США - 220 мільйонів тонн на рік. Більша частина цих відходів опиняється на звалищах, які генерують величезні кількості метану. Це не тільки створює небезпеку вибуху, але метан є одним з найгірших парникових газів через високий потенціал внеску до глобального потепління.

17. Генетична модифікація культур. Екологічні проблеми, спричинені техногенними хімікатами, стають зрозумілішими. Наприклад, спостерігається зниження на 90% популяції метелики монархів у Сполучених Штатах, яке може бути пов'язане з засобами для боротьби з бур'янами, які містять гліфосат. Існує також певне припущення, що генетично модифіковані рослини можуть просочувати хімічні сполуки в ґрунт через їх коріння, можливо, впливаючи на колонії мікроорганізмів.

Вплив діяльності людини на навколишнє середовище є незаперечним, і щорічно проводяться додаткові дослідження, щоб показати масштаби проблеми. Зміна клімату та багато факторів, які сприяють викидам, можуть призвести до катастрофічних проблем у майбутньому. Необхідно зробити більше для вирішення основних екологічних проблем, які сьогодні стосуються нас. Якщо цього не станеться, існує можливість, що великі частини планети в майбутньому стануть непридатними для життя. Позитивним є те, що багато з цих питань можна контролювати. Здійснюючи коригування, людство може мати прямий і позитивний вплив на навколишнє середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Action Plan, URL: <https://www.globalactionplan.org.uk/>

-
2. Earthwatch Non Profit Environmental Organisation, URL: <https://www.globalactionplan.org.uk/>
3. Resources for the Future Independent, nonprofit research institution, URL: <https://www.rff.org/>

UŻYCIE TEORII "TRZECH SEKTORÓW" DLA WYZNACZENIA MIEJSCA I ROLI GOSPODARKI ROLNEJ W EKONOMICZNYM WZROŚCIE POLSKI

Roman Sass, Prodziekan, Doctor Phd, Dyrektor Instytutu Nauk Ekonomicznych,

*Dariusz Czakowski, magister Patrycja Ksobiech, magisterka,
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, Polska*

Teoria "Trzech Sektorów" A.Fishera, C. Clarka, J. Fourastie.

Teoria "Trzech Sektorów" A.Fishera, C. Clarka, J. Fourastie stanowi jedną z syntetycznych miar poziomu rozwoju gospodarczego. Wyraża ona nie tylko związaną z tym strukturę popytu na towary, ale również występujące w poszczególnych sektorach tendencje w zakresie kształtowania się wydajności pracy. W badaniach makroekonomicznych o charakterze strukturalnym bardzo często wykorzystuje się podejście sektorowe, w którym dane pochodzące z podmiotów funkcjonujących w różnych sekcjach gospodarki narodowej podlegają agregacji, co ostatecznie prowadzi do wyodrębnienia trzech sektorów: rolniczego, przemysłowego i usługowego. Jedną z koncepcji opartych na trójsektorowym ujęciu przemian strukturalnych zachodzących w procesie rozwoju gospodarczego jest teoria trzech sektorów gospodarki, która została sformułowana w latach 30. i 40. XX w. przez Alana Fishera, Colina Clarka i Jeana Fourastie. Wyodrębniali oni trzy elementy struktury gospodarczej stanowiące zbiory różnych dziedzin działalności gospodarczej. Doprowadziło to do podziału gospodarki na trzy sektory: sektor I – obejmujący rolnictwo i przemysł wydobywczy, sektor II – przemysł przetwórczy i budownictwo oraz sektor III – różne dziedziny usługowe.

Dla A. Fishera kryterium podziału stanowił wskaźnik dochodowej elastyczności popytu na poszczególne dobra. Ekonomista ten do sektora I zaliczył dziedziny wytwarzające żywność i surowce, czyli rolnictwo i przemysł wydobywczy. Do sektora II – wszelkie rodzaje produkcji przemysłowej, natomiast do sektora III – pozostałe dziedziny działalności gospodarczej zajmujące się świadczeniem usług i wyróżniające się niematerialnym charakterem rezultatów pracy.

C. Clark dokonał podziału na podstawie trzech kryteriów. Sektor rolniczy i sektor przemysłowy wyodrębnił na podstawie podwójnego kryterium: pierwsze dotyczyło praw produkcji (w sektorze rolniczym działa prawo malejących przychodów, podczas gdy w sektorze przemysłowym prawo rosnących przychodów), drugie wiązało się z faktem, że sektor rolniczy zajmuje się zawłaszczaniem dóbr przyrody, a sektor przemysłowy ich przetwarzaniem na dużą skalę.

Z kolei J. Fourastie za kryterium podziału przyjął dynamikę postępu technicznego. W sektorze I umieścił gałęzie, w których dynamika postępu technicznego jest umiarkowana, w sektorze II – gałęzie o silnej dynamice postępu technicznego, a w sektorze III – gałęzie, w których postęp techniczny jest słaby bądź też w ogóle nie występuje

Podstawą teorii trzech sektorów jest teza o zmieniającym się znaczeniu poszczególnych sektorów w procesie rozwoju każdej gospodarki narodowej. W analizie porównawczej koncepcji przemian strukturalnych stworzonych przez twórców teorii trzech sektorów można wskazać elementy wspólne i różnice. Podstawowym elementem wspólnym jest zbieżne stanowisko w kwestii prawidłowości przekształceń struktury gospodarczej polegających na zmniejszaniu się

udziału osób pracujących w sektorze I, początkowym wzroście, następnie stabilizacji, a ostatecznie zmniejszaniu się udziału osób pracujących w sektorze II oraz wzroście udziału osób pracujących w sektorze III. Zasadnicza różnica dotyczy koncepcji stadiów rozwojowych, a ściślej sposobu wmontowania prawidłowości przekształceń strukturalnych w te koncepcje [1, s. 20-21]. A. Fisher wyodrębnił trzy stadia: w pierwszym stadium rozwoju głównym celem organizacji produkcji było zapewnienie podaży żywności i zaspokojenie podstawowych potrzeb, drugie stadium to spadek znaczenia rolnictwa i wzrost znaczenia przemysłu, gdy rozwój nauki umożliwił szybszy wzrost produkcji, trzecie stadium to wzrost znaczenia sektora usług.

C. Clark wyodrębnił dwa stadia rozwoju: w pierwszym dokonuje się przesuwanie siły roboczej z sektora I do II. Dynamiczny rozwój sektora II ulega zahamowaniu w miarę przechodzenia na wyższe etapy rozwoju. Wówczas rozpoczyna się drugie stadium, w którym rozmiary siły roboczej w sektorze III rosną szybciej niż w sektorze II. J. Fourastie wyodrębnił z kolei stadium cywilizacji pierwotnej (wysoki udział zatrudnienia w sektorze I, powolne tempo rozwoju gospodarki), stadium okresu przejściowego (przyspieszony wzrost produkcji i poziomu życia) oraz stadium cywilizacji tercjalnej z dominującym udziałem sektora III, który będzie pochłaniał około 80% ogółu zatrudnienia. W okresie przejściowym wyróżnił on dodatkowo trzy fazy: startu, ekspansji i dopełnienia. Faza startu łączy się z szybkim wzrostem zatrudnienia w przemyśle, faza ekspansji z maksymalnym zatrudnieniem w tym sektorze, zaś faza dopełnienia ze spadkiem zatrudnienia w sektorze rolniczym i przemysłowym na rzecz wzrostu w sektorze usług.

Teoria trzech sektorów wskazuje na określoną ścieżkę rozwoju każdej gospodarki i pozwala wyodrębnić trzy etapy tego procesu: preindustrialny, w którym dominuje zatrudnienie i produkcja w sektorze I, a gospodarka jest słabo rozwinięta, industrialny, w którym dominuje zatrudnienie i produkcja w sektorach pozarolniczych, w szczególności zaś w sektorze II, postindustrialny, który charakteryzuje się przewagą zatrudnienia i produkcji w sektorze III. W najbardziej rozwiniętych krajach świata zazwyczaj w sektorze I pracuje zaledwie kilka procent, a w sektorze III od 50 do 70% ogółu pracujących w gospodarce. Procesowi zwiększania się udziału sfery usług w dochodzie narodowym towarzyszy spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego, gdyż wydajność pracy w usługach wzrasta na ogół wolniej niż w innych sektorach gospodarki.

Miejsce rolnictwa w rozwoju gospodarczym Polski.

Rolnictwo jest ważnym sektorem polskiej gospodarki. Znajduje, to potwierdzenie przede wszystkim w strukturze użytkowania gruntów i strukturze zatrudnienia ludności. Szczególną rolę odgrywa w rozwoju społecznym i gospodarczym obszarów wiejskich [2]. Gospodarując na ponad połowie ogólnej powierzchni kraju rolnictwo wyznacza główne funkcje i kierunki użytkowania ziemi oraz kształtuje środowisko przyrodnicze i krajobraz. Współcześnie obserwujemy w Polsce modernizację i specjalizację produkcji rolnej. Nowoczesne rolnictwo produkujące często metodami „przemysłowymi”, przynosi dużo większe korzyści ekonomiczne niż rolnictwo tradycyjne. Z drugiej strony jednak pojawia się szereg różnorodnych zagrożeń. W związku z tym nowe założenia polityki rolnej Unii Europejskiej przewidują rozwój tzw. rolnictwa zrównoważonego, ukierunkowane na takie wykorzystanie zasobów ziemi, które nie niszczy ich naturalnych źródeł, lecz pozwala na zaspokajanie podstawowych potrzeb kolejnych pokoleń producentów i konsumentów.

W Polsce wyróżnić można kilka głównych regionów produkcyjnych, które stanowią zaplecze żywnościowe kraju. W produkcji roślinnej są to przede wszystkim obszary o wysokim przyrodniczym potencjale produkcyjnym: Kujawy, Żuławy Wiślane, Nizina Śląska, Wyżyna Miechowska, Wyżyna Lubelska i Ziemia Pyrzycka. W produkcji zwierzęcej: Nizina Wielkopolska i północna część Niziny Mazowieckiej. Wymienione obszary cechuje intensywna produkcja rolna, a poziom rozwoju gospodarstw dorówna w niedługim czasie poziomowi gospodarstw Europy Zachodniej. Rolnictwo jako podstawowa funkcja gospodarcza na obszarach wiejskich określa możliwości ich rozwoju społecznego i ekonomicznego, daje zatrudnienie dużej grupie mieszkańców wsi oraz kształtuje strukturę przestrzenną terenów wiejskich. Pełni rolę

społeczne i kulturowe. W odróżnieniu od mieszkańców miast, ludność wsi, a szczególnie ludność rolnicza, zachowuje tradycje i wielowiekowe wartości kulturowe. Rolnictwo jest podstawowym sektorem zatrudnienia ludności wiejskiej.

W ostatnim dwudziestoleciu łatwo zauważyć, że trend charakteryzujący większość rozwiniętych gospodarek zmienia także polską rzeczywistość: oto właściwie stale zmniejsza się zatrudnienie w rolnictwie, za to rośnie – w usługach. Zatrudnienie w przemyśle oscyluje wokół wartości 5 mln osób. W połowie lat 90. w rolnictwie pracowało nawet 3,5 mln Polaków, co stanowiło 22% wszystkich pracujących. W nowym wieku było to już tylko 2,5 mln, a rok temu liczba zbliżyła się do 1,5 mln. Odbywa się to przy braku spadku produkcji rolnej, co oznacza, że proces konsolidacji małych gospodarstw rolnych w przedsiębiorstwa wielkoobszarowe, mechanizacja prac polowych i ucieczka dzieci rolników do miast są zjawiskiem relatywnie niezmiennym, które przez kolejną dekadę nie powinny przekształcać struktury sektorowej zatrudnienia w naszym kraju. [3, s. 58]. W 2018r jak wynika z analiz Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa (KOWR), aż 81% żywności przeznaczonej na eksport trafia do krajów Unii Europejskiej. Handlujemy przede wszystkim z Niemcami (24%), Wielką Brytanią (9%), Holandią i Włochami (po 6%). Największym odbiorcą spoza UE są Stany Zjednoczone, gdzie sprzedaliśmy produkty rolno-spożywcze o wartości 523 mln euro – więcej niż w Rosji (463 mln euro) czy na Ukrainie (404 mln euro). Niemcy są również naszym głównym partnerem w imporcie produktów spożywczych – co czwarty importowany towar z tej kategorii pochodzi właśnie od naszych zachodnich sąsiadów. Handel z państwami UE stanowi łącznie 81% importu towarów rolno-spożywczych, a oprócz Niemiec kupujemy żywność przede wszystkim od Holendrów (11%), Hiszpanów, Belgów i Duńczyków (po 5%). Poza Unią handlujemy także m.in. z Argentyną (4%), Ukrainą (3%) czy Norwegią (2%) [4]. Polskie rolnictwo dysponujące dużą powierzchnią użytków rolnych i dużymi zasobami siły roboczej zajmuje ważne miejsce w strukturze gospodarki żywnościowej Unii Europejskiej. Pod względem ogólnej powierzchni użytków rolnych ustępujemy Wielkiej Brytanii i Francji, Hiszpanii i Niemcom, natomiast jeśli chodzi o powierzchnie gruntów ornych, to wyprzedzają nas tylko Francja i Hiszpania.

Niewielka przeciętna powierzchnia i duża liczba gospodarstw najmniejszych utrudnia polskiemu rolnictwu możliwości konkurencji z rolnictwem Europy Zachodniej. Małe gospodarstwa rolne mają ograniczone możliwości modernizacji produkcji, przez co osiągają stosunkowo niskie efekty produkcyjne. Do niedawna największe dysproporcje pomiędzy rolnictwem polskim a unijnym dotyczyły wyposażenia gospodarstw rolnych w infrastrukturę techniczną, w tym głównie sieć wodociagową, kanalizacyjną i dostęp do oczyszczania ścieków. Dzięki krajowym i unijnym programom pomocowym oraz wysiłkowi samorządów lokalnych i mieszkańców obszarów wiejskich, ostatnie kilkanaście lat charakteryzował dynamiczny rozwój infrastruktury technicznej i stopniowe eliminowanie regionalnych różnic wyposażenia w nią gospodarstw rolnych. Stosowane w Polsce tradycyjne metody produkcji, ze stosunkowo niskim zużyciem środków chemicznych, stawiają jakość naszej żywności na czołowych miejscach w Europie. Polskie rolnictwo w niewielkim stopniu dotknięte choroby zwierząt gospodarskich.

Podsumowując, teorie, modele oraz koncepcje rozwojowe nie pozwalają udzielić jasnej odpowiedzi, co do kluczowych czynników odpowiedzialnych za odrabianie dystansu rozwojowego w krajach zacofanych i rozwijających się. Tradycją dotychczasowej ewolucji teorii ekonomii jest poszukiwanie coraz to nowych czynników i uwarunkowań doganiania.

Teoria trzech sektorów jest często poddawana krytyce, dotyczy to zwłaszcza kryteriów wyodrębniania poszczególnych sektorów gospodarki. Podważa się założenie o wysokich współczynnikach elastyczności dochodowej popytu na wszystkie produkty sfery usług i znaczeniu popytu konsumpcyjnego dla wzrostu zatrudnienia. Rośnie bowiem zapotrzebowanie na usługi o charakterze wspomagającym procesy wytwórcze, świadczone na rzecz biznesu. Teoria trzech sektorów przyczyniła się jednak do powstania obecnie powszechnie przyjętej

klasyfikacji rodzajów działalności gospodarczej, która na płaszczyźnie empirycznej znacznie ułatwia prowadzenie analiz strukturalnych o charakterze porównawczym.

LITERATURA

- 1 Kwiatkowski E. 2008: Regiony ekonomiczne i regionalne rynki pracy – aspekty pojęciowe, [w] Zróźnicowanie rozwoju polskich regionów. Elementy teorii i próba diagnozy, E. Kwiatkowski (red.), Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
2. Zajdel M. 2011. Trójsektorowa struktura gospodarcza w Polsce jako miernik rozwoju, wybrane aspekty. "Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy" Katedra Polityki Ekonomicznej Uniwersytet Łódzki, nr 18/
3. Noga M. 2009: Makroekonomia, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
4. Krajowy ośrodek wsparcia rolnictwa. www.kowr.gov.pl

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Соловйов І.О., д.е.н., проф., Міжнародний класичний університет ім. П. Орлика

Негативні тенденції зростання екологічної небезпеки у світі останнім часом посилюються. Світ і людство знаходяться на вирішальному етапі свого розвитку. Якщо ситуація радикально не зміниться, то через декілька десятиліть наша планета буде виглядати по іншому. Тільки за останні п'ять років глобальні економічні втрати людства від змін клімату склали близько \$1,5 трлн. Дослідження NASA свідчать, що з середини минулого століття рівень концентрації двоокису вуглецю в атмосфері став найвищим за останні 650 000 років. Вчені довели, що саме людська діяльність є причиною танення льодовиків і катастрофічних повеней. Україна не залишається осторонь від цих процесів. Зливи, буревії і посухи стали регулярними і 2019 рік не став винятком. Потепління в країні йде на третину швидше ніж в Західній Європі, зростають площі пустель і напівпустель. Якщо у 70-х роках ХХ ст. посушливими були 5 років з 10, то зараз 8 з 10. Стік Дніпра за цей час зменшився наполовину. Рівень забезпечення населення водою в Україні не відповідає нормам забезпечення ЮНЕСКО (1700 м³ на людину в рік). В південних областях країни цей показник не перевищує 500 м³. За запасами водних ресурсів Україна в Європі посідає передостаннє місце. У прямій залежності від ситуації, що склалася знаходяться і процеси деградації земель. Масштабні вирубки лісів, їх масове вимирання, ерозія ґрунтів, прогресуючий наступ пісків Олешківської пустелі, руйнація зрошувальних систем, дефіцит водних ресурсів ставлять під загрозу існування головного національного багатства – сільського господарства.

На порядку денному українського суспільства одним з головних завдань стає реалізація соціально-орієнтованої моделі економіки, в якій природний капітал виступає не тільки передумовою суспільного виробництва, а і важливим чинником стійкого соціально-економічного розвитку, зростання добробуту населення, підвищення рівня і якості життя.

Для забезпечення інтенсивного типу відтворення природного капіталу країни особливого значення набуває імплементація у різні сфери суспільного виробництва імперативів «зеленої економіки» - «низько вуглецевої, ресурсноефективної і соціально інклюзивної» [1]. Головною ідеєю «зеленої економіки» є покращення добробуту людини, зменшення нерівності, охорона майбутніх поколінь від значних екологічних ризиків та екологічного дефіциту [2].

Комісія з глобальної стійкості при генеральному секретаріаті ООН так характеризує «зелену економіку»:

- вона є потенційним двигуном стійкого розвитку і стимулює економічне зростання, яке необхідне для вирішення проблеми бідності у світі;

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

- забезпечує соціальний захист і стабільність усіх прошарків населення;
- розробляється на довгострокову перспективу і являє собою стійку модель зростання, здатну витримувати несприятливі зовнішні впливи;
- сприяє зайнятості, просуванню «зеленого» бізнесу і створює «зелені робочі місця»;
- основний наголос робиться на розвитку технологій та інновацій, співробітництві та інституціоналізмі;
- надсилає точні цінові сигнали через уведення соціальних та екологічних витрат в механізми ціноутворення;
- сприяє енергоефективності і розвитку низько вуглецевої енергетики [3].

В «зеленій» економіці виокремлюють систему наступних спрямувань:

1. Впровадження відновлювальних джерел енергії;
2. Удосконалення системи управління відходами;
3. Удосконалення системи управління водними ресурсами;
4. Розвиток «зеленого» транспорту;
5. Впровадження органічного землеробства у сільському господарстві, яке передбачає відмову від застосування гербіцидів, пестицидів, отрутохімікатів, добрив штучного походження і генетично модифікованих організмів.
6. Енергоефективність в житлово-комунальному господарстві;
7. Збереження та ефективне управління екосистемами.

Головними перепонами «зеленої» економіки в Україні вважаються екологічно шкідливі субсидії на видобування викопного палива, відсутність обліку використання природного капіталу в системі національних рахунків, використання традиційних «коричневих» технологій, протиріччя інструментів державної екологічної і економічної політики, стереотипи та інерція у поведінці споживачів і виробників.

Також перешкоджає вирішенню проблеми відсутність стимулюючих ресурсозбереження цін та податків на використання обмежених природних ресурсів, жорстких екологічних стандартів і технічних регламентів використання енергетичних стандартів, фінансових механізмів, які б стимулювали еко-інновації та ін..

Розробка і реалізація національної концепції «зеленого» зростання стає одним з ключових складових нової парадигми розвитку економіки. Її найголовніші риси:

- ефективного використання природних ресурсів;
- зведення до мінімуму забруднення оточуючого середовища;
- гнучкість в управлінні навколишнім середовищем і природним капіталом;
- боротьба з пауперизацією населення і запобігання незворотним екологічним втратам.

Головними завданнями концепції є відмова від сировинної моделі економіки, забезпечення як економічної ефективності, так і скорочення обсягів шкідливих викидів, невиснажливе використання природних ресурсів та маловідходне виробництво. «Зелена» економіка також тісно пов'язана з розробкою технологій і обладнання для контролю і зниження викидів забруднюючих речовин, моніторингом і прогнозуванням кліматичних змін, використанням технологій енергозбереження і відновлювальної енергетики.

Стратегія розвитку «зеленої» економіки має містити інституціональні реформи і методичний апарат розробки їх концептуального і стратегічного базису, координації і взаємодії з бізнес-сектором, трансформації законодавства, формування суспільного менталітету в напрямку активізації «зеленого» зростання, розробки і реалізації на державному рівні доктрини «зеленої» економіки, як програмного документа.

Для досягнення поставлених цілей Україні потрібна комплексна екологічна модернізація національної економіки, що вимагає інвестицій в інноваційні проекти, які здатні створювати нові економічні можливості. Пріоритетними можна вважати ті з них,

які спрямовані на розвиток відновлюваних джерел енергії, економії і збереження водних ресурсів, рекультивацію земель, зниження викидів в атмосферу від стаціонарних і пересувних джерел, на охорону і раціональне використання природних ресурсів, впровадження нових технологічних процесів і виробництво нових видів продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обобщающий доклад для представителей властных структур / Программа ООН по окружающей среде. – VRL: http://www.unep.org/green-economy/Portals/88/documents/ger/CER_synthesis_ru.pdf (17.11.2015)
2. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication / R. Ayres [et al.]. – Nairobi: United Nations Environment Programme, 2011. – 44 p.
3. Resilient People, Resilient Planet: A Future Worth Choosing: the report of the United Nations Secretary – General's high-level panel on Global sustainability. – New York: United Nations, 2012. – 94 p.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЛОГІСТИКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Трушкіна Н.В., к.е.н., с.н.с., Інститут економіки промисловості НАН України

На даний час у глобальному економічному просторі наголошено про курс на «зелену» економіку як ключового вектору розвитку, який сприяє зниженню екологічних загроз, ризиків і дефіциту природних ресурсів. Основу «зеленої» економіки становлять якісно нові бізнес-моделі, які дозволяють учасникам ринку (виробникам, посередникам і споживачам) одержувати економічні вигоди від підприємницької діяльності одночасно із вирішенням глобальних екологічних проблем.

«Зелена» логістика є одним з актуальних аспектів функціонування в умовах глобалізації світових суб'єктів господарювання, що впливають на довкілля. Поняття «зелена» логістика виникло на основі нового підходу «екологічно раціональне проектування». Воно, в свою чергу, відноситься до концепту сталого розвитку, яке достатньо широко розповсюджено в світі.

Варто зазначити, що бажання підприємств сформувані у споживачів екологічний імідж сприяло розробці концепції сталої логістики, яка включає «зелені» складові та розглядає економічну, соціальну й екологічну діяльність у контексті логістичного управління. На думку дослідників, найближчим часом більшість споживачів віддаватиме перевагу компаніям, що використовують «зелений» транспорт і логістичні рішення. Значна увага корпорацій до «зеленого» аспекту їх логістичної діяльності обумовлено такими тенденціями, як підвищення рівня інформованості споживачів шляхом екологічного маркування; зростання попиту на фахівців з питань захисту довкілля; важливість економічних чинників підтримки навколишнього середовища; політичний вплив і регулювання в цьому напрямі [1, с. 47]. Застосування «зелених» технологій у логістиці стало такою ж необхідністю, як впровадження системи менеджменту якості. Як наслідок, згідно з опитуванням «Зелені тренди» (The Green Trends Survey) у дослідженні «Towards Sustainable Logistics» [2], 59% бізнес-структур підрахували, що «зелене» перевезення їх продукції визнано вирішальним чинником у залученні споживачів у майбутньому.

На основі обстеження компанії PE International (Великобританія) [3] визначено ключові переваги при впровадженні концепції «зеленої» логістики, до яких віднесено зниження рівня викидів в атмосферу (33% керівників і топ-менеджерів компаній); залучення нових клієнтів або розробка нових продуктів (26% респондентів).

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Концепція «зеленої» логістики почала формуватися у світі з середини 80-х років ХХ ст. з появою поняття «соціальна відповідальність бізнесу». За останні десятиріччя розвитку даного наукового напрямку вчені так і не дійшли до загального й однозначного тлумачення терміна «зелена логістика». У науковій літературі існує безліч підходів до розгляду екологічної складової логістики. Виявлено, що процес становлення й розвитку концепції «зеленої» логістики був непростим. Так, зарубіжні вчені J.-P. Rodrigue, B. Slack, C. Comtois окреслюють змістовне наповнення категорії «зелена логістика» достатньо широко, безвідносно до предмета й об'єкта дослідження. У рамках даної концепції логістична діяльність зводиться лише до транспортної системи розподілу, що має здійснюватися на екологічних принципах. Крім цього, вони стверджують, що існують певні невідповідності понять «зелений» і «логістика», оскільки стратегії економії витрат часто суперечать принципам охорони довкілля, які зазвичай не враховують екологічні витрати [4, с. 341].

Дослідники у своїх наукових працях [2, 5, 6] довели, що зародження, формування та подальша структуризація «зеленої логістики» тісно переплітається із логістичними принципами. На їх думку, саме «екологізація» логістичної діяльності в майбутньому стане важливим чинником конкурентоспроможності, оскільки більшість споживачів пріоритетними вважатиме компанії, що здійснюють вантажоперевезення «зеленим» транспортом і використовують технології, які зберігають природні ресурси.

Ряд науковців запропонували екологічний напрям логістики називати «еколого орієнтованою логістикою», «екологістикою» або «екологічною логістикою», що вказує на екологічну орієнтацію логістичної діяльності, а також на таку її мету, як створення інтегрованої екологістичної системи.

На основі аналізу літературних джерел [1-16] узагальнено наукові погляди до трактування суті й змісту поняття «зелена логістика». Як правило, зарубіжні й українські вчені під цим терміном розуміють:

- науковий напрям і один із чинників збереження довкілля, який засновано на ресурсозберігаючих та екологічно безпечних процесів і технологіях;
- з теоретичної й науково-методичної точки зору як підпорядкований функціонал «зеленої» економіки;
- логістику, яка заснована на ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологіях;
- вид логістики, у якому науково-практична діяльність враховує екологічні аспекти на всіх стадіях руху матеріального й інших відповідних йому потоків з метою зниження деструктивних впливів на навколишнє середовище та оптимізації ресурсоспоживання;
- сукупність логістичних підходів до оптимізації переміщень матеріальних потоків (у тому числі потоки відходів і вторинних ресурсів для переробки), транспортних засобів, природних, фінансових, інформаційних, енергетичних і людських ресурсів із застосуванням прогресивних технологій у процесі прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування з метою створення такого середовища, в якому забезпечуються потреби населення, підвищується ефективність виробництва міського господарства та досягається умова мінімізації негативних наслідків антропогенного втручання в екосистему міста;
- у рамках концепції сталого економічного розвитку як ефективний підхід до управління ресурсними й енергетичними потоками задля зниження еколого-економічних збитків, що наносяться довкіллю, і забезпечення ефективного інноваційного розвитку виробництва;
- систему заходів, яка передбачає застосування енерго- і ресурсозберігаючих технологій логістики та сучасного обладнання в усіх ланках ланцюга поставок товарів з метою мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище та підвищення сукупної споживчої цінності продукції;
- екологічно прийнятну й ефективну транспортну систему розподілу;

- науково-практичну діяльність, що спрямована на оптимізацію й ефективне управління прямими та зворотними матеріальними й супутніми потоками (інформаційними, фінансовими, потоками відходів, шкідливих викидів, різних природних ресурсів й енергії) з метою мінімізації негативного впливу на стан навколишнього середовища;

- науково-практичну діяльність, яка передбачає формування ефективного механізму інтеграції екологічного і соціально-економічного аспектів на всіх етапах планування, проектування й управління ланцюгом поставок товарів з метою мінімізації еколого-економічного збитку та підвищення споживчої цінності продукції за допомогою використання енерго- і ресурсозберігаючих технологій логістики;

- виробництво і розподіл продукції на стійкій основі з урахуванням екологічних і соціальних чинників суспільного розвитку;

- види діяльності, що пов'язані з екоефективним управлінням руху логістичних потоків продукції, які переміщуються від підприємства до споживача, а також зворотних потоків товарів у системі «постачальник – споживач»;

- координацію логістичної діяльності суб'єктів ринку з орієнтацією на досягнення економічного й соціально-екологічного ефекту шляхом застосування енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

Отже, на основі проведеного аналізу термінологічного апарату з обраної тематики згідно з різними науковими концепціями надано авторське формулювання терміна «зелена логістика», під яким пропонується розглядати вид господарської діяльності, яка включає процеси матеріально-технічного постачання, складування, екологічно безпечного зберігання, виробництва, обслуговування споживачів, транспортування, збуту готової продукції, рециклінгу (вторинної переробки й утилізації відходів), що дозволяє зменшити негативний вплив на екосистему та довкілля.

Головними принципами концепції «зеленої» логістики мають стати застосування комплексного підходу до управління логістичними потоками, ефективне використання ресурсів (виробничі, фінансові, енергетичні, інформаційні), оптимізація витрат на організацію процесів логістичної діяльності, мінімізація ризиків при функціонуванні транспортно-логістичних систем, використання цифрових інформаційно-комунікаційних технологій у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Новизна авторського підходу до тлумачення поняття «зелена логістика» полягає у тому, що це визначення є достатньо комплексним і відображає поєднання в єдину систему екологію й економіку задля збереження довкілля та досягнення ефективного управління логістичною діяльністю з використанням екологічно чистих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кизим А., Кабертай Д. Современные тренды «зеленой» логистики в условиях глобализации. *Логистика*. 2013. № 1. С. 46-49.
2. Christof Dr., Ehrhart E. Delivering Tomorrow: Towards Sustainable Logistics. Bonn, Germany: Deutsche Post AG, 2012. 151 p.
3. McKinnon A., Browne M., Whiteing A., Piecyk A. Green Logistics. Improving the Environmental Sustainability of Logistics. 3rd ed. London: Published by Kogan Page, 2010. 72 p.
4. Rodrigue J.-P., Slack B., Comtois C. Green Logistics (the Paradoxes of). *The Handbook of Logistics and Supply Chain Management*. London: Pergamon, 2001. P. 339-350.
5. Baumgarten H. Supply Chain Steuerung und Services. *Logistik Dienstleister managen globale Netzwerke. Best Practices*. Berlin: Springer, Auflage, 2004. 292 p.
6. Kümmersteiner G. Handbuch «Ökologistik». Hochschule Amberg-Weiden, 2011. 115 p.
7. Brdulak H., Michniewska K. Zielona logistyka, ekologiczność, zrownoważony rozwój w logistyce. *Koncepcje i strategie logistyczne. Logistyka*. 2009. No 4. P. 8-15.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

8. Sbihi A., Eglese R.W. Combinatorial optimization and Green Logistics. *Annals of Operations Research*. 2009. Vol. 175(1). P. 159-175. DOI: 10.1007/s10479-009-0651-z.
9. Mesjasz-Lech A. Efektywnosc ekonomiczna i sprawnosc ekologiczna logistyki zwrotnei. Czestochowa: Published by Technical University of Czestochowa, 2011. P. 43-46.
10. Тамбовцев А., Тамбовцева Т. Зеленая логистика для устойчивого развития. *Управление и устойчивое развитие*. 2011. № 2. С. 197-203.
11. Герасимчук З.В., Аверкина М.Ф. Інституційне забезпечення «зеленої логістики» в місті. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 11 (137). С. 161-168.
12. Гурч Л.М., Хмара Л.Є. Розвиток «зеленої логістики» в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. Вип. 811. С. 86-91.
13. Григорак М.Ю., Варенко Ю.В. Принципы «зеленой логистики» в деятельности логистических провайдеров. URL: http://www.aticmd.md/wp-content/uploads/2014/04/V_2_17_MMOTI_Grigorac_Varenko.pdf.
14. Зарецкая Л.М. Исследование возможностей применения «зеленых» технологий при управлении цепями поставок. *Торгово-экономический журнал*. 2015. № 2(2). С. 91-100. DOI: 10.18334/tezh.2.2.570.
15. Поручинська І.В. Передумови впровадження «зеленої» логістики на автомобільному та залізничному транспорті Волинської області. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 53-56.
16. Goriup P., Laiko O.I., Chechovich Z.V. Sustainable development of economic systems: project-decentralization approach. *Economic innovations*. 2018. Vol. 20. No 3(68). P. 46-56. DOI: 10.31520/ei.2018.20.3(68).46-56.

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ У ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВИХ РИНКІВ

Фомішина В.М., д.е.н., проф., Херсонський національний технічний університет

Фомішин С.В., к.е.н., проф.,
голова Української асоціації економістів-міжнародників Херсонської обл.

Чабанов Д., студент, Херсонський національний технічний університет

Природний капітал – екосистеми, біорозмаїття і природні ресурси – є фундаментом соціально-економічних систем. Стрімкий розвиток технологій у секторі відновлювальних джерел енергії і інших ресурсів поки що не здатен задовольнити висхідний попит світової економіки на ресурси, зменшити темпи вичерпання їх запасів у світі [1]. Світова практика соціально-економічного розвитку свідчить про ефективність державної екологічної політики розвинутих країн та незбалансований підхід до цілей і заходів щодо їх реалізації у вітчизняній практиці господарювання. Відповідно, управління сталим розвитком в країні потребує не тільки розробки загальної політики, завдань і системи заходів, але і впровадження системи контролю і відповідальності за їх виконання.

Управління природним капіталом потребує вирішення двох взаємопов'язаних задач: чіткого розподілу управлінської діяльності між органами державного управління і контролю і координації її здійснення. Авторами проекту «Економіка екосистем і біорозмаїття» (ТЕЕВ), що проводиться в рамках програми ООН з оточуючого середовища, запропоновані наступні інструменти для поліпшення управління природним капіталом:

- компенсація за споживані природні блага шляхом прямих платежів і

ринкових механізмів; заходи із сертифікації продукції, здійснення державних закупівель з врахуванням факторів оточуючого середовища, стандарти, маркування і добровільні акції;

- реформування субсидій, небезпечних для оточуючого середовища.
- глобальні субсидії в сільське господарство, рибний промисел, енергетику, транспорт, що вкрай згубні для природного капіталу.
- боротьба із збитками шляхом регулювання і цінової політики;
- інвестиції в екологічну інфраструктуру.

Багато із загроз природному капіталу можна попередити за допомогою надійних схем регулювання, які встановлюють стандарти охорони оточуючого середовища і ступінь відповідальності; їх основний принцип - «платить той, хто забруднює», замість принципу «платить усе суспільство».

Упереджуючі інвестиції завжди виявляються дешевшими, ніж спроби відновлення вже зруйнованих екосистем. Водночас соціальні переваги, отримані від відновлення екосистем, можуть у кілька разів перевищувати витрати [2, с.6-7].

З огляду на те, що більша частина природного капіталу розглядається не як індивідуальне, а суспільне благо (вільний доступ до блага, споживання без конкуренції), їх споживання пов'язується із системним недооцінюванням. При прийнятті рішень щодо використання і відтворення природного капіталу часто надаються переваги поточним інтересам всупереч перевагам необмеженого періоду. Вигоди, ефект від яких відчувається в довгостроковій перспективі (наприклад, лісонасадження, чи глобальне регулювання клімату), найчастіше взагалі не приймаються до уваги. Тому саме державна політика має відігравати велику роль у тому, щоб основні типи вигод від екосистеми були виявлені і враховані при прийнятті рішень щодо інвестування у природний капітал.

Інвестиції у природний капітал здійснюють позитивний вплив на функціонування багатьох секторів економіки. У першу чергу це стосується тих сфер, виробництво у яких безпосередньо пов'язане із екосистемами: сільське господарство, лісове та рибне. Сюди ж відноситься сфера послуг – туризм, рекреація. Більш опосередкований вплив відчувають переробні галузі, наприклад, фармацевтика, біотехнології, насіння сільськогосподарських рослин, виробництво напоїв і продуктів харчування.

Інвестиції в природний капітал здійснюються за такими основними напрямками:

1.Інвестиції в екологічну інфраструктуру. Під нею розуміється здатність природи надавати прісну воду, регулювати клімат, формувати ґрунтовий шар, знижувати ризики стихійних лих. На жаль, часто важливість таких інвестицій стає очевидною тільки тоді, коли можливості природи значно постраждали внаслідок антропогенної діяльності і виникає нагальна необхідність крупних вкладень у їх відновлення.

2.Інвестиції в природоохоронні зони. Нині у світі нараховується біля 120000 тис. таких зон, їх площа складає біля 14% площі суші і біля 6% водної площі. Вони обумовлюють умови існування більш одного млрд. чол. у світі; тому інвестиції в них необхідні.

3.Інвестиції в частково зруйновані екосистеми. Якщо в результаті необережної і недбайливої діяльності допущене руйнування екосистем, то як правило, інвестиції у їх відновлення пов'язуються із величезними коштами (наприклад, Чорнобильська АЕС). Суми інвестиційних витрат можуть бути досить різними, залежно від ступеню руйнування, поставлених завдань і обставин.

Оскільки інвестиції у природний капітал не приносять прибутку, то ринковий механізм автоматично виключає цей напрямок інвестування, а вирішення завдань сталого розвитку стає об'єктом державного і міждержавного регулювання. У більшості випадків інвестиційні витрати в природний капітал пов'язуються з діяльністю урядів і бюджетними коштами з огляду на суспільну природу цього різновиду капіталу. Хоча не виключені випадки, коли екологічні проекти є предметом інтересу приватних інвесторів, критичну роль у інвестуванні в природний капітал відіграє держава.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

У розпорядженні держави знаходиться певний арсенал засобів, який дозволяє змінити мотивацію господарської діяльності в бік опосередкованого інвестування у природний капітал. Негативні наслідки господарювання можна упередити шляхом реалізації в природоохоронному законодавстві і нормативних актах принципу «платить той, хто забруднює», а також пов'язаного із ним принципу «покриття повних витрат».

ЛІТЕРАТУРА

1. Козюк В., Длугопольський О. Ресурсне прокляття: роль слабких інститутів та кроні-секторів [Електронний ресурс] / В.Козюк, О.Длугопольський. – Режим доступу: // <https://ideopol.org/wpcontent/uploads/2018/11/2018%201.%206.%20UKR.%20Koziuk%20Dluh>
2. TEEB The Economics of Ecosystem sand Biodiversity For Nationaland International Policy Makers – Summary: Respondingto the Valueof Nature, 2009.

СЕКЦІЯ 2

**Наукові засади «зеленого» розвитку промисловості, агропромислового
комплексу, інфраструктури та інновацій**

**ТРАНСКОРДОННИЙ КЛАСТЕР З ПЕРЕРОБКИ ВТОРИННОЇ СИРОВИНИ
ВИНОРОБСТВА ЯК ІННОВАЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ФОРМА
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ¹**

Єрмакова О.А., д.е.н., доц. старший науковий співробітник відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Осипов В.М., д.е.н., проф. старший науковий співробітник відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Паларієв О.А., голова Агро-еколого-рекреаційного кластеру «Фрумушика-Нова»

При переробці винограду на вино і безалкогольні напої виробляється близько 15-20% побічних продуктів, які є цінними для ряду галузей економіки: харчової, сільськогосподарської, виноробної, фармацевтичної, косметичної, альтернативної енергетики тощо. Виноробні регіони України, Молдови та Румунії мають великий потенціал для переробки побічних продуктів виноробства. В даний час велика частина побічних продуктів виноробства в цих регіонах використовується без подальшої переробки. В рамках проекту «Розвиток українсько-молдавського транскордонного виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки побічних продуктів виноробства» за грантовою Програмою територіального співробітництва Східного партнерства Молдова-Україна був створений українсько-молдавський транскордонний кластер з переробки побічних продуктів виноробства, сформований пул партнерів кластера, налагоджено початкове співробітництво, розроблені методичні, технологічні, економічні, навчальні матеріали. Полігоном для практичної апробації кластерної концепції виступив агроекологічний та рекреаційний кластер «Фрумушика-Нова», який розташований в селі Веселодолінське Тарутинського району Одеської області. Кластер «Фрумушика-Нова» було обрано Одеською обласною державною адміністрацією в якості пілотного проекту розвитку кластерних механізмів в Одеській області. Кластер має оптимальне географічне розташування, яке підходить для транскордонних комунікацій і є територіальним центром для чотирьох місцевих заводів виноробства, що підходить для логістичних завдань з переробки вторинної сировини виноробства.

Основна проблема функціонування кластера - відсутність законодавчої, програмної бази на державному та регіональному рівнях, відсутність інститутів інфраструктури для підтримки кластерної ідеології. На сьогодні існує необхідність в розробці системних інституційних механізмів та економічних стимулів для функціонування кластерної моделі переробки вторинної сировини виноробства на рівні держави і регіонів в Україні, Молдові та Румунії, а саме: 1) створення сприятливого інституційного середовища для функціонування транскордонного кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Україні, Молдові, Румунії, яка складається з інститутів державної регуляторної політики, інфраструктурних інститутів, інститутів людського і соціального капіталу; 2) законодавчі та програмні ініціативи щодо створення сприятливих умов для функціонування транскордонного кластеру та збалансованого співробітництва між зацікавленими сторонами: виробниками вина (власниками вторинної сировини

¹ Матеріали наукової доповіді конференції виконані в рамках НДР «Економіко-екологічні пріоритети зеленої економіки в контексті сталого розвитку України» за рахунок коштів бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямків наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

виноробства) - переробниками вторинної сировини виноробства - виробників вторинних продуктів виноробства - споживачів вторинних продуктів виноробства; 3) концепція та організаційно-економічний механізм українсько-молдовсько-румунської транскордонної технологічної платформи для реалізації інноваційних проєктів в кластері з переробки вторинної сировини виноробства; 4) створення об'єктів інфраструктури: випробувальних лабораторій, обладнання для переробки вторинних продуктів виноробства (дослідних зразків), пакету технічної документації для лабораторій і устаткування для впровадження в Україні, Молдові та Румунії; 5) обмін досвідом між країнами, а також вивчення досвіду європейських лідерів з переробки вторинної сировини виноробства, таких як Франція, Італія, Іспанія, Німеччина.

Запропонована організаційно-економічна форма базується на міжсекторальному підході, який передбачає горизонтальне співробітництво між бізнесом, наукою, освітою, державною владою, а також субсидіарному підході, який передбачає вертикальне співробітництво на різних рівнях державного управління, а саме регіон-транскордонний регіон-держава. Транскордонний рівень в даному питанні є важливим, адже проблема переробки вторинної сировини виноробства є спільною для України, Молдови та Румунії, прикордонне співробітництво допоможе отримати синергетичний ефект від загальної реалізації спільних дій проєкту і обміну досвідом. Транскордонне співробітництво має здійснюватись не лише на рівні органів влади, але й між інфраструктурними інститутами, виробниками, переробниками і споживачами вторинних продуктів виноробства, інститутами кадрового забезпечення відповідними фахівцями, що забезпечить системний підхід до вирішення досліджуваної проблеми.

Сільські території, на території яких розповсюджуватиметься дія кластеру, отримують ряд організаційно-економічних ефектів, зокрема таких: 1) Комунікаційні результати: транскордонні технологічні платформи виступають комунікативними інструментами для учасників кластеру, доцільним є створення таких платформ за 5 технологічними напрямками переробки вторинної сировини виноробства, а саме: харчові продукти, парфумерно-косметична продукція, добрива для гранул, корм для худоби; 2) Технічні: створення інфраструктурних потужностей, зокрема науково-дослідних лабораторій, навчальних лабораторій, обладнання для переробки вторинної сировини виноробства, включаючи сепаратор, дробарку та сушарку, технологічні випробувальні майданчики для переробки вторинної сировини виноробства; 3) Економічні: Винна промисловість є одним із провідних секторів країн-учасників кластеру України, Молдови та Румунії. Потенційна кількість побічної продукції виноробства оцінюється як 15% валового збору винограду. Але основна кількість цих побічних продуктів використовується без подальшої переробки. Наслідками такого неефективного використання ресурсів є такі втрачені можливості: дохід, який можна отримати шляхом переробки та збуту вторинних продуктів виноробства. Наприклад, за оцінками експертів, прибутковість вторинних продуктів виноробства є високою: виноградна олія - 25,58%; винна кислота - 33,33%; танін - 32,13%; вітамін В - 70%; поліфенолові концентрати, слабоалкогольні та безалкогольні напої, біоактивні продукти на основі харчових продуктів - понад 100%. Крім того, аналітичні дослідження виявляють стабільно зростаючий попит на ці товари. Іншими економічними результатами стануть нові робочі місця, реалізація принципів сталого зростання та екологізації економіки, безвідходне виробництво, імпортозаміщення. Так, зокрема, понад 90% попиту українських підприємств на винну кислоту покривається імпортом. У той же час Україна, Молдова та Румунія мають усі передумови для внутрішнього виробництва винної кислоти та заміщення її імпорту. Запропонована інституційна система, яка буде впроваджена через законодавчі та програмні пропозиції, дозволить збалансувати попит та пропозицію на перероблені вторинні продукти виноробства, що налагодить переробку вторинної сировини виноробства як сектора національної економіки; 4) Соціальні: формування та функціонування кластеру сприятиме нагромадженню соціального капіталу, тобто

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

співпраці та обміну досвідом між його зацікавленими сторонами; 5) Політичні: існує необхідність в розробці законодавчої бази для ефективного функціонування транскордонного кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Україні, Молдові, Румунії, а також в розробці відповідних регіональних програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальное и экономическое обоснование эффективности кластерного подхода к переработке вторичного сырья виноделия / Осипов В.Н., Осипова Л.А., Ермакова О.А. [и др.]. - Кишинев : Bons offices, 2018. - 36 с.
2. Towards the Circular Economy: Accelerating the scale-up across global supply chains / World Economic Forum, 2014. – 64 p.
3. Использование отходов виноделия [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.str-filling.com.ua/wine-tech/wine-tech_264.html.

СТАТИСТИЧНИЙ ВИМІР ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Купінець Л. Є., д.е.н., проф., зав. відділу економіко-екологічних проблем приморських регіонів, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Ковальчук С. Я., к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет

Зелена економіка розглядається в усьому світі як єдиний спосіб забезпечення стабільності економічного зростання та відповіддю на світові виклики, обумовлені глобальною кризою в сфері продовольчого забезпечення, наслідками зміни клімату, дефіцитом прісної води. Це створює унікальну можливість для кардинальної перебудови економік країн світу в напрямку секторальної екологізації, тобто виступає потужним фактором для країн з різним рівнем економічного розвитку.

За оцінками UNEP темпи розвитку зелених технологій суттєво перевищать темпи за іншими сценаріями, що дозволить до 2050 року знизити майже на 50% екологічний слід людини. Є цілий ряд обнадійливих прикладів «зелених» проектів і ініціатив. Але потрібні стимули та сприятливі інвестиційні умови, стратегії сталого виробництва та споживання, що відповідають реаліям національних економік, орієнтація політичної площадки в сторону «зеленої» економіки, лідируюча роль урядів зокрема, у подоланні бідності, швидкому реагуванні на екологічні виклики, інтеграції «зелених» технологій, впровадженні інклюзивного підходу, що передбачає залучення фермерів, жінок, неурядових організацій, корінних народів, молоді, наукових кіл, регіональних та місцевих урядів для реалізації «зелених» перетворень. Це сприяє становленню інституціонального потенціалу, екологізації економіки, створенню робочих місць, відкритому соціальному розвитку, активізації природоохоронних режимів та підвищенню обізнаності та інформатизації суспільства.

Нагальною проблемою є розроблення моделей зеленого зростання для України та країн пострадянського простору. Організація економічного співробітництва та розвитку активно підтримує політику «зеленого» зростання, поширює обмін існуючим досвідом і поширення передового досвіду. Практичне застосування політика «зеленого» зростання отримала в країнах Східного партнерства ЄС - Азербайджані, Вірменії, Білорусі, Грузії, Республіки Молдова та Україні, що дає змогу проаналізувати стан створення національних рамкових систем зокрема в агросекторі, визначити як ця діяльність

пов'язана з міжнародними зусиллями на суміжних напрямках. Як і раніше залишається необхідність нарощування потенціалу країн для розвитку в цьому напрямку; розробки системних довгострокових заходів, що актуалізується у зв'язку із загостренням екологічних проблем; розширення доступу до зелених технологій і інвестицій та передачі практичного досвіду управління зацікавленим країнам і організаціям.

Політика ЄС в області розвитку намагається сприяти трансформації в бік інклюзивної зеленої економіки. Але з огляду на реалії, ЄС не спроможний ефективно керувати перетворенням економіки країн-партнерів. Саме тому орієнтація на «зелене» зростання є волею самої країни та її кроком до реалізації сучасних викликів. Оскільки природний капітал недостатньо зберігається, а екосистеми продовжують деградувати, саме «зелені» трансформації забезпечать економічне зростання, створення робочих місць і будуть сприяти скороченню бідності шляхом сталого управління природним капіталом. «Зелена» економіка пропонує шлях для забезпечення економічного зростання, який є всеосяжним і екологічно стійким. Щоб рухатися в цьому напрямку, урядам необхідно розробити політику і створити сприятливі умови, які переорієнтують ринки, змінять структуру робочих місць, виправлять недоліки в управлінні, активізують економічні стимули суб'єктам економічної діяльності для розвитку навичок екологічного підприємництва. Нажаль для більшості країн впровадження «зелених» перетворень гальмується низкою факторів таких як: необґрунтованість екологічного управління, незнання переваг «зеленого» зростання та необізнаність його переваг, обмежене застосування стратегічної екологічної оцінки як способу екологізації планів, програм і заходів політики, дефіцит фінансування, недостатня міжвідомча і міжсекторальна координація, відсутність зразків кращої практики і посилянь на екологічно орієнтовані технології, що застосовуються в національних умовах, слабкі підтримка і участь з боку широкої громадськості, обмежений інституційний і кадровий потенціал в галузі «зеленої» економіки на всіх рівнях управління і в усіх секторах [1, с.34].

Запровадження «зелених» технологій є запорукою посилення присутності пострадянських країн на ринку ЄС, тобто збільшення експорту продуктів харчування. Зелений сегмент економіки стрімко розвивається, але переважають традиційні моделі господарювання та марнотратне використання природного капіталу. Екологічне неблагополуччя проявляє себе в прогресуючій ерозії ґрунтів, вторинному засоленні, солонцюванні, заболочуванні і опустелюванні території, втраті родючих орних земель, забрудненні ґрунтів і сільськогосподарської продукції, атмосфери, поверхневих і підземних вод, скороченні їх стоку і запасів, зменшення площ, зайнятих лісом, порушенні середовища перебування тварин і птахів, зростанні числа техногенних катастроф. Ці прояви негативного впливу на природне середовище формують несприятливі наслідки у вигляді деградації природних екосистем, зниження родючості ґрунтів, скорочення біологічного різноманіття, потепління клімату. Постійна деградація стану навколишнього середовища, високі рівні викидів, що приводять до зміни клімату, неефективність використання енергії, застарілі і неекономічні технології виробництва, зростання втрат і дефіциту водних ресурсів, особливо у сфері сільського господарства, а також витрат, пов'язаних з перерахованими проблемами, вказує на необхідність активізації дій в галузі інтеграції природоохоронних цілей в секторальну економіку і, зокрема, агропродовольчий комплекс[3]. Тісний взаємозв'язок між економічною та екологічною політикою забезпечується шляхом використання таких інструментів як справедливе ціноутворення та оподаткування для стимулювання ресурсозбереження, введення більш жорстких, але стимулюючих екологічних стандартів і технічних регламентів, реформування системи субсидій сільськогосподарського виробника, впровадження розширеної системи індикаторів для оцінки результативності в зазначених напрямках [2]. Так для інтерпретації «зеленого» росту в агропродовольчій сфері і специфіки сектору Євростат забезпечує моніторинг показників, які розподілені за методологією ОЕСР, тобто за чотирма обов'язковими критеріями - база природних активів; екологічна і ресурсна ефективність

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

сфери економіки; екологічні аспекти якості життя; економічні можливості і політичні інструменти, пов'язані з зеленим зростанням та одним рекомендованим - показники, що відображають соціально-економічний контекст і параметри росту в конкретній країні. Агроекологічні показники інтегрують екологічні проблеми в європейську сільськогосподарську політику як на рівні ЄС, так і національних та регіональних рівнях і виступають основою моніторингу впливу сільського господарства на довкілля та оцінки ефективності сільськогосподарської і екологічної політики. Вони є спільною роботою Генерального директорату з сільського господарства і розвитку сільських районів (DG AGRI), Генерального директорату з питань довкілля (DG ENV), Євростату, Об'єднаного дослідницького центру (ОДЦ), Європейського агентства з навколишнього середовища (ЄАНС) і Генерального директорату по здоров'ю і безпеці харчових продуктів (DG SANTE).

Але адекватна оцінка «зеленого» зростання остаточно ще не напрацьована.

Цей процес в національному контексті складний і має базуватись на наступних підходах до побудови системи показників а саме: - враховувати інформаційну взаємодію між відомствами, які здатні забезпечити формування системи виміру «зеленого» зростання; - система виміру повинна відповідати стратегії «зелених трансформацій» та забезпечувати інформатизацію уряду, суспільства, неурядових організацій, приватного сектору та всіх зацікавлених споживачів нового інформаційного продукту; - організація вимірювань з метою оцінки стану досягнення національних цілей та міжнародних порівнянь повинна бути систематичною; - набір показників і витрат на організацію їх збору та забезпечення аналізу на будь-якому рівні деталізації та узагальнення повинен бути оптимізованим, враховувати методологію ОЕСР, принципи розвитку екологічної статистики та бути адаптованим до специфіки окремих країн; - забезпечувати врахування показників, актуальних для країн-членів і країн-партнерів ОЕСР.

«Зелені» трансформації аграрної галузі роблять необхідним включення екологічного чинника в систему основних соціально-економічних показників розвитку країни. Характерним в цьому відношенні документом є доповідь Європейського екологічного агентства, де широко використовуються індикатори для аналізу і прогнозу екологічної ситуації в Європі. Принциповим моментом в цих підходах є спроба врахувати збиток від забруднення середовища і виснаження природних ресурсів на макроекономічному рівні, екологічно скоректувати основні економічні показники розвитку. Нажаль зробити порівняльний аналіз наведених показників в розрізі країн Східного партнерства вкрай важко. Причина – у відсутності належної статистичної інформації в країнах і можливості проведення порівняльного аналізу, а доступна статистична інформація не завжди відображає всі нюанси розвитку країн, скоріш вони визначаються у текстовому аналізі. Але місце країни принаймні опосередковано можна визначити за індексом європейської інтеграції «Східного партнерства».

Обмеження і бар'єри для розробки індикаторів і показників «зеленого» зростання багато в чому обумовлені дефіцитом необхідної економічної, соціальної і екологічної інформації. Склалася парадоксальна ситуація, коли ключові індикатори «зеленого» зростання включено в найважливіші документи розвитку країни, але вони не розраховуються через відсутність відповідних стандартів статистики та обліку, що посилює неможливість проводити порівняльний аналіз в зіставленні з регіональними та світовими результатами. Це ускладнює їх використання в процесах ухвалення рішень на всіх рівнях, та інформування громадськості. Проте використання розширеної системи показників «зеленого» зростання чи системи ключових індикаторів дозволить при стратегічному плануванні оцінювати просування до сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Greening the economy in the EU Eastern Neighborhood countries. с.34. [Електронний ресурс] Режим доступу: URL: http://www.green-economies-eap.org/ru/resources/EaPGREEN_BR_UPDATE_2017_RUS_FINAL_WEB.pdf (дата звернення 04.05.2019)
2. .«Зеленый» рост и природоохранное управление в странах восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии. Отдел по анализу экологической результативности Директорат по охране окружающей среды, ОЭСР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: www.oecd.org/env/eap (дата звернення 28.04.2019).
3. Доповідь про зелену трансформацію в Україні на основі показників зеленого зростання ОЕСР. веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. 2016-Режим доступу: URL:<http://www.me.gov.ua>, (дата звернення 24.05.2019)

**УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Макаренко С.М., к.е.н., доц., Херсонський державний університет

Олійник Н.М., к.т.н., доц., доц., Херсонський національний технічний університет

Рибачок С.А., аспірант, Херсонський державний університет

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки, що характеризуються стрімким підвищенням рівня конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках постачання сировини й збуту кінцевої продукції, зростанням вимогливості покупців до споживчих характеристик товарів, робіт, послуг, втримати наявні позиції та забезпечити економічне зростання може лише те підприємство, яке володіє конкурентними перевагами в усіх сферах господарської діяльності. Зокрема, у сферах зниження витрат, покращення якості, забезпечення гнучкості, впровадження інновацій, розвитку знань тощо [2]. Кожен суб'єкт господарювання зобов'язаний чітко представляти на перспективу потребу у фінансових, сировинних, трудових, інтелектуальних ресурсах, виробничих потужностях, джерелах їх одержання, а також уміти ефективно використовувати наявні виробничі й природні ресурси у процесі роботи свого господарства та адекватно й оперативно реагувати на зміни, які відбуваються в оточуючому бізнес-середовищі, з одночасною мінімізацією ризиків для навколишнього природного середовища. В умовах перманентного зростання вартості ресурсів утримати наявні позиції та підвищити загальний рівень конкурентоспроможності зможе лише те підприємство, яке зуміє налагодити тісний взаємозв'язок з органами державної влади, місцевого самоврядування в частині отримання додаткових фінансових ресурсів та пільг для закупівлі й впровадження провідних інноваційних технологій, та залучити потенційного інвестора для модернізації виробничого комплексу та розвитку суб'єкта господарювання в цілому.

Для створення необхідних умов щодо залучення іноземного капіталу в розвиток виробничого сектора промислових підприємств органи державної влади та місцевого самоврядування повинні більше уваги приділяти створенню необхідних правових умов. Разом з тим не варто забувати про особливості національної безпеки і не дозволяти проведення приватизації об'єктів, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки країни.

На прикладі одного з провідних промислових підприємств Херсонської області - ТОВ «Амалтея», що здійснює виробництво поліпропіленових мішків високої якості, було проведено аналіз інвестиційної привабливості підприємства та визначено можливі напрями налагодження його взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування для подальшого впровадження інноваційних технологій на засадах

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

реалізації загальнонаціональної концепції «зеленої» економіки. Було встановлено, що досліджуване підприємство задовольняє потреби у якісній продукції не лише споживачів вітчизняного ринку збуту, а й здійснює експорт понад 50% продукції закордон. При визначенні інвестиційної привабливості було виявлено, що на досліджуваному об'єкті на кожну гривню власних коштів на початок 2018 року приходилося 2,11 грн залучених, на кінець 2018 року – 1,35 грн. Баланс підприємства є ліквідним по другій, третій та четвертій групах активів й пасивів. Водночас, враховуючи суттєве перевищення пасивів першої групи над відповідними активами, можемо стверджувати про наявність значного фінансового ризику для господарської діяльності ТОВ «Амалтея» та залежність підприємства від внутрішніх та зовнішніх кредиторів.

Враховуючи, що найбільшу питому вагу в собівартості продукції ТОВ «Амалтея» займають витрати на купівлю сировини та матеріалів, споживання електроенергії, оплату праці працівників керівництву підприємств потрібно зосередити свої зусилля на впровадженні нових прогресивних технологій щодо оптимізації їх використання без погіршення якості виготовленої продукції. Так, лише витрати за користування електричною енергією складають біля 4% від загальної собівартості виготовленої продукції. Прогнозоване їх зростання на 20% може призвести до того, що загальний обсяг витрат на виробництво продукції за підсумками року може збільшитися на понад 2 млн грн. Направлення вказаних коштів для задоволення потреб працівників ТОВ «Амалтея» могло б забезпечити щонайменше зростання середнього розміру заробітної плати на 480 грн за місяць (без урахування Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України) для кожного працівника.

Для втримання наявних позицій на ринку виробництва поліпропіленових мішків високої якості керівництву ТОВ «Амалтея» необхідно розглянути можливість та доцільність закупівлі промислових сонячних електростанцій з метою як задоволення власних потреб підприємства в електричній енергії, так і можливої реалізації електроенергії відповідному підрозділу обленерго. Проведені розрахунки свідчать, що у відповідності із наявною площею дахів, фасадів будинків, будівель та споруд на ТОВ «Амалтея» є можливість встановлення сонячних електростанцій для виробництва біля 182000 кВт*г. за рік. Загальна потреба в інвестиціях складає біля 2,9 млн грн. За умови реалізації виробленої електроенергії виключно на умовах «зеленого» тарифу підприємство зможе отримати біля 57,2 тис. євро додаткового грошового потоку, термін окупності у разі пропорційного зростання вартості споживання електроенергії середньому рівню інфляції (ставці дисконту) складатиме біля 1,7 роки. Проте підприємство фактично розпочне здійснення додаткової господарської діяльності з виробництва електричної енергії не для власного споживання та посилення економічної безпеки, а з метою отримання додаткового прибутку в межах реалізації загальнодержавної концепції «зеленої» економіки. У разі ж, якщо «зелений» тариф буде використовуватися лише для оплати за вироблену електроенергію понад кількість спожитої (за умови, що річна потреба підприємства в електроенергії в середньому складає понад 5 млн кВт*г. за рік) підприємство отримає річну економію коштів лише у розмірі біля 510 тис. грн., термін окупності складатиме щонайменше 6 років.

Для забезпечення залучення необхідного обсягу інвестиційних ресурсів у перспективні інноваційні проекти в межах реалізації концепції «зеленої» економіки органи державної влади й місцевого самоврядування повинні розробити узгоджений механізм стимулювання вітчизняного бізнесу для максимізації ефективності використання природних ресурсів у виробничому процесі. Зазначене може проявлятися у вигляді надання додаткових пільг при закупівлі інноваційного обладнання, що не виробляється на території країни, залученні іноземного капіталу у розвиток провідних промислових підприємств. Так, у відповідності до статті 18 розділу IV Закону України «Про режим

іноземного інвестування» [7] (до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України» від 13 березня 2012 року № 4496-VI [5]) передбачалося, що майно, яке ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом (у разі дотримання встановлених процедур). Використовуючи вищевказану законодавчу норму підприємства промисловості, у тому числі й ТОВ «Амалтея», могли не лише знизити питому вагу витрат на оплату праці шляхом перманентного впровадження у виробництво інноваційного спеціалізованого обладнання, а й зацікавити іноземного інвестора в плідній співпраці з метою збільшення обсягів виробництва, впровадження інноваційних технологій, виробництва нових видів продукції, конкурентоспроможних як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках збуту.

В сучасних умовах ведення бізнесу аналогічні преференції для вітчизняних суб'єктів господарювання при закупівлі закордонного інноваційного обладнання та його впровадженні у виробничий процес залишилися лише за умови створення індустріальних парків. Так, відповідно до Розділу X Закону України «Про індустріальні парки» [6] та пункту 6 статті 287 Митного кодексу України [3] передбачено, що при ввезенні на митну територію України від оподаткування митом звільняються: устаткування, обладнання та комплектуючі до них, матеріали, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами та ввозяться ініціаторами створення - суб'єктами господарювання, керуючими компаніями індустріальних парків для облаштування індустріальних парків; устаткування, обладнання та комплектуючі до них, що не виробляються в Україні та не є підакцизними товарами, які ввозяться учасниками індустріальних парків для здійснення господарської діяльності у межах індустріальних парків. Водночас, вивільнені кошти повинні використовуватися відповідними суб'єктами для: облаштування індустріальних парків, у тому числі з використанням новітніх, енергозберігаючих технологій; запровадження новітніх технологій, пов'язаних з господарською діяльністю у межах індустріальних парків; збільшення випуску продукції та зменшення витрат за видами господарської діяльності, передбаченими цим Законом, у межах індустріальних парків; здійснення науково-дослідної діяльності у межах індустріальних парків; повернення кредитів та оплати інших запозичень, використаних на облаштування індустріальних парків та здійснення у їх межах господарської діяльності, а також для сплати відсотків за такими кредитами та запозиченнями.

Використання вищевказаних преференцій також й при закупівлі сонячних електростанцій для безпосереднього внутрішнього споживання провідними бюджетоформуючими промисловими підприємствами, дозволить не лише оптимізувати собівартість виготовленої продукції, а й знизити ризики для навколишнього середовища і посилити рівень економічної безпеки країни та регіону зокрема. Зменшення вартості промислових сонячних електростанцій в середньому на 10% дозволить зменшити термін їх окупності до 5 років, тим самим створивши додаткові стимули для іноземного інвестора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків І. П. Інвестування регіональної економіки та його ефективність в Україні: монографія / І. П. Андрушків, О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Л.: ЛКА, 2010. – 192 с.
2. Макаренко С. М. Оцінка інвестиційної привабливості промислових підприємств Херсонської області / С. М. Макаренко, І. Р. Стоянова, В. В. Коптяєва // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». - Випуск 26. – 2018. С. 194-200
3. Митний кодекс України: Кодекс Законів України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print>.
4. Олійник Н.М. Оцінка інвестиційної складової економічної безпеки Херсонського регіону з метою залучення міжнародних проектів / Н. М. Олійник, Л. О. Корчевська, С. М.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Макаренко // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки – Хмельницький. - № 1 (244). - 2017. - С. 130-134.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4496-VI. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4496-17/print>.

6. Про індустриальні парки: Закон України від 21 червня 2012 року № 5018-VI. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17/print>.

7. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80/print>.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Наумова Л.М., д.е.н., проф., Херсонський національний технічний університет

Наумова О.В., аспірант, Херсонський національний технічний університет

Наумов О.Б., д.е.н., проф., Херсонський національний технічний університет

Актуальність проблеми управління інноваційною діяльністю харчових підприємств в умовах глобальних еколого-економічних викликів зумовлюється швидкою зміною кон'юнктури світового продовольчого ринку під впливом формованої «зеленої» економіки, підвищенням вимог до якісних параметрів харчової продукції, загостренням конкурентної боротьби на міжнародних ринках продовольства.

Інноваційна діяльність харчових підприємств носить комплексний характер, охоплюючи всі сфери діяльності – маркетинг, планування, наукові розробки, проектно-технологічну діяльність, виробництво, здачу під ключ, кадрове супроводження – увесь цикл реалізації нововведень, від виникнення ідеї до її практичної реалізації і збуту [1]. Практично перед кожним харчовим підприємством виникає ряд завдань, який вимагає нововведень, здійснення інноваційної діяльності. Завоювання або втримання ринкових позицій викликає необхідність здійснення робіт з диверсифікації діяльності, зниження витрат, підвищення якості виробів, поліпшення або розширення споживчих властивостей продукції, підвищення продуктивності праці.

Стратегічний розвиток підприємств харчової промисловості на інноваційних засадах, передбачає:

- програмно-цільовий підхід до розробки і впровадження інноваційних проектів, комплексне вирішення галузевих проблем, тісну організаційно-економічну взаємодію наукових колективів і підприємств харчової промисловості, що поєднують впровадження інновацій у ланцюжках підгалузей харчової промисловості від сировини і напівфабрикатів суміжних галузей до готової продукції;

- створення інноваційної системи підвищення ефективності роботи виробництва, розвитку робіт в сфері маркетингових досліджень і фінансового менеджменту, розробки бізнес-планів і бізнес-ідей підприємств на одержання інвестицій, супроводження проектів, розробки і реалізації програм із структурної перебудови харчової промисловості;

- розвиток робіт з дизайну, реклами, формування бази даних по сировині, výroбах, структурі асортиментів, що відповідає вимогам ринку; інформаційно-аналітичне

ХІ міжнародна науково-практична конференція

супроводження за попитом, ціновими параметрами, комплектації і підготовки виробництва до випуску продукції;

- створення конкурентоспроможних за ціною і якістю сировини і продукції з урахуванням вимог безпеки для людини й оточуючого середовища, формування сприятливого середовища життєдіяльності людини;

- розробку і впровадження на підприємствах харчової промисловості інноваційних технологій для створення експортно-орієнтованої конкурентоспроможної продукції.

Для розробки моделей інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості необхідний аналіз факторів, що визначають ефективність такого розвитку. Серед сучасних експертних методів найбільш ефективними є методи, побудовані на теорії аналітичної ієрархії і теорії аналітичних мереж [2]. Методи аналізу ієрархій і аналітичних мереж дозволяють застосовувати об'єктивні математичні методи для обробки немінуче суб'єктивних переваг індивідуумів або груп у завданнях ухвалення рішень.

Базовими моделями інноваційного розвитку підприємства харчової промисловості є: ієрархічна модель факторів і альтернатив розвитку підприємства харчової промисловості; мережа, що моделює взаємодію факторів і критеріїв економічної стабільності підприємств харчової промисловості.

Ціль мережі – забезпечення економічної стабільності підприємства. Фактори, або критерії, та учасники (діючі сили) утворюють два компоненти, кожен з яких містить зазначені елементи.

Адекватною концептуальною моделлю інноваційного менеджменту підприємства є ієрархічна модель, що містить три рівні: фокус – ціль вирішуваної проблеми; другий рівень – оптимальні за Парето альтернативні стратегії; третій рівень – оптимальні за Парето альтернативні тактичні рішення [3].

В рамках концептуальної моделі інноваційного менеджменту харчового підприємства порівняння тактичних рішень варто здійснювати експертами для кожної зі стратегій, причому одночасно може реалізовуватися не одна, раз і назавжди обрана, а дві, три і навіть більше «альтернативних» стратегій, і пропорції між їх пріоритетами можуть бути оцінені. Зміна зовнішніх умов призводить до необхідності змінювати співвідношення пріоритетів стратегій, тобто тут слід враховувати ситуацію ухвалення рішення.

В ієрархічній моделі інноваційного менеджменту розглядаються наступні види інноваційної діяльності підприємства харчової промисловості: дослідження і розробки; придбання нових технологій; виробничі і проектно-конструкторські роботи; придбання програмних засобів; навчання і підготовка персоналу; маркетингові дослідження; придбання основних фондів.

Також можливі варіанти інноваційної політики: заміна знятої із виробництва застарілої продукції; поліпшення якості продукції; розширення асортиментів; збереження традиційних ринків збуту; створення нових ринків збуту; забезпечення відповідності сучасним стандартам (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна ієрархічна модель стратегій і політик розвитку інноваційної діяльності підприємства харчової промисловості

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Для ефективного управління розвитком харчового підприємства необхідне створення на підприємстві спеціального підрозділу – аналітичного відділу, основний склад якого має утворювати група аналітиків. Аналітичний відділ повинен вирішувати такі основні завдання: збирання й обробка фактичного матеріалу; аналітичні розрахунки; побудова сучасної інформаційної системи; прогнозування й моніторинг ЗЕД; експертні дослідження; структурування й аналіз факторів розвитку підприємства з урахуванням факторів ризику; розробка методів управління факторами розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотна О.В. Проблеми підвищення конкурентоспроможності промислового сектору в Україні: роль держави / О.В. Болотна, Т.Ф. Ларіна // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9(1). – С. 72-76.
2. Стадник В.В. Структурно-технологічне трансформування промислового сектора економіки України: проблеми і перспективи в контексті євроінтеграційних процесів / В.В. Стадник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4(2). – С. 86-91.
3. Шевченко А.В. Пріоритети та інструменти державної промислової політики в забезпеченні відновлення зростання реального сектора економіки України / А.В. Шевченко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 1. – С. 72-76.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ В ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Саїнчук А.О., провідний інженер,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Існують наступні види аутсорсингу: ІТ, виробничий та бізнес-процесів. З власного дослідження ідентифіковано 143 аутсорсингових підприємств, які заявили, що займаються аутсорсинговою діяльністю і лише п'ять аутстафінгових підприємств. Для цього була розроблена власна методика збору інформації з певних офіційних електронних державних реєстрів.

В Україні не існує чіткої поетапної методики або інструкції створення нового аутсорсингового підприємства. Тому виникає необхідність розробити методики створення аутсорсингової компанії в межах інституціонального забезпечення в Україні, яка проста для використання засновниками або учасниками майбутнього новоствореного суб'єкта господарювання.

Існує основні три ситуації, в яких можна використовувати аутсорсинг. Одна з яких передбачає використання аутсорсингу при створенні аутсорсингової компанії. Методика включає шістнадцять етапів, а також певні алгоритми.

Досліджено детально шістнадцять етапів створення аутсорсингової компанії.

Етап 1 - визначення організаційно-правової форми господарювання. Як наслідок, запропонована нова організаційно-правова форма господарювання - аутсорсингова компанія. Таким чином необхідно внести зміни до існуючого класифікатора. Розроблений алгоритм визначення організаційно-правової форми господарювання, на прикладі адвокатській діяльності (рис. 1).

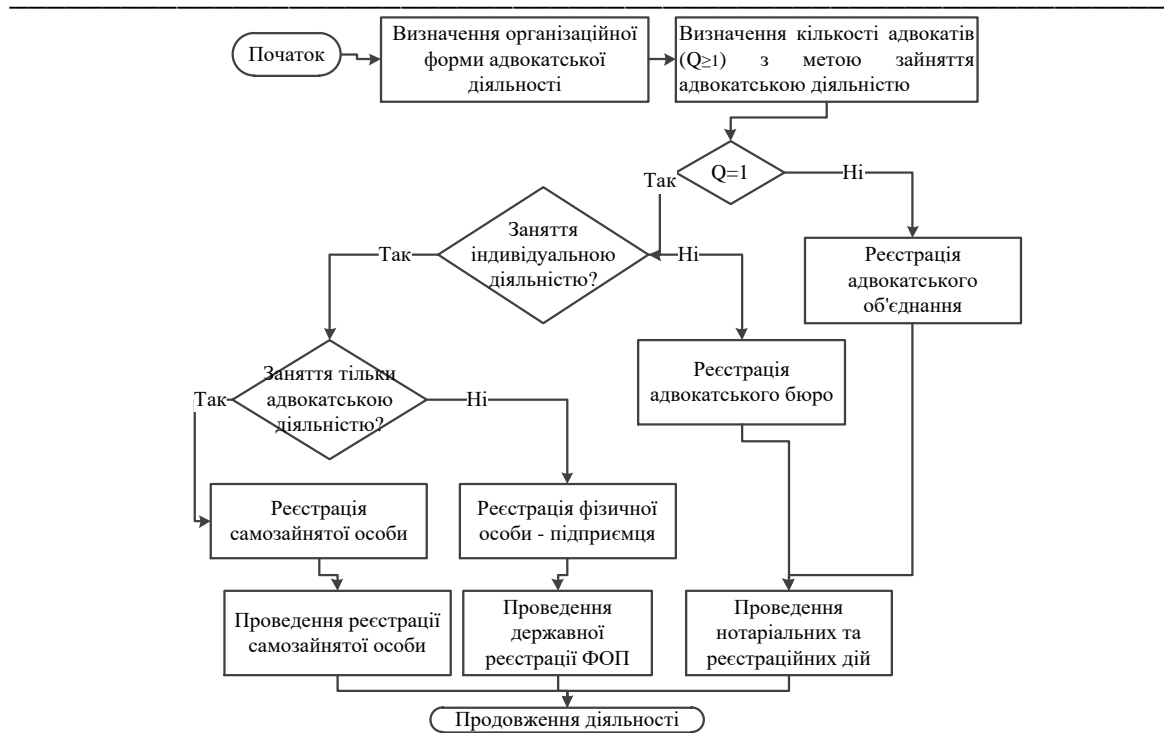

Рис. 1 Алгоритм визначення організаційно-правової форми господарювання на прикладі адвокатської діяльності

Етап 2 - визначення найменування юридичної особи. Надані практичні рекомендації щодо визначення найменування аутсорсингової компанії.

Етап 3 - визначення кількості учасників (засновників) товариства. В залежності від кількості засновників необхідно обирати певну організаційно-правову форму господарювання. Так наприклад, якщо адвокат здійснює адвокатську діяльність індивідуально без залучення найманих працівників та інших засновників, то необхідно здійснювати діяльність у формі фізичної особи – підприємця або самозайнятої особи. Тоді створювати юридичну особу не потрібно.

Етап 4 - формування статутного капіталу аутсорсингової компанії. Мінімальний статутний капітал встановлений для акціонерного товариства, а для товариства з обмеженою відповідальністю не встановлений. Цей етап важливий, так як учасники несуть відповідальність у межах своєї частки в статутному капіталі, або у випадку неправильного обрання організаційно-правової форми господарювання, тоді можуть нести відповідальність за зобов'язаннями всім своїм майном.

Етап 5 - складення та підписання статуту та протоколу загальних зборів учасників (засновників) товариства щодо створення аутсорсингової компанії. В роботі зазначені два види статутів: модельний та власний статут товариства. Модельний статут не потрібно навіть подавати до державного реєстратора. Стаття містить основні розділи статуту аутсорсингової компанії.

Етап 6 - визначення видів економічної діяльності. Визначено види економічної діяльності відповідно до ДК 009:2010 - Класифікація видів економічної діяльності за допомогою метода "top-down".

Етап 7 - визначення органу управління аутсорсингової компанії. У аутсорсингової компанії створюється виконавчий орган: колегіальний (дирекція) або одноособовий (директор).

Етап 8 - визначення системи оподаткування. Аутсорсингові компанії обирають як загальну систему оподаткування, так і спрощену систему оподаткування. У випадку правильного обрання системи оподаткування – мінімізуються ризики виникнення

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

адміністративної відповідальності, ризики сплати штрафних санкцій, ризики притягнення до іншого виду відповідальності.

Етап 9 - визначення місцезнаходження юридичної особи.

Етап 10 - подання документів до державного реєстратора з метою реєстрації новоствореного аутсорсингової компанії.

Етап 11 - отримання печатки та електронного цифрового підпису (ЕЦП).

Етап 12 - відкриття рахунків в банку. Аутсорсингова компанія може відкривати поточні та депозитні рахунки в банку.

Етап 13 - здійснення обов'язкових внесків. Для здійснення адвокатської діяльності необхідно обов'язково сплачувати щорічні адвокатські внески.

Етап 14 - отримання ліцензії [1].

Етап 15 - отримання дозволу. Види економічної діяльності можна виконувати на підставі статуту, але деякі з них потребують додатково отримання дозволу або ліцензії. У випадку не отримання вищезазначених документів, - можуть виникнути некеровані ризики.

Етап 16 - здійснення операційної діяльності аутсорсинговим підприємством на прикладі адвокатської діяльності. Тільки останній етап передбачає отримання прибутку або доходу суб'єкту господарювання. Попередні етапи передбачали тільки витрати. Перелік вищезазначених етапів – не вичерпний. Ці етапи можуть доповнюватися певними кроками. Кількість етапів може бути меншою або більшою в залежності від виду аутсорсингової діяльності.

Висновки з цього дослідження - розроблені методичні положення створення аутсорсингової компанії, яка складається з певних етапів. Надані рекомендації щодо внесення змін до деяких класифікаторів.

ЛІТЕРАТУРА

1 Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

СЕКЦІЯ 3

Вектори та інструментарій соціалізації та екологізації економічних систем

ВОЗРОЖДЕНИЕ МОНОГОРОДОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Гельманова З.С., к.э.н., профессор Карагандинского государственного индустриального университета, Темиртау, Казахстан

Конакбаева А.Н., к.т.н., профессор Карагандинского государственного индустриального университета, Темиртау, Казахстан

Мезенцева А.В., магистр технических наук (м.э.н.) старший преподаватель Карагандинского государственного индустриального университета, Темиртау, Казахстан

Согласно современной классификации, моногородами в республике Казахстан признаны городские населённые пункты, имеющие от 10 до 200 тысяч жителей, в которых не менее 20% взрослого населения в таком городе работает или работало на градообразующем предприятии.

Большое количество моногородов сохраняется на территории современной Республики Казахстан: на данный момент из 86 городов, статус моногорода имеют 28, или каждый третий (32%).

В Карагандинской области к моногородам относится г. Темиртау, с численностью населения 185 859 человек, это город с высоким экономическим потенциалом. Он является крупным промышленным индустриальным центром Республики Казахстан.

Структура промышленного производства города Темиртау представлена следующими отраслями: металлургическая промышленность и обработка металлов, химическая промышленность, пищевая промышленность, электроэнергетика, производство прочих неметаллических минеральных продуктов. Предприятия, обеспечивающие жизнедеятельность города и поселка Актау: АО «АрселорМиттал Темиртау», ТОО «ТЭМК», ТОО «ЗПХ Техол КЗ», АО «CentralAsiaCement», АО «Карцемент», ТОО «Бидай-Нан ЛТД и СО», ТОО «РенМилк», ТОО «Аян М», ТОО «BasselGroup LLS».

Недостаток системного концептуального видения к развитию регионов разной степени освоённости и ошибки советского планирования привели к появлению так называемых «моногородов» в Казахстане.

В этой связи дальнейшее повышение эффективности стратегического планирования региональной политики представляется вопросом первостепенной государственной важности.

В действующей Программе развития регионов до 2020 года отмечено: «С учетом новых задач, поставленных Главой государства, необходимо модернизировать всю систему регионального развития на современных принципах. Организация системы стратегического управления на внутриреспубликанском межрегиональном (трансрегиональном) и макрорегиональном уровнях должна сопровождаться повышением роли институтов стратегического планирования государства, регионов, общественных объединений, бизнеса и экспертного сообщества».

В указанной Программе признается наличие следующих проблем в сфере региональной политики: узковедомственный подход; слабая сфокусированность на приоритетах государственной региональной политики; недостаточная скоординированность ресурсов, а зачастую – их дублирование.

В таких условиях объективно возникает необходимость консолидации усилий центральных и местных государственных органов, национальных холдингов и компаний, частного сектора, а также обеспечение взаимной согласованности целей и задач программных документов в интересах развития конкретных регионов.

Система управления территориальным планированием в отсутствии центрального исполнительного органа – Министерства регионального развития – не обеспечивает взаимно согласованных действий центральных и местных исполнительных органов. Вопросы территориального планирования регулируются различными ведомствами и в целом неэффективно координируются на центральном уровне.

Это происходит на фоне сохраняющейся дезинтегрированности внутреннего экономического пространства в Казахстане. Кроме того, следует отметить, что межбюджетные отношения между Центром и регионами до сих пор несбалансированны, в результате этого усугубились региональные диспропорции, и часть населения страны, несмотря на естественные миграционные потоки, в настоящее время проживает на экономически бесперспективных территориях.

Постановлением Правительства РК от 28 июня 2014 года № 728 утверждена единая Программа развития регионов до 2020 года, объединившая пять разных планирующих документов: Программу «Развитие регионов», «Программа развития моногородов на 2012 – 2020 годы», «Модернизация жилищно-коммунального хозяйства на 2011 – 2020 годы»; «Ақбұлақ» и «Доступное жилье – 2020»[1].

Это было верным решением Правительства, но сейчас надо пойти еще дальше – предлагается концептуально пересмотреть Систему государственного планирования Казахстана в пользу приоритетности «регионального подхода» вместо «отраслевого».

Географическое «сердце» Казахстана – город Темиртау – привяжет свое развитие к усилению очевидных конкурентных преимуществ от своего геоэкономического положения.

Нельзя также отрицать наличие идеологической составляющей: Темиртау – это город, занимающий особенное место в летописи нашей государственности, здесь состоялось профессиональное становление Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации.

Кроме того, Темиртау «дал» стране целую плеяду государственных и общественных деятелей, спортсменов, ученых и работников сферы культуры и искусства, внесших значительный вклад в развитие нашей страны.

В рамках модернизации государственной политики в сфере территориального планирования Темиртау должен стать узловым межрегиональным центром экономического развития Казахстана.

В целях разработки новой Стратегии развития города Темиртау предлагается сформулировать «тройную» миссию:

«CityLife» – формирование новой столицы Центрального Казахстана на основе концепции «город для людей»; применение «девелоперского подхода» в городском планировании; устройство и принципы управления городом, предполагающие высокую активность и самоорганизацию самого сообщества горожан. Отказ от советской модели «город для завода». Темиртау – город, построенный людьми и для людей.

«City Business» – строительство города согласно концепции транзитно-ориентированного развития с максимально благоприятными условиями для ведения бизнеса на основе культа предпринимательского духа; новая модель развития города «супермаркет сити» – это торгово-сервисный город с развитыми высокоскоростными транспортными коридорами.

«City FutureMaterials» – концентрация всех научных исследований и разработок в сфере «материалов будущего» в новом Научном междисциплинарном центре NBIC-конвергенции в городе Темиртау, основными задачами которого будет получение новых металлургических материалов с заданными свойствами, графена для нанoeлектроники, суперсплавов для аэрокосмической промышленности, выращиваемых кристаллов, биокomпозитов, гибридных и прочих материалов будущего.

Видение. На первом этапе – экономическая диверсификация (2017 – 2020 гг.). Новый динамично развивающийся транзитно-транспортный и торгово-логистический

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

хаб Астанинской агломерации с диверсифицированной экономикой, развитыми коммунальными службами, создающими комфорт жителям и гостям города Темиртау, а также благоприятной окружающей средой.

На втором этапе – межрегиональная кооперация (2021 – 2025 гг.). Темиртау – важное экономически связующее звено Карагандинской, Акмолинской, Павлодарской, Костанайской, Восточно-Казахстанской областей, центр межрегиональной кооперации отраслевых кластеров перечисленных регионов.

На третьем этапе – евразийская интернационализация (2025 – 2035 гг.). Темиртау становится столицей «Большой Евразии», в которой расположена штаб-квартира организации, реализующей суперинтеграционный проект Нурсултана Назарбаева «Большая Евразия» стран «АСЕАН – ЕАЭС – ЕС».

Исходными данными для формирования новой Стратегии являются: выстраивание Стратегии развития города Темиртау на основе принципов и факторов рационального размещения производительных сил; полноценное экономическое развитие города Темиртау невозможно обеспечить жесткой привязкой только лишь к возможностям Карагандинской области; создание эффективной транспортно-логистической инфраструктуры по «лучевому» принципу от города Темиртау; расширение территории города Темиртау должно развиваться в сторону отдаления от промышленных выбросов металлургического и других загрязняющих окружающую среду производств.

В городе действуют 29 крупных, 54 средних промышленных предприятий, 2806 малых предприятий, которые за 2018 год произвели продукцию на 779,8 млрд. тенге, из которых 79,1 % произведено АО «АМТ» (617 млрд. тенге).

Объем инвестиций в 2018 году составил 49,9 млрд. тенге или с ростом на 30,6 % к уровню 2017 г. 8322 действующих субъектов малого среднего предпринимательства, с численностью работающих 27,9 тысяч человек произвели продукции в объеме 60,8 млрд. тенге, поступило платежей в бюджет -3.6 млрд. тенге. На 10,1% вырос объем розничного товарооборота к уровню 2017 года и составил 80,3 млрд. тенге. В 2018 г. в городе запущены новые объекты бизнеса, такие как супермаркет «Аян», супермаркет «Гастроном №55», торговый объект БЦ «Firdaws», торговый объект ТД «Leader».

Продолжается реализация Государственной программы индустриально-инновационного развития, в рамках которой по г. Темиртау включено 9 проектов, из них запущены в 2011-2017 годах 8 проектов общей стоимостью более 19,7 млрд. тенге, создано 508 новых рабочих мест.

Одной из мер государственной поддержки малого и среднего бизнеса является создание условий для обеспечения доступа к кредитным ресурсам. В городе действуют филиалы 16 банков второго уровня.

В рамках Программы «Дорожная карта бизнеса -2020» в части субсидирования процентной ставки по кредитам в городе было поддержано 173 проекта на общую сумму 30,2 млрд. тенге. В 2018 году было одобрено 15 проектов на общую сумму более 1 млрд. тенге. По направлению программы «Развитие массового предпринимательства» по Темиртау микрокредит получили 6 человек, на общую сумму 93,8 млн. тенге на расширение собственного дела. Также в 2018-м году в рамках программы в городе было утверждено четыре инфраструктурных проекта, в числе которых и капитальный ремонт здания Историко - культурного центра первого Президента, общая стоимость проекта 216,6 млн. тенге[2].

За 2018 год увеличилось количество действующих субъектов малого и среднего предпринимательства на 5,7%, доля действующих в общем объеме зарегистрированных МСП на 5%, численность занятых в малом бизнесе составляет 32 тыс. 800 человек, объем произведенной продукции 116,1 млрд. тенге[3].

В рамках реализации партнерской Программы государства с градообразующими предприятиями по развитию малого предпринимательства налажено сотрудничество АО «АМТ» с 10 предприятиями малого и среднего бизнеса. Среди них: ТОО «Сигма-Темиртау» - переработка сталеплавильных шлаков; ТОО «ТРЕК» - переработка отходов масла в высококачественные смазки; ТОО «Ли́ра» - переработка вторичных материалов и др.

Для эффективной реализации программы развития городов до 2020 года первоочередными мероприятиями должны стать мероприятия в рамках программы развития малого, среднего бизнеса (МСБ), подготовка кадров для поддержания оптимальной численности занятого населения и развитие инфраструктурных проектов.

Особый интерес представляет Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 года (ГПИИР-2) в части инновационного сектора, который представляет собой основные сектора, развитие которых во многом определяется результатами научных исследований и разработок, в том числе: отрасли мобильных и мультимедийных технологий, нано- и космических технологий, робототехники, генной инженерии и других видов высокотехнологичной и наукоемкой продукции, относящихся к 5 и 6 технологическому укладу (ТУ5 и ТУ6). Ориентация на развитие продукции ТУ5 и ТУ6 в новой программе ГПИИР-2 имеет стратегическое значение, ибо создается основа формирования «экономики знаний», адекватной новому технологическому уровню производства. Для организации производства продукции ТУ5 и ТУ6 в структуре внутренних возможностей регионов должен преобладать «человеческий капитал»: (80% - ТУ5 и около 97% - ТУ6). Доли «природного капитала» существенно сокращаются (до 20% в ТУ5 и 3% в ТУ6).

Инженерно-кадровое обеспечение функционирования таких производств возможно посредством использования выпускников Карагандинского государственного индустриального университета по специальностям: информационные системы, автоматизация и управление, вычислительная техника и программное обеспечение.

Ежегодные астанинские инициативы и их реализация приведут к возрождению моногородов Республики Казахстан и их устойчивому социально - экономическому развитию в долгосрочной перспективе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Программа развития регионов до 2020 года, утвержденная постановлением Правительства РК от 28 июня 2014 года № 728
2. Программы «Дорожная карта бизнеса - 2020», утвержденная постановлением Правительства Республики Казахстан от 13 апреля 2010 года № 301
3. http://ru.wikipedia.org/wiki/Моногорода_Казахстана

ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ

Коваленко М.А., д.е.н., проф., Херсонський національний технічний університет;

Швороб Г.М., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Сучасні зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя України, спричинені не лише потребою оновити й змінити його. Вони є наслідком взаємовпливів і закономірних перетворень, що відбуваються в усьому світі, в усіх галузях національної економіки. Сьогодні в Україні здійснюється модернізація освітньої галузі. Вітчизняна

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

освітня галузь обрала шлях кардинальних реформ, поліпшення якості освіти. Це стосується, зокрема, і якості екологічної освіти. Формування екологічної компетенції майбутніх фахівців є суворою необхідністю сучасності.

Аналіз результатів досліджень економіки сталого розвитку і процесів реформування вітчизняної вищої школи дозволив визначити, що в працях науковців приділено недостатньо уваги питанням детермінант, впливу сучасної і майбутньої економіки на формування професійних здатностей фахівців, які будуть реалізовувати нові економічні, техніко-технологічні, соціальні задачі, відповідності якості підготовки фахівців вимогам концепції сталого розвитку. Не чітко визначено роль, місце екологічної компетентності фахівця в загальній моделі його компетенцій.

Поява концепції сталого розвитку змінила засади розвитку традиційної економіки, відтіснивши її основу – необмежене економічне зростання на користь збалансованого розвитку екологічного та соціального компонентів. Цей процес супроводжується усвідомленням міжнародною спільнотою необхідності врегулювання таких сегментів як економіка, довкілля та соціальний розвиток і розробки відповідних механізмів, що сприяли б досягненню їх балансу та ефективної взаємодії.

Ця концепція була спочатку висунута як реакція світової спільноти на всезростаючу загрозу глобальної екологічної катастрофи, але потім вона стала єдиною можливою і сприятливою альтернативою для подолання всіх інших глобальних загроз, що постали перед людством – ресурсної, соціальної, демографічної тощо. Вже на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища концепція сталого розвитку стала базою, на якій схвалювали рішення та затверджували документи, першим – «Порядок денний на XXI століття». За час, що минув від дня цієї події, концепція сталого розвитку стала основою глобальної політики в соціальній, екологічній та економічній сферах.

На початку XXI ст. стало очевидним, що суперечності між постійно зростаючими суспільними потребами і обмеженими можливостями біосфери щодо їх задоволення роблять неможливим існування людини як біологічного виду. У таких складних умовах виникає вимога до фахівців щодо вміння прогнозувати результати та наслідки своєї професійної діяльності. Ці навички визначаються у тому числі рівнем екологічної компетентності спеціаліста [1, с. 171].

Майбутнє вже настає сьогодні. Цей загальновідомий вислів знаходить своє підтвердження у всіх сферах суспільного життя. До цього недалекого майбутнього необхідно готуватися заздалегідь. І у першу чергу - у питаннях підготовки молодих фахівців, професійні компетентності яких повинні відповідати вимогам майбутньої економіки, яку називають інформаційною, цифровою, економікою знань або іншими визначеннями.

Образ майбутнього фахівця вже сьогодні повинен стати конкретним планом дій, зокрема у вищій школі, з підготовки до реалізації вимог завтрашньої економіки у знаннях, уміннях, навичках випускників вишів. Наголосимо, не як формальні високі вимоги до власників дипломів про вищу освіту, а як вимоги майбутньої економіки, як вимоги, що формуються завтрашнім професійним життям випускників.

На думку О. Андрусь, екологічна підготовка необхідна для формування у працівників екологічної культури у процесі професійної діяльності. Врахування небезпеки глобальних катастроф техногенного походження, несприятливого впливу технічних систем та технологій виробництва на здоров'я та життя людини, довкілля, потребує підвищеної уваги до проблем безпеки системи «людина – машина – середовище». Такий підхід до організації навчального процесу міг би суттєво змінити ситуацію з професійної підготовки студентів у сфері екології. На жаль, в Україні поки що відсутні проекти відповідних змін в системі сучасної освіти, які б відповідали вказаним рекомендаціям. Відсутня й інформація щодо зміни методів та технологій навчання в структурі діяльності

органів управління системою освіти України, зокрема для формування системи освіти для сталого розвитку (яка й досі лише формується) [2].

В Україні так склалося, що освіта для сталого розвитку розвивається на базі екологічної, в якій суттєву роль відіграють загальна середня і позашкільна освіта, вища освіта та засоби масової інформації. Але освіта для сталого розвитку (ОСР) значно ширша за власне екологічну освіту. Основні їх відмінності полягають у наступному. По-перше, ОСР – це методологічні цільові настанови, спрямовані на становлення освіти нового типу. По-друге, ОСР не є особливою «вертикально» організованою освітньою системою, як математична, фізична, хімічна, екологічна освіта. Цей вид освіти – нова форма «освіти, що проникає» або «пронизує» практично всі галузі (природничу, гуманітарну та технічну). Тобто цей процес можна розглядати як горизонтальну диференціацію ОСР, на відміну від вертикальної диференціації, що збігається з вертикальною диференціацією самої системи освіти (дошкільна освіта та виховання, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, вища, післядипломна освіта, а також освіта для дорослих, неформальна освіта та просвіта) [3].

На нашу думку, позитивним є факт зміни підходів у розвитку вищої освіти в Україні від принципу адаптивності випускників до принципу компетентності, коли кінцева мета результатів вищої освіти пов'язана не тільки з виконанням випускниками конкретних фахових функцій, але й показниками, які включають широкий спектр характеристик випускника, такі як професійні навички, світоглядні і громадські якості, морально-етичні цінності, що забезпечують спеціалістам широкі можливості в реалізації своїх потенційних можливостей впродовж всього їх життя.

У Законі України «Про вищу освіту» дано наступне тлумачення компетентності: «Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, засобів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно виконувати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4]. Тобто, компетентність є узагальнюючим показником результатів вищої освіти, в якій поряд із показниками знань, вмінь і практичних навичок, поєднуються ціннісні характеристики особи, які мають практично-орієнтовану спрямованість.

На підставі узагальнення підходів до визначення поняття моделі компетентного фахівця автори науково-методичного видання визначили його основні компетентності [5, с. 61-62]. З наведеної ними графічної моделі (рис. 4.2, с. 61) можливо визначити групи компетентностей:

базові професійні – професійні знання, у т.ч. спеціалізовані, за спеціалізацією фахівця, уміння, у т.ч. – технологічні уміння, навчальні компетенції, знання мов, навички, у т.ч. комп'ютерні;

надпрофесійні – креативність, інноваційність мислення, інтелектуальну мобільність, критичність і гнучкість мислення, соціальну компетентність, а також клієнтоорієнтованість, бережливе виробництво, економічне мислення, уміння роботи з людьми, міжгалузеві комунікації, здатність до роботи в умовах невизначеності тощо.

До надпрофесійних компетентностей ми відносимо і екологічне мислення фахівця. Екологічне мислення – це здатність фахівця забезпечувати збалансоване вирішення виробничих завдань економічного, науково-технічного, соціального розвитку суб'єкта господарювання у гармонії із сприятливим навколишнім середовищем шляхом раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, збереження і захисту оточуючого середовища; підпорядковувати корпоративні інтереси зростання і розвитку екологічним інтересам сучасного і майбутнього покоління суспільства.

Всебічний аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «компетентність», «екологічна компетентність» дозволив науковцям І. Солошич, Д. Державець [1] конкретизувати поняття екологічної компетентності та визначити зміст, структуру, функції, рівні та критерії її сформованості у фахівців при викладанні дисциплін.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Екологічна компетентність сформульована авторами як якісний показник результативності екологічної освіти майбутнього фахівця, що є інтегральною якістю особистості. Вона складається з наявності вироблених на певному рівні професійних компетенцій, що є комплексом екологічних та професійних знань, умінь, цінностей, сформованих мотивацій природоохоронного характеру; проявляється як усвідомлена здатність, готовність майбутнього спеціаліста використовувати екологічні знання, вміння, навички для вирішення професійних завдань у майбутній діяльності.

Таким чином, завдання з реалізації концепції сталого розвитку вимагають формування у фахівців прийдешньої економіки соціальної відповідальності перед сучасним і майбутнім поколіннями суспільства за результати реалізації своїх дій, проєктів. Процес формування такого виду відповідальності повинен реалізовуватися у сучасних умовах реформування вітчизняної вищої школи. Зокрема, шляхом запровадження компетентнісного підходу до навчання майбутніх фахівців, сприйняття системою навчання екологічної компетенції як важливої складової компетентнісної моделі фахівця, формування у фахівця екологічного мислення як органічної складової його загальної культури. Перспективи подальших досліджень питань формування екологічних компетенцій фахівця пов'язані, перш за все, з визначенням методів формування у фахівця екологічного мислення у процесі викладання дисциплін його професійного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солошич І.О. Формування екологічної компетенції у майбутніх технічних фахівців у галузі транспортних технологій при викладанні економічних дисциплін / І.О. Солошич, Д.О. Державець // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання у закладах освіти. – 2013. – Вип. 7. – С. 177-180.
2. Андрусь О. Сучасні аспекти професійної підготовки студентів у технічних університетах [Електронний ресурс] / О. Андрусь // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – № 4(2). – С. 283-294. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_4\(2\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_4(2)_43).
3. Освіта для сталого розвитку. Національна доповідь за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dea.gov.ua/chapter/osvita_dlya_stalogo_rozvitku_nacionalna_dopovid_skorocheno.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37-38. – Ст.2004. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
5. Коваленко М.А. Методи викладання економіки у сучасній вищій школі: науково-методичний посібник / М.А. Коваленко, О.Е. Ломоносова, Г.М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2019. – 220 с.
6. Стан світу – 2002. Порядок денний на XXI століття / [К. Флавін, Г. Френч, Г. Гардкер та ін.], пер. з англ. ВО «Україна» та Інститут сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2002. – 289 с.

GLOBAL INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS

Morozova O.G., PhD, Associate Professor, Kherson National Technical University

Kolosova S.O., Assistant, Kherson National Technical University

The development of society in the modern period is taking form of international business globalization and world economic relations, and not one state in the world can successfully

develop without integration into the world economy. This is explained by the fact that foreign economic relations are an important exogenous factor, which has a significant impact on the dynamics and stability of the national economy development, the formation of its structure and efficiency of functioning.

Globalization of international relations and world economic relations as a natural process, which consists in strengthening the interconnection and mutual influence of the main directions and components of the world community development, the process of world economic, cultural, political unification and integration. Among the processes that have formed the phenomenon of globalization are: Deepening the international division of labor, scientific and technological progress in the field of transport and communication. Modern telecommunications systems make it much easier to organize international capital investment, production and marketing cooperation, allowing you to get the information you need from anywhere on the planet in real time. In the context of information unification of the world, the transfer of foreign experience technologies is much faster [2]; Trade liberalization and other forms of economic liberalization that have made world trade more free. As a result, many barriers to trade in goods and services have been removed, capital and other factors of production have been strengthened [3]; Transnationalization (the transfer of capital from excess countries to deficit countries, but in excess there are other factors of production that cannot be rationally used in production processes due to the lack of capital) [4]; Achieving global unanimity in the assessment of a market economy and free trade system; Trends in the formation of homogeneous media, art, use of English as a common means of communication. The standards for technology, ecology, activities of financial institutions, accounting and statistical reporting are increasingly being applied to all countries.

As an example, the active development of modern industries has led to the involvement of highly skilled foreign labor. There are more than 2 million skilled foreigners (programmers, engineers, technologists) working in Silicon Valley companies (the area near San Francisco in the USA, where high-tech enterprises for the production of computers, microprocessors, software, mobile communications, biotechnology, etc. are widely developed). Israel is pursuing the same policy of purposefully attracting highly qualified Jewish professionals. Largely due to the immigration of scientific and highly qualified personnel, Israel has become one of the most economically and technologically advanced states. A large number of migrants are received by oil exporting countries in the Middle East, with 70% of their workforce being foreigners. Further consideration of this issue shows that the vast majority of transnational corporations (about 90%) are based in different advanced countries, but in recent years similar corporations have begun to emerge in those countries that are just beginning to develop. By the end of the 1990s, most of the 50 largest TNCs in the developing world were mostly in domestic countries, and it should be noted that companies such as Daewoo and Samsung, known at the time, were just beginning to develop and compete for a place in the global market. [4]. All nation-states over time have to reckon with global companies, both with sufficiently powerful partners and even rivals in the struggle to influence the existing national economy. Ultimately, the rule was agreements concluded between national governments and global organizations on the terms of such cooperation. Despite some improvements, we see negative changes in the state of innovation, infrastructure, higher education, labor market efficiency. Improvements are observed in the development of the macroeconomic environment, the efficiency of the commodity market and the compliance of business with current conditions.

Summing up, it can be said that foreign economic relations in global integration processes and international business play a special role today. The current stage of world economic relations development is characterized by dynamism, liberalization, diversification of forms and types of foreign economic activity. We believe that in addition to traditional forms of international business (foreign trade, investment cooperation), scientific and technical cooperation, industrial cooperation, monetary and financial cooperation, military and technical cooperation, tourism, etc. have been actively developing in recent years. In other words, there is

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

a globalization of the world economy caused by the development of international business, trade liberalization, modern communication systems creation, world technical standards and norms.

REFERENCES

1. Plyushchik I.A., Ohorodnyk R.P., Duchyns'ka N.I. (2015) Hlobalizatsiyni vyklyky ta mozhlyvosti dlya krayin z perekhidnoyu ekonomikoyu [Globalization Challenges and Opportunities for Transition Economies]. *Ekonomichni innovatsiy – Economic innovations*, 60 88-95 [in Ukrainian].
2. Mauro F. Guillén, Emilio Ontiveros *Global Turning Points: Understanding the Challenges for Business in the 21st Century*. Cambridge, 2012.p. 191.
3. Jagdish Bhagwati. *In Defense of Globalization* Oxford University Press, 2004.
4. Boychenko A. V.(2016).*Globalization of the World Economy*. M. N. Os'mova, A. V. Boychenko. (Ed). Moscow: INFRA-M.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF WINERIES

*Savina G., Dr.Sc. (Economics), Associate Prof., Vice-rector for scientific work,
Kherson National Technical University*

Fedorova N., PhD (Economics), Assistant Professor, Kherson National Technical University,

Kachanova A., Master student, Kherson National Technical University

It is now a common knowledge that corporations have responsibilities to society. Powerful social and political forces encourage organizations to act more responsibly: media are closely looking into corporations' socially responsible (and especially environmental) performance and conduct assessments and rankings of corporate social responsibility performance, which reflects on companies' reputations. Corporate social responsibility (CSR) has become a worldwide issue as organizations are under increasing pressure to behave in socially responsible ways. Environmental responsibility as a part of CSR is often connected with sustainability and protection the environment. This is of a significant importance to Ukraine as any other country and its "clean" and "green" image.

Corporate social responsibility (CSR) – undertaking business in an ethical way in order to achieve sustainable development, not only in economic terms, but also in the social and environmental sphere – has become increasingly important in today's business world. Vives (2008) states that "it is not that the corporation has to work for the public good, but if it wants to work for its own good, it had better consider the impact of its activities on the public good" [1].

One industry having an impact on the environment, and also having a strategic position in the economy is the wine industry. Nowadays the most successful companies take a more proactive approach, contributing to causes that improve their local, national or global community, especially in ways that also benefit the company. Wine companies are no exception, and there are many of them who take steps to engage in greater social responsibility.

In response to increasing concerns from consumers, government regulators, retailers and other stakeholders, national and regional wine industry associations around the globe have developed and promoted various environmental management systems or sustainability systems to their members. The systems typically foster improved environmental health, with some also having a focus on increased social responsibility and economic viability [2].

It is important to consider the experience of different countries in this case. Europe is considered to be the leading region in the world in CSR and CSR policies. 90% of Europe's top-100 companies report on social responsibility. Corresponding figures for USA and the rest of the world's top-100 are 59% and 61%.

2011 Responsible Business Summit defined some trends in recent CSR development in Europe:

- 1) environmental aspects often get more attention from European corporations, but engaging in socially-oriented activities more frequently results in a positive brand image;
- 2) the main driver of CSR is building trust;
- 3) many leading corporations start helping consumers to reduce utilization of resources (water, pollutants, energy);
- 4) full life cycle analysis to assess the environmental impact of products is becoming widespread;
- 5) sustainability reports are becoming more sophisticated. Now they are often a part of annual report to show full integration with corporate strategy;
- 6) technology will play an important role in making the world more sustainable.

As example, Caliterra is a leader in developing Chile's sustainability program and one of the first companies to be certified. Market forces led them to pursue sustainability. The Chilean program emerged from a growing awareness of international consumers for environmentally friendly and socially responsible products. In particular a shift in purchasing practices by Nordic governments requiring stricter standards for accountability pushed Chile to move forward with the launch of its Sustainability Code [3].

The Scandinavian alcohol monopolies are currently running a development program together about CSR for the entire value chain in the wine and beverage industry. In that case, from 2015/2016 all monopolies in Scandinavia require that producers and importers work a CSR program in accordance to European standards and regulations. Also, currently Systembolaget (a government-owned chain of liquor stores in Sweden) run an education program where importers learn more about the CSR program in aim to understand exactly how the CSR concept will look like later.

The Pays d'Oc marketing board and French standardisation organisation Afnor in 2015 presented the first ISO 26 000 guide detailing how to implement a Corporate Social Responsibility (CSR) policy in firms within the wine industry [4].

Marketers noted that pressure on the wine sector is increasing. France and other European wine producing countries and distributors are all committing to CSR projects and programmes. Not to mention consumers who, via consumer associations, are the driving force behind this CSR initiative.

As companies compete to be branded as "socially responsible", and people flock to participate in ecotourism, South Africa's wine industry has quietly risen to become a global leader in sustainable business. Farmers in the Cape have realized for years that preserving natural resources and the environment is essential to attaining their long-term business plans, and have prioritized sustainability. As public sectors look for new approaches in instituting necessary sustainable policies, they might look towards private agricultural sectors, like the South African winemakers, who have been championing such policies for years [5].

There are numerous sustainability initiatives that govern the South African wine industry. Sustainable Wine South Africa is a partnership between the Wine and Spirit Board, the Integrated Protection of Wine scheme, the Biodiversity & Wine Initiative and WOSA, that makes up the foundation of the wine industry's commitment to sustainable practices and responsible business [6].

Sula Vineyards' Global Brand Ambassador reports that at Sula, companies are focused not only on making great wine but also on making great wine well. And since great wine starts with the environment, it's in best interests to take good care of it. Sula's sustainable agricultural

practices and efficient winery operations are environmentally friendly, economically sound, socially responsible, and mindful of the earth's limited resources.

As for New Zealand, the research found that the most important drivers of CSR practices are personal values, preferences and satisfaction with this profession. This is followed by product quality and customers' demand. Though New Zealand wine companies are also driven by the market; the market still does not value CSR initiatives and companies do not receive a price premium for sustainable or organically grown grapes. Furthermore, environmental regulations belong to important drivers affecting companies' decision-making. However, companies do not consider current New Zealand's regulations as significantly difficult to follow. On the other hand, companies want to preempt future regulations. The research also revealed that the most important stakeholders are owners, shareholders, customers, wholesalers and international businesses [7].

An example of the progress of these practices in Argentina was the presentation of Monteflores Malbec in 2015. This wine, produced by Alta Vista, became the first to be sold in the domestic market with the Fair Trade stamp. After four years of marketing Monteflores Malbec in international markets, they decided to present it in Argentina and bet on the development of a local fair trade market. Since 2011, a portion of the proceeds from the global sales of this wine have gone to the Asociación Flores del Monte, consisting of 61 families that represent workers in the vineyard and the winery.

So, the wineries were found to support a wide variety of causes through their philanthropic activities, although there were some commonalities identified. Several wineries indicated that their philanthropy provided support for environmental organisations or programmes (e.g. Lange Winery, Lynmar Estate, Black Estate and Torlesse Wines). Others, especially the Spanish wineries, were more likely to support health-related organisations and disability charities (e.g. Grandes Vinos Viñedos, Vina Tondonia, Vivanco Winery, Lange Winery and Benziger Family Winery).

Wineries were found to undertake a range of planned and unplanned philanthropic activities and these were focused at a local, national and even international level. Donations of wine are the most frequent philanthropic action undertaken by wineries [8].

Also worth noting, there is an apparent paradox in aspiration to social responsibility of corporations in controversial industries while marketing products identified by health authorities as healththreatening (fast-food) or even as "the major preventable cause of disease and premature death" (alcohol, tobacco, sugar).

So, Fair Trade products exist in many different industries, wine being one of them, and Argentine wineries reflect that. With its aim of protecting those most vulnerable in the industry from processes that integrate environmental, social and economic issues, the Fair Trade label is becoming increasingly popular in the markets of Europe, the United States, Canada and Asia.

With this in mind more and more wineries are presenting their corporate social responsibility policies based on sustainable practices in order to optimize resources and implement procedures aimed at reducing the impact of this activity on the environment.

For this reason, winemakers and agronomists have made commitments such as reducing carbon emissions, recycling waste, reusing water, minimizing the handling of their wines and implementing alternative methods of power generation.

The research shows that CSR is still a concept waiting to be applied in Ukraine. Consumers are often unaware and unsupportive towards CSR. Main CSR challenges for Ukraine are: raising public awareness on CSR concept and its principles, combating gender-based inequality, discrimination, fighting HIV/AIDS, tuberculosis, corruption, protecting biodiversity and forest cover, combating soil erosion and water pollution, increasing energy efficiency.

As for Ukrainian corporations, such actions should be considered:

- developing and implementation of social protection programs (i.e. health insurance) for employees and their families;
- developing partnerships with government, other corporations and media;
- enhancing staff awareness of economic, social and environmental impact of companies on society;
- creating the company's pension funds;
- paying greater attention to issues on gender equality;
- report the social, ethical, environmental policies and employees' treatment.

REFERENCES

1. Couillard, F., (2011). The state of Corporate Responsibility in Europe: 10 trends from the 2011 Responsible Business Summit. Retrieved from: <http://www.strategies-direction.com/the-state-of-corporate-responsibility-in-europe-10-trends-from-the-2011-responsible-business-summit/>
2. Eberhard-Harribey, L., (2006). Corporate social responsibility as a new paradigm in the European policy: how CSR comes to legitimate the European regulation process. *Corporate Governance*, Vol. 6, Iss: 4 pp. 358 – 368.
3. Conservation and Wine WWF. Retrieved from: http://www.wwf.org.za/what_we_do/sustainable_agriculture_/conservation_and_wine/
4. Marrewijk, M., & van, Werre, M. (2003). Multiple Levels of Corporate Sustainability..*Journal of Business Ethics*, Vol. 44, p.107–119.
5. Unplugged. *The Economist*. December 30, 2014. Retrieved from: <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21637396-rolling-power-cuts-are-fraying-temper-unplugged>.
6. Mannion, Lee. Will South Africa's first social impact bond get over the line? *Pioneers Post*. April 10, 2017. Retrieved from: <https://www.pioneerspost.com/news-views/20170410/will-south-africa-s-first-social-impact-bond-get-over-the-line>.
7. Helsin, P., & Ochona, J., (2008). Understanding and developing strategic corporate social responsibility. *Organizational Dynamics*, Vol. 37, No. 2, pp. 125–144.
8. Kleef, J.A.G., & van, Roome, N.J. (2007). Developing capabilities and competence for sustainable business management as innovation: a research agenda. *Journal of Cleaner Production*, Vol. 15, p. 38–51.

СЕКЦІЯ 4

Механізми реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів «зеленої» економіки в сучасних умовах

**ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЙ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Варава Л.М., д.е.н, проф., Криворізький національний університет

Варава А.А., к.е.н, Криворізький національний університет

Важливою проблемою гірничодобувної промисловості є незадовільний стан екологічної обстановки у містах експлуатації родовищ та функціонування переробних підприємств. Провідним містом розташування залізрудних промислових комплексів в Україні є Кривий Ріг, де за останні 30 років під відходами видобутку і збагачення опинився цілий сільськогосподарський район - більше 13 тис. га. У результаті господарської діяльності підприємств у відвалах заскладовано більше 2 млрд. м³ пустих порід, а в шламосховищах - понад 3 млрд. т відходів збагачення.

Підприємствами, що розміщують у навколишньому середовищі найбільший обсяг промислових відходів є гірничо-збагачувальні комбінати (ГЗК): ПРАТ "ПІВНГЗК", ПРАТ "ІНГЗК", ПАТ "ПІВДГЗК", ПРАТ "ЦГЗК"; металургійний комбінат ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" та підприємства підземного комплексу. Для рішення екологічних проблем на даних підприємствах впродовж останніх десятиліть розробляються стратегії природоохоронної діяльності, які мають комплексний характер. «Комплексність» визначається впливом їх реалізації на різні ланки і функціональні зони підприємств. Екологічна складова за окремими напрямками розглядається у виробничих, інноваційно-інвестиційних, соціальних, організаційно-управлінських стратегіях, які утворюють стратегічний функціональний потенціал гірничодобувних підприємств.

Екологічним аспектам функціонування підприємств добувної промисловості в цілому, та ГЗК зокрема, присвячені праці М. Беседи, І. Бистрякова, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, В. Міщенко, О. Паламарчука, М. Хижняка, В. Шестопалова, Є. Яковлева та інших. Їх дослідження орієнтовані на облік і аналіз екологічних витрат, визначення збитку від забруднення. Натомість, бракує методичних підходів щодо підвищення ефективності здійснюваних природоохоронних заходів, які спрямовані на зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Важливо урахувати природоохоронні заходи при формуванні стратегічного розвитку виробництва, інновацій, організаційно-управлінських процесів та їх вплив на окремі ланки та в цілому на виробничо-господарську діяльність підприємств. Отже, вирішення екологічних проблем залишається пріоритетним стратегічним напрямом розвитку підприємств гірничодобувного комплексу.

До інноваційних екологічних заходів, які плануються до впровадження, слід віднести: дозбагачення хвостів флотаційного доведення залізрудного концентрату на ПРАТ "ІнГЗК"; максимальне використання безтритилових вибухових речовин для зниження забруднюючих викидів в атмосферу при виконанні масових вибухів; виробництво щебню з розкритих гірничих порід з метою зменшення їх складування у відвали; виконання заходів щодо зниженню впливу хвостосховища на навколишнє середовище; збереження та рекультивація земельних відводів.

В останні роки в Кривому Розі реалізується Міська екологічна програма, в рамках якої підприємствами і за бюджетні кошти впроваджуються природоохоронні заходи щодо зниження різнобічного впливу гірничодобувного виробництва на навколишнє середовище. Згідно статистичної звітності підприємств у 2018 році викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря міста склали 266 тис.т, що менше на 17,7% у порівнянні з 2017 роком і на майже 33% менше у порівнянні з базовим 2010 роком.

У рамках реалізації Міської екологічної програми у 2018 році на виконання програмних заходів спрямовано 2 307,2 млн.грн., у т.ч. за рахунок власних коштів підприємств – 2 180,2 млн.грн. Стратегія природоохоронної діяльності, повинна

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

включати рішення наступних завдань: визначення пріоритетних напрямів раціонального використання сировини й відходів виробництва, природоохоронних заходів; оцінку й вибір заходів екологічного призначення; розрахунок економічної ефективності заходів з урахуванням фактору часу й визначення черговості їхньої реалізації протягом стратегічного періоду; визначення впливу зниження обсягів викидів у навколишнє середовище (запобігання шкоди) на витрати при реалізації природоохоронних заходів; визначення впливу реалізації стратегії природоохоронної діяльності на ефективність функціональних зон підприємства; оптимізацію екологічних витрат.

У силу того, що екологічні витрати зростають із ростом обсягів шкідливих речовин, що знищуються, так, що це може обмежувати обсяги випуску продукції, підприємству варто виробити підходи до управління ними. Для цього необхідно відзначити ряд вихідних передумов:

1) при виборі оптимального співвідношення між викидами в навколишнє середовище і їхнім очищенням визначаються екологічні витрати для заданого обсягу виробництва продукції;

2) підприємство має можливість компенсувати екологічні витрати за рахунок позитивного ефекту, одержуваного від впровадження заходів щодо природоохоронної діяльності;

3) існує певна оптимальна точка, де екологічні витрати досягають мінімуму, що називається економічним оптимумом забруднення навколишнього середовища. У цій точці граничні природоохоронні витрати дорівнюють граничному збитку.

Завдання полягає у виборі набору проектів екологічного призначення, при реалізації яких досягається економічний оптимум забруднення навколишнього середовища, тобто $B^{ек} \rightarrow \min$, а $E^{ек}(\Delta\P^{ек}) \rightarrow \max$.

Цільова функція представлена виразом

$$\left(\sum_j S_j \cdot \Delta q_j + P_c \right) - B^{ек} = \Delta\P^{ек} - B^{ек} \rightarrow \max, \text{ при прагненні } B^{ек} \rightarrow \min$$

де S_j - плата за викид у навколишнє середовище 1 ум.т відходів j -го виду (установлювана залежно від того, досягнутий або перевищений ліміт за викидом); Δq_j - зниження маси річного викиду j -го виду в навколишнє середовище в результаті впровадження природоохоронних заходів, (ум.т/рік); P_c - результат, отриманий від випуску й реалізації супутньої продукції.

Укрупнено загальні екологічні витрати ($B_{3t}^{ек}$) в t -му періоді включають, крім B_c і B_{oo} : 1) збиток, що спричиняється навколишньому середовищу викидами пилу й газу в атмосферу, в t -му періоді (V_{amt}); 2) збиток, пов'язаний з порушенням земель (Y_{3t}) в t -му періоді; 3) збиток, що спричиняється навколишньому середовищу кар'єрними водами.

$$B_{3t}^{ек} = B_{ct} + B_{oot} + V_{amt} + Y_{3t} + Y_{6t}, \text{ грн.}$$

У зв'язку з тим, що в кожному t -му періоді здійснюються екологічні заходи, то частина шкідливих викидів уловлюється, й чим більше обсяг відверненого забруднення, тим більше екологічні витрати. Таким чином, $B_{3t}^{ек}$ можна представити в такий спосіб:

$$B_{3t}^{ек} = B'_t + Y_{3t}^{ек}, \text{ грн.}$$

де B' - складова екологічних витрат, що характеризує відвернений збиток в t -му

періоді; $U_{ек}$ - загальний екологічний збиток в t -му періоді.

Обмеження, що використовуються в моделі:

1) за потужністю

$$X_t^{6\delta} \leq P_t^{6\delta}, \quad X_t^{3\delta} \leq P_t^{3\delta}$$

$$X_t^{\delta p} \leq P_t^{\delta p}, \quad X_t^{o(a)} \leq P_t^{o(a)}$$

$$2) G_{3t} = \sum_{j=1}^j q_{jt}^{nep} \cdot X_t^{nep},$$

де G_{3t} - загальна кількість шкідливих викидів за переділами виробництва товарної продукції, т.

З урахуванням відверненого забруднення

$$G_{3t} = G'_t + G_t^{шк},$$

де G' , $G_t^{шк}$ - відповідно кількість викидів, що уловлюється, і що надходить у навколишнє середовище.

3) економічний оптимум забруднення навколишнього середовища

$$\min B_{3t}^{ек} = \frac{\partial B'_t(G'_t)}{\partial G'_t} = \frac{\partial U_{3t}^{ек}(G_t^{шк})}{\partial G_t^{шк}}.$$

Загальна сума капітальних вкладень за екологічними заходами в t -му періоді

$$\sum_{k=1}^K K_{kt} = K_t,$$

де K_{kt} - капітальні вкладення за k -м заходом в t -му періоді, тис. грн.

Строк окупності капітальних вкладень за природоохоронною діяльністю за планований стратегічний період T

$$T_{ок} = \frac{\sum_{t=1}^T K_t}{\sum_{t=1}^T E_t^{ек}}, \quad \text{роки}$$

де $\sum_{t=1}^T K_t$ - загальні приведені до початку стратегічного періоду капітальні вкладення;

$\sum_{t=1}^T E_t^{ек}$ - загальний приведений до початку стратегічного періоду економічний ефект від природоохоронної діяльності.

Модель дозволяє вибрати оптимальне співвідношення між викидами в навколишнє середовище і їхнім очищенням при заданому обсязі випуску.

Управління навколишнім середовищем є невід'ємною частиною усієї системи управління гірничодобувним підприємством. Виконання екологічних вимог, пов'язаних із діяльністю підприємства, повинно входити до складу вищих загальних пріоритетів, а розвиток і забезпечення охорони навколишнього середовища протягом життєвого циклу процесу чи продукції повинні здійснюватися на постійній основі.

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ²

Голікова О.С., провідний інженер Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Відповідно до положень Глобального зеленого нового курсу, UNEP у 2011 році розробив доповідь «Назустріч «зеленій економіці»: шлях до сталого розвитку та викоріненню бідності», яка містила обґрунтування інвестування 2% світового ВВП щодо істотної зміни характеру економічного розвитку та спрямування потоків державних і приватних інвестицій на ефективне використання ресурсів та зменшення викидів парникових газів [1]. За десятиріччя нагромадження капіталу з використанням моделі «коричневої» економіки, людством так і не було вирішено проблеми соціальної маргіналізації і виснаження ресурсів. Таким чином, досягнення стійкості майже повністю залежить від створення правильної економіки, а концепція «зеленої» економіки не замінює собою концепцію сталого розвитку [2]. Відповідно, масштаб заходів із співпраці ЄС та України у сфері охорони довкілля та «озеленення» економіки нашої держави окреслюється прагненням мінімізувати екологічні екстерналиї задля повноцінного існування майбутніх поколінь [3].

Тісна співпраця з німецьким Товариством з міжнародного співробітництва GIZ з 2014р. в рамках двостороннього співробітництва між урядами України та Федеративної Республіки Німеччина характеризувалась підтримкою процесу трансформації країн-партнерів на шляху до «зеленої» економіки через посилення потенціалу громадян та установ і надання консультаційної підтримки щодо розробки процесів імплементації. Визначення «зеленої» економіки з боку GIZ відповідає визначенню Програми ООН по навколишньому середовищу: «Зелена економіка підвищує рівень добробуту громадян та соціальної справедливості завдяки суттєвому зниженню ризиків для навколишнього середовища та екологічної безпеки. У своєму найпростішому вираженні, зелена економіка є низьковуглецевою, ресурсоефективною та соціально інклюзивною» [4]. Програма GIZ з підтримки зеленої модернізації української економіки сприяє диверсифікації економіки України з урахуванням екологічних аспектів.

У вересні 2015 року Організація Об'єднаних Націй прийняла нову глобальну програму із забезпечення сталого майбутнього до 2030 року, яка визначає 17 цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) та 169 завдань розвитку. ЦСР мають стати платформою, на базі якої були розроблені національні стратегії. Саме ціль № 8 передбачає сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Розуміння необхідності стратегічного планування соціо-економіко-екологічного розвитку на противагу розрізненим «галузевим» проектам з'явилося з кінця ХХ ст. в Європі і трохи раніше в США [5-7]. Перші кроки багатьох старопромислових міст і регіонів часто були неефективними через відсутність системного бачення взаємозалежності різноманітних аспектів економічного, соціального та екологічного життя міст. З часом все гостріше постає необхідність у використанні інновацій, проте через відсутність фінансування проблема ефективного використання ресурсів дедалі погіршується.

²Тези наукової доповіді виконані в рамках НДР «Економіко-екологічні пріоритети зеленої економіки в контексті сталого розвитку України» відповідно бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямків наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

Нові можливості для розвитку сучасних міст створює ревіталізація міських територій, що залишилися у занепаді після виведення промислових об'єктів (brown fields). Основними напрямками в даній сфері є:

- відродження міського центру;
- перебудова житлових кварталів, в першу чергу в непопулярних районах;
- забудова колишніх промислових територій;
- будівництво культурних і спортивних споруд;
- розвиток освітніх центрів.

Також велика увага приділяється зеленим зонам міста, які передбачається створювати більш пристосованими для активного способу життя. Створення подібних елементів міського пейзажу є невід'ємною частиною містобудівної політики в рамках стратегій старопромислових міст [8].

Крім того, при процесі ревіталізації, найчастіше використовується комплексний підхід з метою збереження самотутності, автентичності, ідентичності природних та історичних ресурсів міського середовища.

Великою популярністю в сучасному світі користується ревіталізація існуючих промислових комплексів, які знаходяться в межах міста, що пов'язано з протиріччями між потребами суспільства і сформованою структурою міського середовища. В таких випадках ревіталізація розглядається як відновлення занедбаних промислових споруд та просторів, індустріальних районів у містах. Але не відродження виробництва, а реорганізація колишніх фабрик і заводів у місця, де проводять фестивалі, концерти та організовують коворкінги. Ступінь зміни міського середовища в процесі ревіталізації залежить від ступеня цінності історико-культурних об'єктів. Найбільш помітними прикладами ревіталізаційних проектів є наступні зарубіжні та вітчизняні об'єкти:

- Культурно-рекреаційний центр Zollverein. Ессен, Німеччина.
- Dortmund Phoenix See. Дортмунд, Німеччина.
- Machiachini Business Center. Мілан, Італія.
- Розважальний комплекс Manufatura. Лодзь, Польща.
- «Арт-завод Платформа». Київ, Україна.
- Індустріальний парк Innovation Forpost. Дніпро, Україна.

Адже, ревіталізація – це скоординований процес, до здійснення якого залучені органи місцевого самоврядування, місцева громада та інші учасники. Ревіталізація є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих районів, кризовим явищам, а також сприяє охороні національної спадщини, розвитку та якісним змінам, що відбуваються шляхом зростання суспільної і економічної активності, покращення середовища проживання із одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку [9-10].

Завданням ревіталізації є соціалізація простору, розробка елементів інфраструктури, що упорядковують туризм та наукову діяльність, розвиток промисловості, турбота про екологію і як наслідок - залучення інвестицій.

У багатьох містах є велика кількість радянських промислових об'єктів, закинутих або мало використовуваних. Більшість з них – непридатні для використання, є у приватній власності, але на комунальній землі. Це прихований потенціал для розвитку. Такими об'єктами потрібно займатись спільно місцевій владі, власникам, бізнесу та іншим зацікавленим сторонам. Такі об'єкти можуть бути рекультивовані під індустріальні парки, перетворені на технопарки, використані для потреб креативних індустрій або перетворені на новий район міста змішаного користування, – житловою та комерційною забудовою та необхідною інфраструктурою. Для розуміння можливостей трансформації таких промислових об'єктів доречною є міжнародна співпраця та спільні проекти з регіонами, які вже пройшли через подібні процеси, або спільна роботи з сусідніми регіонами у рамках програм міжрегіональної співпраці [11].

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Поєднавши Цілі сталого розвитку та світовий тренд щодо ревіталізації промислових зон, можна досягти не лише втілення інтересів інвесторів, а й розпочати власну реалізацію ряду завдань Цілі сталого розвитку №8, які характеризують *економічне зростання та соціальний стан*: зменшення кількості покинутих промислових об'єктів та депресивних територій; створення нових високооплачуваних робочих місць; зменшення соціальної напруги у депресивних районах; розвиток креативної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коненко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник / О.Ю. Коненко. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2016. 109 с.
2. Головні тренди КСВ: зелена економіка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://csrukraine.org/news/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%81%D0%B2%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/>
3. «Зелене рішення» бізнесу - єднання для сталого розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gs.dp.ua/?page_id=461&lang=uk
4. GIZ Україна / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.giz.de/en/worldwide/32413.html>
5. Brownfield revitalization methodology developed under the ReTInA Project SECOND URBAN REGENERATION CONGRESS IN POLAND II. Kongresu Rewitalizacji Miast Krakow, 12-14 September 2012.
6. Sadler D. Cluster policies, cluster evolution, and the transformation of old industrial regions/ Report, presented to the conference «Recreating competitive global innovation clusters», Seoul. 12th November, 2008. 16 p.
7. Hassink R., Shin D. The restructuring of old industrial areas in Europe and Asia//Environment and Planning. 2006. Vol. 37(4). P. 571–580.
8. Орловська Ю.В., Вовк М.С., Чала В.С., Мащенко С.О. Економічна політика ЄС з підтримки зеленого житлового будівництва: монографія. Дніпро, 2017. 148 с.
9. Інтегрована концепція розвитку центральної частини Львова, Львівська міська рада, Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) ГмбГ, Львів 2011.
10. Програма ревіталізації Львів-Підзамче 2012-2025. під кер. др. В. Ярчевського та М. Гуцуляка. Інститут Розвитку Міст, Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) ГмбГ, Львів 2011. 129с.
11. Інструменти економічного розвитку територій / ПроРозвиток [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://prorozvytok.com/challenges/abandoned-industrial-sites/>

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ»

Крикунова В.М., к.е.н., доц.,

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Жосан Г.В., к.е.н., доц., ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Сучасні моделі господарювання піддають суспільство значному ризику гальмування росту. Найчастіше, цей ризик виникає з марнотратного використання природного капіталу і підризу цілого спектра економічно- важливих екосистемних

послуг. Обмеженість або слабка реалізація заходів, спрямованих на збереження цього капіталу, неминуче призведуть до зростання витрат на його заміщення. Важлива й та обставина, що зміни в екосистемах та їх можливості підтримувати зростання не обов'язково слідує за прямим та передбачуваному шляху. Тому, щоб уникнути занепаду сучасного рівня життя, необхідні нові моделі виробництва і споживання, а також принципово інші підходи до визначення поняття «зростання» і виміру його результатів.

Зелене зростання може відкрити нові джерела зростання за рахунок наступних чинників:

- Продуктивність. Стимули до підвищення ефективності використання ресурсів і природних активів, в числі яких - підвищення продуктивності, зменшення відходів та споживання енергії і всіх необхідних заходів для найбільш раціонального використання ресурсів.

- Інновації. Можливості для інновацій, яким сприяють політичні заходи і рамкові умови, що дозволяють створювати цінності новими способами і вирішальні екологічні проблеми.

- Нові ринки. Створення нових ринків шляхом стимулювання попиту на зелені технології, товари та послуги; створення нових можливостей працевлаштування

- Довіра. Підвищення довіри інвесторів завдяки більшій передбачуваності і стабільності того, як уряду вирішуватимуть основні екологічні питання.

- Стабільність. Більш урівноважені макроекономічні умови, зменшення мінливості цін і підтримка консолідації бюджету за рахунок, наприклад, перегляду складу і ефективності державних витрат і підвищення доходів шляхом призначення ціни за забруднення.

Зелене зростання також скоротить ризики для зростання, що викликаються:

- Вузькими місцями, що виникають, коли через брак ресурсів або погіршення їх стану інвестиції стають більш дорогими, як в разі потреби в капіталомісткій інфраструктурі, коли водні запаси убожіють або якість води погіршується. В цьому відношенні втрата природного капіталу може перевищити переваги, принесені економічною діяльністю, підриваючи здатність підтримки майбутнього зростання.

- Дисбалансом природних систем, що викликають ризик раптових, надзвичайно руйнівних і потенційно необоротних наслідків. Спроби визначити потенційні порогові рівні вказують на те, що деякі з них (зміна клімату, круговорот азоту в природі і втрата біорізноманіття) вже були перевищені.

З метою створення основ для зеленого зростання, необхідно впровадити набір заходів, в тому числі інституційного характеру, що підвищують добробут наступними шляхами:

- покращуючи управління ресурсами і стимулюючи продуктивність;
- сприяючи тому, щоб економічна діяльність відбувалася там, де це найбільш вигідно для суспільства в довгостроковій перспективі
- приводячи до нових способів досягнення цих перших двох цілей, тобто інновацій.

Перехід до більш зеленої траєкторії зростання економіки залежить від політичних та інституційних чинників, рівня розвитку, наділеного ресурсами і особливих точок, напружених в екологічному плані. Розвинені країни, країни з ринковою економікою та країни, що розвиваються стикаються з різними завданнями і можливостями в процесі переходу до зеленого росту, як і країни з різними економічними і політичними обставинами. З іншого боку, існують загальні міркування, які повинні враховуватися при будь-яких обставинах. У кожному конкретному випадку для політичних дій необхідно розглянути досить широкий набір політичних заходів, а не тільки традиційно "зелені" політичні заходи.

Аналітичні рамки стратегії зеленого зростання являють собою своєрідну лупу, через яку можна розглянути зростання і виявити зміцнюють один одного мети економічної і екологічної політики. Основна цінність природного капіталу як фактора

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

виробництва поряд з іншими формами капіталу. У них робиться наголос на рентабельні способи пом'якшення екологічного тиску для досягнення переходу до нових схем зростання, при яких можна буде уникнути перевищення місцевих, регіональних і глобальних критичних порогових рівнів.

Така стратегія визнає, що позитивні результати можуть бути досягнуті тільки в певних межах при існуючих технологіях виробництва і поведінці споживачів. На певному етапі виснаження природного капіталу починає негативно впливати на загальне зростання. Нам точно невідомо, де пролягає ця межа в кожному конкретному випадку, але ми точно знаємо, що можливість заміщати (виснажений) природний капітал відтвореним капіталом (таким як обладнання) у відсутності інновацій обмежена.

У Стратегії зеленого зростання також визнається, що зосередження уваги на ВВП як на міру економічного прогресу, як правило, не враховує внесок природних активів в добробут, здоров'я і благополуччя. Таким чином, метою стратегії буде набір показників, якими можна буде виміряти прогрес, включаючи якість і склад зростання і то, як це позначається на добробуті і благополуччя людей.

Поєднання політичних заходів зеленого зростання з цілями боротьби з бідністю буде важливим для адаптації цих рамок до умов країн з ринковою економікою та країн, що розвиваються. Між зеленим зростанням і скороченням бідності є багато елементів, які доповнюють один одного, здатних допомогти направити прогрес на досягнення Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ). До них відноситься:

- надання більш ефективної інфраструктури для води і транспорту,
- боротьба з хворобами, пов'язаними з деградацією навколишнього середовища,
- впровадження ефективних технологій, які можуть скоротити витрати і підвищити продуктивність, зменшуючи при цьому тиск, який чиниться на навколишнє середовище.

Беручи до уваги центральне місце, яке займають природні активи в країнах з низькими доходами, політика зеленого зростання може зменшити вразливість від екологічних ризиків і забезпечити незаможних засобами для існування.

Зміна нинішніх схем зростання, споживчих звичок, технологій та інфраструктури - це довгостроковий проект, і нам доведеться протягом певного часу зазнавати наслідки минулих рішень. Такий «ефект колії» напевно посилить системні ризики для навколишнього середовища, навіть якщо б нам вдалося досить швидко прийняти коригуючі політичні заходи.

Стратегії зеленого зростання повинні, таким чином, бути досить гнучкими, щоб скористатися перевагою нових технологій і несподіваних можливостей, і здатними при можливості переключитися з одного підходу на інший, більш ефективний.

Ефективне використання ресурсів та управління ними є ключовою метою економічної політики і безлічі податкових і нормативних способів впливу, які зазвичай не асоціюються з "зеленої" порядком денним, будуть задіяні в зеленому зростанні.

Два широкі набору політичних заходів є основними елементами будь-якої стратегії зеленого зростання.

■ Перший набір складається з рамкових політичних заходів, що зміцнюють обопільним чином економічне зростання і зберігають природний капітал. Серед таких - ключові податкові та нормативні заходи, такі, як політика оподаткування та конкуренції, які, якщо вони добре продумані і виконуються, максимально збільшують ефективний розподіл ресурсів. Це звичайна порядок денний економічної політики, додатково бере до уваги те, що вона може бути корисною як для навколишнього середовища, так і для економіки. Інноваційні політичні заходи також повинні бути додані в цей набір.

■ Другий набір включає політичні заходи, що стимулюють ефективне використання природних ресурсів і призводять до підвищення фінансових витрат, пов'язаних із забрудненням. У число таких заходів входить поєднання інструментів,

заснованих на ціні, наприклад, податки, пов'язані з навколишнім середовищем, і такі неринкові інструменти, як регламенти, політика підтримки технологій і добровільні підходи.

Оскільки в різних країнах справи йдуть по-різному, призначення плати за забруднення або надмірну експлуатацію мізерних природних ресурсів шляхом введення таких механізмів, як податки і продаж дозволів, має стати центральним елементом комплексу політичних заходів. Механізми ціноутворення схильні до мінімізації витрат на досягнення поставленої мети і надають стимули для подальшого підвищення ефективності та інновацій.

Більша використання податків, пов'язаних з навколишнім середовищем, може зіграти вагомий роль в податковій реформі, орієнтованій на зростання, допомагаючи перенести частину податкового тягаря з більш спотворюють податків на доходи підприємств і фізичних осіб, а також соціальних зборів. Податки на енергію і CO₂ також можуть бути природною частиною більш широкого пакету податкової консолідації, пропонуючи привабливу альтернативу підвищенню податків на доходи працівників або підприємств або ж скорочення державних витрат.

Ринкові інструменти можуть бути задіяні не в будь-якій ситуації. У деяких випадках добре розроблені правила, активні заходи підтримки технологій і добровільні підходи можуть краще підійти або стати важливим доповненням ринкових інструментів. Крім того, реагування підприємств і споживачів на цінові сигнали може, у багатьох випадках, зміцнюватися за допомогою заходів, які засновані на інформації і проливають світло на наслідки екологічного збитку, що завдається певними видами діяльності, і вказують на наявність більш екологічно чистих альтернатив.

У будь-якому випадку рішення економічної політики, які приймаються сьогодні, повинні включати в себе більш довгострокові горизонти, оскільки схеми зростання і технологічних змін будуються одна на іншій, створюючи залежність від маршруту і технологічну та інституційну прив'язку. Екологічні наслідки часто накопичуються, а іноді стають незворотними. Дії, що вживаються сьогодні для запобігання несприятливих, необоротних або навіть катастрофічних наслідків, можуть дозволити уникнути істотних економічних витрат в майбутньому.

МОНІТОРИНГ ДОСЯГНЕННЯ 7-Ї ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ДОСТУПНА ТА ЧИСТА ЕНЕРГІЯ», ЯК ОДНІЄЇ З ОСНОВ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ³

Лукашук В.В., м.н.с.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

В сучасних ринкових умовах функціонування енергетичного сектору відбувається перехід до більш якісної моделі його розвитку, яка передбачає створення конкурентнішого середовища, диверсифікацію видів виробництва енергії, джерел та/або шляхів постачання палива, підвищення енергоефективності й використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії. Старається не відставати в цьому плані і Україна. Для посилення вільної добросовісної конкуренції на ринках природного газу і електричної енергії, прийнято два закони: Закон України «Про ринок природного газу» від 9 квітня 2015 року № 329-VIII, яким розділено функції постачання і розподілу природного газу, та Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017

³ Тези наукової доповіді виконані в рамках НДР «Економіко-екологічні пріоритети зеленої економіки в контексті сталого розвитку України» відповідно бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямків наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

року № 2019-VIII [1], що розмежовує види діяльності з передачі, розподілу електричної енергії та постачання електричної енергії споживачу.

Розпорядженням КМУ від 18 серпня 2017р. №605-р. схвалена «Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [1], в якій окреслено стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу України на період до 2035 року, а до 2025р. передбачено завершення реформування енергетичного комплексу, досягнення першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності, інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС. Тому, на даному етапі важливим залишається аналіз завдань і індикаторів Цілі 7 «Доступна та чиста енергія».

Розширення інфраструктури та модернізація мережі для забезпечення надійного та сталого енергопостачання на основі впровадження інноваційних технологій. В національній доповіді 2017 «Цілі сталого розвитку: Україна» цільове значення індикатора «Виробництво електроенергії» в 2020р. очікується на рівні 163,8 млрд кВт·год [2, с.57]. Фактично в 2017р. Україна поки не досягає цього рівня, адже вироблено лише 155,414 млрд кВт·год, що на 5,1% менше, або на 8,386 млрд кВт·год. Протягом періоду 2005, 2010-2017рр. [3-8] слід відзначити чітку тенденцію до скорочення обсягів виробництва електроенергії, так в 2017р. обсяг скоротився на 16,5% в порівнянні з 2005р. і на 17,7% - з 2010р.

У зв'язку із застарілістю та зношеністю українських електромереж спостерігаються значні технологічні витрати електричної енергії в розподільчих електромережах, хоча й останніми роками спостерігається певне покращення ситуації й наближення до цільового значення цього показника в 2020р. (+0,8 відс.п.). В 2017р. рівень технологічних витрат електричної енергії в розподільчих електромережах склав 11,8% [7-9], що на 13 відс.п. менше 2005р.

Динаміка обсягу споживання енергії на одну особу протягом 2010-2016рр. [10, 11] є позитивною, так в 2016 р. обсяг споживання склав 1210,3 кг н.е., що на 25% менше 2010р. (-403 кг н.е.).

Україна має потужний енергогенеруючий потенціал, достатній для повноцінного забезпечення потреб населення й економіки, а також для експорту електроенергії. Загальна встановлена потужність електрогенеруючих станцій України (за даними 2017 року) становила 52,886 ГВт, з яких 48,2% припадало на теплові електростанції, 26,2% – на атомні електростанції, 11,7% – на гідроелектростанції, 10,5% – на теплоелектроцентралі, 1,4% – на сонячні електростанції, 1,2% – на вітрові електростанції [12]. Основними споживачами електроенергії протягом наведеного періоду є промисловість (в середньому 33,8%), домашні господарства (31,6%), транспорт (17,2%) та сектор послуг (7,0%).

Забезпечення диверсифікації постачання первинних енергетичних ресурсів. Енергетична незалежність України – цінність, яка не викликає сумнівів, але в сфері ядерної енергетики Україна лише зараз робить кроки з диверсифікації постачання ядерного палива. Ще донедавна ключовим продавцем ядерного палива для українських атомних станцій був російський ТВЭЛ. Ситуація змінилася у 2014 році, коли НАЕК "Енергоатом" уклав договір з компанією Westinghouse. Згідно з ним, уже станом на початок 2018 року ядерне паливо виробництва Westinghouse експлуатується на двох енергоблоках Південно-Української АЕС та на чотирьох енергоблоках Запорізької АЕС. Так, в 2017р. частка закупленого ядерного палива з Російської Федерації хоча й склала 69,17%, що на 30,8 відс. п. менше 2005р. [13,14], та все ж є значною. Вона дещо нижча цільового показника 2020р., на 0,8 відс.п.

Збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі, зокрема за рахунок ведення додаткових потужностей об'єктів, що виробляють енергію з відновлюваних джерел. Освоєння відновлюваних

джерел енергії (ВДЕ) слід розглядати як важливий фактор підвищення рівня енергетичної безпеки та зниження антропогенного впливу енергетики на довкілля. Масштабне використання потенціалу ВДЕ в Україні має не тільки внутрішнє, а й значне міжнародне значення як вагомий чинник протидії глобальним змінам клімату планети, покращення загального стану енергетичної безпеки Європи. Тому шляхи та напрями стратегічного розвитку ВДЕ в країні повинні сприяти солідарним зусиллям Європейської спільноти у галузі енергетики та відповідати основним принципам Зеленої книги «Європейська стратегія сталої, конкурентоздатної та безпечної енергетики».

Активний розвиток ВДЕ в Україні розпочався в 2009 році після введення зеленого тарифу і в 2016р. частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, склала 3,9%, що на 1,9 відс.п. більше за 2010р. [15]. А якщо розглянути структуру даної частки ВДЕ, то слід відзначити значне зростання споживання енергії біопалива та відходів з 56,53% в 2010р. до 78,32% в 2016р., або 21,79 відс.п., та зменшення рівня гідроенергетики з 43,32% в 2010р. до 18,25% в 2016р., або на 25,07 відс.п.

Цільовий показник 2020р. складає 11% [2, с.57] і поки не досяжний, що на 7,1 відс.п. більше за рівень 2016р. Та все ж Україна лише починає розвиватися в цьому напрямі, оскільки порівнюючи з деякими країнами Європи (показники 2015р.) вона значно поступається, зокрема в Норвегії – 106%, Латвії – 52%, Румунії – 43%, Туреччині – 33%, Естонії – 15% [9, с. 19]. Незважаючи на це, в Україні присутній значний потенціал відновлювальних джерел енергії, який може забезпечити до 78% фактичного виробництва електроенергії (121 млрд кВт·год). Структура потенціалу ВДЕ: вітроенергетика – 49,0%, гідроенергетика – 24,0%, біоенергетика – 22,0% та сонячна енергетика складає 5,0%.

Підвищення енергоефективності економіки. Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком суттєвого технологічного відставання більшості галузей економіки від рівня розвинутих країн, незадовільної галузевої структури національної економіки, негативного впливу „тіньового” сектору, зокрема, імпортно-експортних операцій, що об’єктивно обмежує конкурентоспроможність національного виробництва і лягає важким тягарем на економіку – особливо за умов її зовнішньої енергетичної залежності. На відміну від промислово розвинутих країн, де енергозбереження є елементом економічної та екологічної доцільності, для України - це питання виживання в ринкових умовах та входження в європейські та світові ринки. Для цього підлягає розв’язанню проблема збалансованого платоспроможного попиту як на внутрішньому так і зовнішньому ринках, а також диверсифікації імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

Низька енергоефективність стала одним з основних чинників кризових явищ в українській економіці. В Україні спостерігається чітка тенденція зменшення енергоємності ВВП. Так, в 2016р. її рівень склав 0,28 кг н. е. на 1 дол. США за ПКС 2011 [16], що на 33,3% менше показника 2005р. і на 23,9% - показника 2010р. Хоча й цей показник 2016р. на 40% перевищує цільове значення 2020р. Енергетична продуктивність ВВП за обсягом кінцевого споживання енергії (в цінах 2010р.) зростала з кожним роком і в 2016р. склала 19,1 грн/кг н.е., що на 30,8% більше за 2010р. [17, с. 11-12].

Отже, Україна має потужний енергогенеруючий потенціал та не використовує його в повній мірі. Останніми роками простежується зменшення обсягів виробництва електроенергії, що є негативним явищем. Цільовий показник 2020 року поки залишається дещо більшим та не таким не досяжним. Зважаючи на застарілість та зношеність українських електромереж, спостерігаються значні технологічні витрати електричної енергії в розподільчих електромережах хоча й в 2017р. відбулося певне покращення ситуації.

В сфері ядерної енергетики Україна лише зараз робить кроки з диверсифікації постачання ядерного палива. Ще донедавна ключовим продавцем ядерного палива для українських атомних станцій був російський ТВЭЛ. Та не зважаючи на позитивну тенденцію зменшення залежності від одного постачальника і досягнення цільового

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

показника 2020р., все ж залежність в 69,2% залишається досить відчутною, беручи до уваги поведінку самого постачальника.

З кожним роком в Україні частка енергії з відновлюваних джерел зростає і це є позитивом, адже не лише підвищується рівень енергетичної безпеки, але й знижується антропогенний вплив на довкілля. Порівняно з розвинутими країнами світу ми знаходимося на початковому етапі, про що свідчить і значно більший цільовий показник.

Щорічне зменшення енергоемності і збільшення енергетичної продуктивності ВВП України є позитивним фактом в економіці, адже збільшує її конкурентоспроможність. Фактичний рівень енергоемності хоча й нижчий за цільове значення 2020р., та все ж допоможе, не лише вижити економіці України, але й вийти на світові ринки, зменшуючи своє технологічне відставання.

Покращення ситуації в Україні щодо досягнення цілі 7 «Доступна та чиста енергія» потребує більш значної уваги держави, зокрема в таких напрямках, як: заохочення енергозбереження та енергоефективності; розроблення та впровадження інноваційних технологій; диверсифікація постачання первинних енергоресурсів; адаптація вітчизняного законодавства в сфері енергетики до вимог Директив ЄС; створення умов для зростання виробництва та використання енергії з відновлювальних джерел та інш.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Верховної ради України. Розділ «Законодавство». URL: <http://www.rada.gov.ua/> (дата звернення 05.11.2018).
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна: Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.
3. Статистичний збірник "Паливно-енергетичні ресурси України" / К.: ДССУ, 2011. 316 с. (С.8)
4. Статистичний збірник "Паливно-енергетичні ресурси України" / К.: Державна служба статистики України, 2015. 325 с. (С.20)
5. Статистичний збірник "Паливно-енергетичні ресурси України" / К.: Державна служба статистики України, 2013. 334 с. (С.20)
6. Статистичний збірник "Паливно-енергетичні ресурси України" / К.: Державна служба статистики України, 2017. 191 с. (С.28)
7. Статистичний щорічник України за 2005 рік / за ред. О.Г.Осауленка. Київ: Державний комітет статистики України, 2006. 576 с. (С.91).
8. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за грудень та 12 місяців 2017 року // Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України // http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245270103&cat_id=35081
9. Комплексний підхід до підвищення енергоефективності роботи розподільних електричних мереж України. // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг // <http://www.nerc.gov.ua/?news=5996>
10. Статистичний збірник "Довкілля України за 2016" / за ред. О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2017. 226 с. (С.222).
11. Статистичний збірник "Довкілля України за 2017" / за ред. О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2018. 225 с. (С.222).
12. Статистичний щорічник України за 2017 рік / за ред. І.Є.Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 540с. (С.256).
13. Україна за 8 міс. закупила ядерне паливо на \$307 млн // Офіційний сайт Інформаційного агентства Interfax-Україна // <https://interfax.com.ua/news/economic/541471.html>

14. Україна закупила російське ядерне паливо на \$424 млн // Портал новин Україна Delo.ua // <https://delo.ua/business/ukraina-zakupila-rossijskogo-jadernogo-topлива-na-424-mln-220234>

15. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ «Енергетика». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2018).

16. Енергоємність за 2007 - 2016 роки // Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ «Енергетика». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 01.11.2018).

17. Статистичний збірник "Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2017 роки" / за ред. І. М. Нікітіної. К.: Державна служба статистики України, 2018. 147 с.

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ СТАЛОГО НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Панченко Є.Г., д.е.н., проф.,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Рудуха Н.Є., аспірант,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

1. Низьковуглецевий розвиток національних економік являє собою такий варіант нарахування міжнародної конкурентоспроможності, який включає різноманітні заходи щодо зменшення витрат вуглецевих паливно-енергетичних ресурсів в розрахунку на одиницю валютного внутрішнього продукту, ця проблема стала актуальною для глобального економічного розвитку протягом останнього півстоліття особливо після підписання практично всіма країнами у грудні 2015 року всесвітньовідомої Паризької кліматичної угоди, яка була ратифікована і набрала чинності в кінці 2016 року [1]

2. Для України ця проблема є на порядок актуальнішою ніж для розвинутих країн, насамперед європейських. Адже вітчизняна економіка отримала в спадщину від СРСР дуже енергозатратну економіку. Саме тому вуглецеємкість національної економіки України в декілька разів перевищує, аналогічних показників розвинутих країн і становить близько 2,4 кг н.е./дол. США ВВП, в той час як для країн СМД – 1,7 кг н.е. а країни ОЕСР – 0.5 кг н.е. [2]

3. Важливо зазначити суттєве відставання України в часовому вимірі процесу інвестування сталого низьковуглецевого розвитку економіки. Справа в тому, що у розвинутих країнах інструменти антивуглецевого інвестування використовуються протягом декількох десятиліть наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття. Завдяки низьковуглецевій орієнтації економічного розвитку в розвинутих країнах за останні 20 років споживання виконаних вуглецевих енергоносіїв, що серйозно подорожчали у співвідношенні до ВВП скоротилось вдвічі. На відміну від цих країн в Україні енергетично ринок практично не змінився за роки незалежності. До того ж цей сектор в період з 2008 по 2013 рік відчув справжній ціновий шок, коли ціна на газ зросли в 6 разів [3]. Саме тому, Україна лише після зазначеного шоку долучилася до загальносвітової проблеми низьковуглецевого розвитку. В 2014 – 2016 рр. в рамках підготовки до Паризької кліматичної угоди 2015 р.

4. Інвестування малого низьковуглецевого розвитку економіки України залежить від ряду факторів. Насамперед це пов'язано від інвестиційної привабливості низьковуглецевої економіки, зокрема використання коштів Глобального антивуглецевого фонду. При цьому в контексті антивуглецевого розвитку національних економік доводиться зважувати на такі показники як: вуглецева ефективність ВВП та

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

напрями її підвищення, субсидіювання енергоконверсії у відсотках до ВВП, вуглецева окупність інвестицій (скорочені викиди до витрат) кг/дол.

5. Стан інвестування сталого низьковуглецевого розвитку економіки України є вклад незадовільним. Хоча обсяги фінансування природно-охоронних заходів в Україні зросли в багато разів тема низьковуглецевого розвитку залишається актуальною. Адже вуглецева ефективність вітчизняної економіки є все ще недостатньою із-за несприятливих привабливості відновлювальної енергетики. Показники інвестиційної привабливості цієї за оцінками інвесторів становить в Україні близько 40 балів в той час, як у Німеччині – 65 балів, Великобританії – 56 балів, Франції – 55 балів, [4]

6. Серед сучасних проблем нарощування обсягів інвестування сталого низьковуглецевого розвитку економіки України пріоритетного значення набуває формування механізму мотивації. Фінансово ці механізми включають використання коштів глобального антивуглецевого фонду, запровадження глобального антивуглецевого податку та міжнародних антивуглецевих санкцій, національних механізмів енергоконверсійного розвитку промислових приватних підприємств металургії та інших галузей із високою часткою використання вуглецевої сировини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паризька угода в рамках Рамкової концепції ООН про зміну клімату [Електронний ресурс] – Режим доступу: [//uk.Wikipedia.org/wiki/ Паризька угода \(2015\)](http://uk.Wikipedia.org/wiki/Паризька_угода_(2015))
2. Enerdate [Electronic Resource] – Mode ot access: <http://www.enerdata.ru/>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Гайдуцький І.П. Системи та механізми мотивації низьковуглецевого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. – К.: ТОВ «ДКС Центр», 2018 – С. 417.

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ МІЖНАРОДНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ У НАПРЯМІ «ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ» ЗА РАХУНОК КЛАСТЕРІЗАЦІЇ

Якимчук Т.В. к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Вольвач І.Ю. к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Одним з пріоритетних і стратегічно важливих напрямків реалізації національних економічних інтересів країн світу є досягнення стійкого соціально-економічного розвитку, де особливий акцент робиться на пошук і використання внутрішніх джерел економічного зростання, а саме на розвиток окремих регіонів. Враховуючи, що регіони України володіють багатим рекреаційно-туристичним потенціалом, який при ефективному використанні може сприяти відновленню та розвитку рекреаційно-туристичних комплексів, а також розвитку національної економіки, одним з таких шляхів є розвиток туристичної сфери.

Значення туризму в сучасному світі постійно зростає. Туристична сфера є однією з найбільш прибуткових галузей. Туризм створює робочі місця, збільшує добробут місцевого населення, стимулює капіталовкладення через нові бізнес-можливості, що призводить до зростання числа організацій малого і середнього бізнесу.

Розвиток ринку послуг призводить до розквіту туризму, що вимагає активного розвитку рекреаційних можливостей регіону. В силу розміщення біля Чорного та Азовського морів, Херсонщина представляє собою територію, що має потенціал стати найбільш значущим курортним регіоном України.

У межах розвитку туризму та курортів Херсонської області упродовж останніх п'яти років реалізовано близько 50 стратегічних завдань і понад 70 заходів за такими напрямками: створення привабливого іміджу Херсонщини; менеджмент туристичної галузі; маркетингова та рекламно-інформаційна діяльність; розвиток сільського та екологічного туризму; збереження ресурсного потенціалу туризму, раціональне та ефективне використання туристичних ресурсів; розвиток туристичної інфраструктури; формування людських ресурсів, підготовка фахівців туризму; стимулювання залучення інвестицій у сферу туризму; забезпечення високих стандартів та безпеки туризму.

Упродовж 2012– 2016 рр. у сфері туризму та рекреації на території області реалізовано ряд стратегічних інвестиційних проектів та пропозицій. У 2012 р. на Арабатській стрілці Генічеського району розпочато реалізацію інвестиційного проекту – створення Міжнародного центру відновлювального лікування «InterMedicalEcoCity», який увійшов до реєстру національних проектів та став складовою Національного проекту «Місто майбутнього». В 2014 році відкрито другий в області дельфінарій «Оскар-Генічеськ». У 2016 році розпочато реалізацію проекту «Арабатські Емірати», на першому етапі створено 2 рекреаційних центри активного відпочинку та дозвілля для дітей та молоді «FreeZone», «Т.16» на Арабатській стрілці, які пропонують широкий спектр рекреаційних послуг з якісним облаштуванням території [1, с. 3].

Реалізовано 3 етапи інвестиційного проекту «Створення музею під відкритим небом – історико-розважальний комплекс «Зелені Хутори Таврії», який з 2012 року приймає близько 100 тис. екскурсантів з різних регіонів України та зарубіжжя. Для розширення його атракційних можливостей, популяризації національного етносу на базі комплексу у 2016 році започатковано проведення щорічного регіонального екоетнофестивалю «Таврійські Хутори».

За останні 5 років кількість об'єктів та садиб сільського зеленого туризму зросла до 54 або на 26%. Найбільша кількість їх сьогодні сконцентрована в Голопристанському, Цюрупинському, Чаплинському та Білозерському районах.

В рамках програми Європейської Комісії з туристичної освіти TEMPUS, на Херсонщині реалізується проект «CruiseT» – «Створення мережі спеціалізованих центрів компетенції щодо підтримки та розвитку круїзного туризму в Чорноморському регіоні», метою якого є розвиток і зміцнення співпраці країн Євросоюзу зі східноєвропейськими державами та кооперації дій між країнами Чорноморського регіону у сфері розвитку туристичного потенціалу, а також круїзного туризму [2]. За результатами впровадження проекту на базі Херсонського державного університету заплановано відкриття центру компетенції з розвитку та підтримки туризму в регіоні.

В області близько 900 закладів відпочинку, оздоровлення, розміщення, які надають послуги туристам та відпочиваючим, загальною місткістю ліжкового фонду понад 70 тис. місць. За останні два роки на 45% зросла кількість засобів індивідуального розміщення приватного сектору в курортно-рекреаційних районах, в 2016 році їх кількість складала – 610 (на 200 більше в порівнянні з 2013 роком). Сезонна потреба у роботодавців області на 2016 рік налічувала 5,3 тис. робочих місць, в тому числі у сфері готельного бізнесу і туризму [1, с. 6].

Одним із пріоритетних напрямів туристичної сфери Херсону та області є зелений туризм. Такий вид туризму ще називають літнім, екологічним, або ж аграрним. Під цим поняттям ми розуміємо відпочинок у сільській місцевості, який дуже розповсюджений у Херсоні та області. До садиб сільського зеленого туризму, розміщених у прилеглих до Херсона зонах відпочинку відносяться «Марійкіна садиба», «Зелені Хутори Таврії», «Чайка», «Дельта Дніпра», «Любашин хуторок», «Рибалка у сватів», «Голопристанські мазанки», «Гран-Прікс», «Буцефал», «Народні ремесла», «Водний лабіринт», «Камишовий ерик», «Курінь», «Петровець», «Червоні озера». Кожна з цих садиб сільського зеленого туризму надає послуги з розміщення, харчування, риболовлі та прокат байдарок.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

За версією організації «Херсонщина туристична» перлинами зеленого туризму є такі місця: Асканія-Нова, Гола Пристань, Пустеля Олешківські піски, Цілющий гейзер, Чорноморський біосферний заповідник [3].

Двома основними лідерами, які займаються розвитком туризму у Херсоні та області є «Херсонщина туристична» та Херсонська обласна молодіжна громадська організація «Центр живої історії «Олешія». Перша з яких лише надає корисну інформацію стосовно усіх можливих варіантів проведення дозвілля, а друга – безпосередньо займається організацією. Саме тому і виникла необхідність у дослідженні цієї організації.

Зростання інтересу населення України та іноземних туристів до курортно-рекреаційного, екологічного та сільського зеленого туризму в перспективі може сприяти поліпшенню ситуації на ринку праці, зокрема у сільській місцевості, підвищенню якості автомобільних доріг місцевого значення.

Сьогодні Херсонщина є цікавою, привабливою та у значній мірі унікальною територією для любителів туризму, відпочинку та оздоровлення. Це єдина з областей України, яка має вихід до двох теплих морів – Чорного і Азовського, понад 450 км морської берегової лінії, 200 км піщаних пляжів морського узбережжя. Підсумовуючи вищенаведені факти, виникає необхідність у створенні плану стратегічного розвитку регіону та впровадженні його у життя. Пропонується застосування кластерного підходу до туристичної галузі, зокрема, до сфери зеленого туризму.

Основна місія кластерного розвитку туризму полягає у становленні конкурентоспроможної туристичної індустрії регіону та країни загалом. Туристичний кластер формує туристичний імідж міста, регіону або країни на міжнародному ринку, а також є головним чинником підвищення їх конкурентоспроможності.

Український дослідник кластерної моделі Соколенко визначає кластер як стійке територіально-галузеве партнерство, що об'єднує інноваційною програмою впровадження передових виробничих інжинірингових та управляючих технологій з метою підвищення конкурентоспроможності його учасників. В більш вузькому розумінні під кластером розуміють групу розташованих у достатній близькості взаємозв'язаних компаній, постачальників послуг, обладнання і комплектуючих, вузів, організацій, що взаємно доповнюють та посилюють конкурентні переваги кожного із учасників [4].

Туристичний кластер дозволяє використовувати переваги внутрішньої координації та ринкового механізму для більш швидкого і ефективного освоєння нових знань та виконання необхідних для розвитку регіону та країни завдань.

Визначальними цілями створення та розвитку туристичного кластеру є [5].:

- Інновація та диверсифікація: розвиток інноваційних туристичних продуктів та послуг для залучення нових туристів;
- Зростання конкурентоспроможності: оптимізація ланцюжка створення вартості туристичної індустрії;
- Якість: покращення якості туристичних послуг;
- Кооперація: обмін ідеями та сумісними проектами між туристичним регіонами; просування: туристичних регіонів як «найкращих пунктів призначення»;
- Організація регулярних зустрічей туристичних акціонерів;
- Робочі групи (розробка нових туристичних продуктів та послуг, менеджмент, контроль та розвиток туризму);
- Тренування для покращення регіонального туристичного ланцюжка (постачальник – агенції – постачальники послуг);
- Участь у міжнародних торгових виставках; міжнародна кооперація/міжнародна база з лідируючими туристичним напрямками.

Перевагами формування туристичних кластерів є ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів країни, регіону та міста, удосконалення та підвищення

конкурентоспроможності туристичного продукту, підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Крім того, модель туристичного кластеру сприяє інноваційним інвестиційним проектам в галузі туризму, координації зусиль влади, бізнесу та громадських організацій з метою розвитку туристичної інфраструктури, спільному використанню кадрового потенціалу, реалізації програм підготовки та підвищення кваліфікації персоналу, зниженню собівартості туристичних послуг за рахунок преференцій для учасників кластеру, спільному використанню ресурсів, узгодженню стратегії і тактики бізнес-діяльності, реалізації спільних маркетингових та рекламних заходів, участі у туристичних виставках та ярмарках, розробці та просуванню туристичного бренду регіонів, розширення можливостей для розвитку інноваційних форм і напрямів туристичної діяльності [6].

Тенденції формування туристичних кластерів в стратегії розвитку Херсонщини напряму залежать від її туристичного потенціалу та розвитку туристичної сфери загалом.

Існуюча на сьогодні інфраструктура туризму в Україні поки що не повною мірою відповідає світовим стандартам, однак вона активно розвивається і удосконалюється з врахуванням існуючих рекреаційних, екологічних, соціально-економічних та інших вимог, одним з пріоритетних напрямів у вирішенні цього питання має стати втілення кластерного підходу до розвитку регіонів України [4].

Хоча, основні туристичні локації, пов'язані з Херсоном, які будуть ефективніше розвиватись під впливом формування кластера, свідчать про слабкий розвиток транспортного сполучення між локаціями, що негативно впливає на їх доступність, а отже, і на кількість туристів, які їх відвідують. Тому одним із завдань кластера має бути розвиток доступності транспортного сполучення між головними туристичними локаціями Херсонщини.

Вважаємо, що одним з найбільш ефективних та інноваційних інструментів організації туристичного бізнесу в регіоні та країні є туристичний кластер. Формування та ефективна діяльність кластерів підвищує конкурентоспроможність і інвестиційну привабливість регіону та країни, тим самим сприяючи соціально-економічному розвитку територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про підсумки виконання обласної програми розвитку туризму на 2011 – 2015 / Департамент зовнішньоекономічної діяльності обласної державної адміністрації.
2. Проект Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surdp.eu/>
3. Khersonregion.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khersonregion.com/kherson-tourism/zelenyj-turizm-i-aktivnyj-otdyx>
4. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С. І. Соколенко. – К.: Логос, 2004. – 848 с.
5. Kim N., Wicks B.E. Rethinking Tourism Cluster Development Models for Global Competitiveness, International CHRIE Conference-Refereed Track, Paper 28, 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://scholarworks.umass.edu/refereed/CHRIE_2010/Friday/28
6. Басюк Д.І. Науково-теоретичні підходи до класифікації туристичних кластерів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4336/1/Research%20and%20theoretical%20approaches%20to%20the%20classification%20of%20tourism%20clusters.pdf>

СЕКЦІЯ 5

«Зелена» трансформація агропродуктових ринків та розв'язання проблеми відповідального споживання та виробництва

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ларіна Я.С., д.е.н., проф.,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Найбільш значимими факторами, що спричиняють недостатню ефективність функціонування біоенергетичного ринку, є недосконалість системи управління підприємствами на мікрорівні, а також системи управління енергозабезпеченням на регіональному рівні, що не створює належних умов для інтенсивного розвитку біопаливного напрямку. Процеси енергозабезпечення економіки країни на пряму залежать також від системи державного регулювання, яка, з одного боку, формувала б сприятливе ринкове середовище для розвитку біоенергетики, з іншого – забезпечувала фінансову підтримку окремих проектів.

Ринок біопалива України перебуває у стані формування. Хоча світові тенденції розвитку цього ринку є виражено позитивними, в Україні існує низка організаційно-економічних проблем, що перешкоджають розвитку даного ринку, зокрема:

- невідпрацьованість механізмів торгівлі біопаливом та пошуку контрагентів.
- невідповідність пропозиції попиту.
- ненадійність постачання біопалива.
- нестабільність цін на біопаливо.
- відсутність чітких вимог до якості біопалива на внутрішньому ринку.
- відсутність ринкового орієнтира на ціни біопалива.
- складність оцінки окупності біоенергетичних проектів, як з боку девелопера, так і з боку кредитної установи [1, с. 20-22].
- субсидування державою цін на газ і теплову енергію для населення та ЖКГ.

Окремим питанням є складність залучення агробіомаси на енергетичні цілі. Значна частина власників агропідприємств не розглядають побічні продукти/відходи сільського господарства як потенційне паливо. Поширеною є думка виробників, що всі рослинні залишки мають залишатися в полі (органічне добриво, поповнення гумусу). Власники згодні заготовлювати соломку та інші види біомаси тільки за наявності надійного споживача (виникає проблема узгодження пропозиції-попиту). Більшість власників агропідприємств вважає, що покупець має прийти на поле зі своєю технікою (прес-підбирач); складно знайти готові тюки соломи. Крім того, на біоенергетичному ринку не розповсюджена практика довгострокових контрактів. І ще одним негативним чинником розвитку біоенергетичного ринку є відсутність відповідної державної програми та стимулів.

У 2013 році з'явився додатковий бар'єр для розвитку біоенергетичних технологій в Україні. З вересня 2013 року об'єкти біоенергетики (котельні і ТЕЦ на біомасі, біогазові установки) були віднесені до V категорії складності на рівні з об'єктами атомної енергетики та хімічної промисловості. Це, в свою чергу, призвело до значного ускладнення і подорожчання процедури проектування і будівництва, до підвищення вимог до розташування відповідних об'єктів, необхідності проведення проектних і будівельних робіт тільки організаціями, що мають відповідні ліцензії. Слід зазначити, що завдяки активній позиції БАУ в цьому питанні Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України розробило проект Державних будівельних норм, в якому об'єкти біоенергетики віднесені до більш низької (переважно III) категорії складності.

З метою вирішення зазначених проблем необхідно чітко обґрунтовувати стратегії зростання та/або диверсифікації підприємств, що володіють біоенергетичним потенціалом (насамперед, підприємств аграрного сектору). Обґрунтування таких стратегій слід здійснювати в умовах стрімкого розвитку біоенергетичних ринків базується на врахуванні

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

природно-кліматичних, технологічних, економічних і ринкових чинників. Алгоритм вибору стратегії зростання або диверсифікації агропідприємства є стандартним і базується на матриці Ансоффа. Проте достатній біоенергетичний потенціал підприємства може бути підставою вибору стратегії диверсифікації з виходом на біоенергетичні ринки.

З метою розвитку біоенергетики доцільно провести низку заходів щодо стимулювання попиту на біопаливо на загальнодержавному та регіональному рівнях. Найбільш важливими напрямками при цьому слід вважати:

- стимулювання енергозбереження на рівні споживачів, формування їх екологічної, енергоефективної свідомості;
- стимулювання підвищення енергоефективності шляхом адресної монетизації субсидій кінцевому споживачеві, мінімізація обсягів субсидування у перспективі;
- підвищення енергоефективності на етапі генерації електро- та теплоенергії, зниження втрат енергії у подальшому при її передачі та розподілі;
- забезпечення повноти та прозорості обліку всіх форм енергії та паливно-енергетичних ресурсів (електро- та теплоенергоносії, природного газу тощо);
- створення умов для запровадження конкурентного ринку теплової енергії (запровадження аукціонів із закупівлі теплової енергії у незалежних виробників; обов'язкове фінансове розмежування обліку витрат на виробництво і транспортування теплової енергії, а також їх окреме відображення у відповідних цінах та тарифах; забезпечення відкритого доступу третіх осіб до теплових мереж).
- розробка та прийняття нормативно-правових актів для запровадження електронної платформи торгівлі біологічними видами палива (так звана, біржа біопалива).
- розробка та прийняття нормативно-правових актів щодо введення обов'язкових планів для постійних лісокористувачів щодо заготівлі дров та виробництва деревної тріски, обліку порубкових решток та використання їх для виробництва енергії.
- розробка нормативно-правових актів для розвитку сфери виробництва рідкого палива з біомаси та стимулювання попиту потенційних споживачів.
- розробка нормативно-правових актів щодо запровадження системи контролю за дотриманням критеріїв сталості рідкого палива з біомаси та біогазу, призначеного для використання в галузі транспорту.
- розробка проекту Закону щодо розвитку ринку твердого біопалива.
- формування та регулярний моніторинг енергетичного балансу України, його оцінка за критеріями ефективності.

Для подолання наявних проблем і прискорення темпів розвитку ринку біопалива в Україні вважаємо за необхідне:

1. Поступово знижувати субсидування з бюджету України вартості природного газу для населення і житлово-комунального господарства.
2. На державному рівні встановити адекватні цілі щодо розвитку біоенергетики
3. Усунути основні недоліки законодавства по «зеленому» тарифу на електроенергію, вироблену з біомаси, мінімізувати відповідні ризики.
4. Спростити процедуру землевідведення під об'єкти біоенергетики.
5. Спростити процедуру комплексної експертизи проектів по будівництву котелень та ТЕЦ на біомасі, біогазових установок і інших біоенергетичних об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проведення комплексного дослідження ринку котлів, що працюють на біомасі в Україні. 2016. 214 с.
2. Ларіна Я. С., Завальнюк К. С. Особливості розробки маркетингових стратегій зростання для агроформувань // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2018. №12. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2018-12-4476>

3. Гальчинська Ю.М. Розвиток біоенергетики в Україні: маркетинговий аспект. К., 2018. 401с.

ЕКОЛОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Морозов Р.В., д.е.н., проф., ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Морозова О.Г., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Досягнення екологічної безпеки населення на основі здійснення широкого комплексу природоохоронних заходів належить до пріоритетних завдань. Нині особливу актуальність набуває проблема забезпечення всебічної екологізації агропромислового виробництва та забезпечення сталого еколого-економічного його функціонування.

Слід відмітити, що українська економічна наука має значний досвід дослідження аспектів екологічних проблем агропромислового комплексу та його складових елементів. Вітчизняні науковці зазначають, що «...при формуванні та визначенні раціональної структури матеріальних потреб, ефективних засобів і методів найбільш повного задоволення цих потреб нині вже неможливо не брати до уваги інтереси екології. Тому необхідно йти по шляху інтеграції інтересів екології й економіки. Дві взаємозв'язані проблеми – що необхідно для суспільства і що можна взяти у природи – слід розглядати та вирішувати одночасно при розробленні оптимальних і екологобезпечних варіантів взаємодії природи, суспільства й агропромислового виробництва, управління агроприродокористуванням тощо. Ні в якому разі зазначені проблеми не повинні вирішуватися кожна окремо, а тим більше тільки одна – що необхідно та як його взяти з найменшими затратами» [3, с. 98].

Крім того, не можна не погодитися із О.В. Ковальновою в тому, що «поєднання виробничих, економічних та екологічних складових сільського господарства на практиці можливо в рамках концепції еколого-спрямованого сільськогосподарського виробництва, яке ми визначаємо як господарську діяльність, кінцева мета якої – отримання прибутку досягається через задоволення попиту на ринку продовольства і сировини за одночасного зменшення тиску на довкілля сільської території та сприяння її сталому розвитку» [2, с. 300].

У контексті дослідження сучасних проблем розвитку галузі рисівництва у даний період надзвичайно важливе значення має вирішення екологічних проблем, в першу чергу через масштаби використання зрошувальної води, земельних та інших ресурсів. За нинішньої економічної ситуації вирішення екологічних проблем галузі рисівництва ускладнюють фактори організаційно-економічного характеру. Серед них можна назвати:

- недосконалість інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку галузі рисівництва, у тому числі й еколого-меліоративного моніторингу ефективності галузі на різних рівнях управління;
- недосконалість правових нормативів, які б регулювали економічні аспекти виробничої діяльності та економічних санкцій за неекологічне виробництво;
- відсутність екологічно орієнтованого стратегічного управління розвитком галузі рисівництва в Україні.

Таким чином, усе це зумовлює необхідність формування і запровадження екологічно спрямованої системи стратегічного управління розвитком галузі рисівництва.

Враховуючи вищенаведене, можна визначити сутність екологізації галузі рисівництва. Екологізацію галузі рисівництва доцільно розглядати як управлінський процес послідовного впровадження системи організаційно-економічних та техніко-технологічних заходів, що забезпечать раціональне використання зрошувальної води,

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

земельних та інших наявних ресурсів із врахуванням конкретних зональних умов, екологічну збалансованість та стабільність довкілля традиційної території рисосіяння.

За такого підходу одним із головних завдань екологізації галузі рисівництва є підвищення її екологічної ефективності, яке ґрунтується на збереженні і відтворенні природних ресурсів та вирощуванні екологічно чистої продукції. При цьому екологічна ефективність характеризується можливістю зменшення витрат на усунення наслідків антропогенного впливу і втручання в навколишнє середовище, створення умов для розширеного відтворення природних ресурсів.

Слід враховувати також і те, що нині екологічна складова у вирощуванні рису має пріоритетне значення (рис. 1).

Рис. 1 Структурні складові екологізації виробництва рису

Щодо екологізації виробництва рису, поділяємо думку Л.М. Грановської, яка у монографії «Економіка природокористування в зоні рисосіяння України» зазначає, що «під екологізацією виробництва розуміється система заходів по запобіганню негативного впливу виробничих процесів на природне середовище. Вона реалізується шляхом розробки маловідходних технологій або технологічних ланцюгів, які дають на виході мінімум шкідливих викидів у навколишнє середовище...» [1, с. 25, 26].

Вважаємо, що до основних показників екологічної ефективності виробництва рису можна віднести такі:

- питома вага зональних ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій вирощування нових високоврожайних сортів рису;
- питома вага використання малопродуктивних, вторинно-засолених, осолонцюваних і підтоплених земель;
- динаміка поступового зменшення рівня техногенного навантаження на меліоровані землі рисових зрошувальних систем (зменшення зрошувальної норми; зменшення непродуктивних об'ємів поверхневого стоку з рисових зрошувальних систем);

- питома вага екологічно чистої продукції вітчизняного виробництва у загальному її обсязі.

Основними напрямками вирішення першочергових завдань по екологізації галузі рисівництва слід вважати:

- удосконалення й структурну перебудову матеріально-технічної бази рисівницьких господарств із заміною застарілих основних фондів з урахуванням екологічних чинників, вимог, критеріїв і стандартів;

- проведення реконструкції внутрішньогосподарської мережі рисових зрошувальних систем, окремих об'єктів інженерної інфраструктури, ремонтно-відновлювальних робіт та капітального планування чеків;

- раціоналізацію хімізації виробництва рису з метою істотного підвищення рівня її екологічної безпечності;

- більш широке впровадження зональних ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій вирощування високопродуктивних сортів рису, в тому числі і з обмеженим (мінімальним) використанням мінеральних добрив, пестицидів, гербіцидів;

- запровадження ефективного екологічного моніторингу й контролю за рівнями забруднення навколишнього природного середовища.

Слід зазначити, що за сучасних умов екологізований ринок повинен бути регульований суспільством. Посилення ринкових економічних регуляторів раціонального використання земельних, водних та інших природних ресурсів за допомогою впровадження відповідних науково обґрунтованих екологічних платежів, економічних виплат і стимулів поряд з реалізацією державних програм, безперечно, приведуть до позитивних зрушень.

На сучасному етапі розвитку галузі рисівництва доцільно запроваджувати різновекторні заходи державного регулювання розвитку галузі рисівництва з метою вдосконалення природокористування і забезпечення екологічної збалансованості та стабільності довкілля.

Водночас в галузі рисівництва доцільно піднести роль і значення штрафних санкцій та інших економічних важелів за порушення правил, норм і вимог раціонального природокористування, перевищення нормативів при здійсненні режиму зрошення та відведення дренажно-скидного стоку за межі рисових зрошувальних систем тощо. З цієї метою необхідно постійно здійснювати в установленому порядку державний контроль за дотриманням законодавства з питань меліорації у процесі проектування, будівництва (реконструкції), експлуатації рисових зрошувальних систем, окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

Таким чином, виходячи з концепції сталого розвитку сільського господарства і сільських територій, підвищення еколого-економічної ефективності виробництва рису, на нашу думку, має досягатися за рахунок: підвищення технічної (технологічної) ефективності; проведення техніко-технологічної модернізації галузі; раціонального використання природно-ресурсного потенціалу територій рисосіяння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грановська Л. М. Економіка природокористування в зоні рисосіяння України / Грановська Л. М. ; за ред. П. П. Руснака. – Київ-Херсон : Наддніпряночка, 2004. – 300 с.
2. Організація управління аграрною економікою : монографія / [М. Ф. Кропивко, В. П. Немчук, В. В. Россоха та ін.] ; за ред. М. Ф. Кропивка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 420 с.
3. Трегобчук В. М. Концептуальні основи сталого та екологобезпечного розвитку національного АПК / В. М. Трегобчук // Проблеми сталого розвитку України. – 1998. – С. 93–105.

ДЕРЖАВНА БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ЯК ОСНОВА «ЗЕЛЕНОГО» РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Пустова Н.О., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Полосьмак К.О., студент, Херсонський національний технічний університет

За останній період часу тема євроінтеграції привернула увагу великої кількості науковців. Це пояснюється тим, що в Україні відбуваються реформаторські рухи в напрямку вступу до Європейського Союзу та вибором європейського шляху розвитку, за якого має відбутися поступова переорієнтація усіх сфер діяльності. Агропромисловий комплекс на території України займає одне з провідних місць завдяки якому ми зможемо підняти економіку та забезпечити її стрімкий розвиток, що потягне за собою перспективу розвитку інших галузей.

З огляду на сучасне геополітичне та економічне становище України процес її європейської інтеграції є не лише результатом свідомого вибору народу та політичного керівництва країни, а й об'єктивною реальністю.

Останнім часом до проблеми реалізації європейських принципів та підтримки аграрного сектора економіки зверталися О.Л. Алейнікова, В.М. Гейця, О.П. Катеринича, Т.О. Осташко, Панухник О.В., К.О. Прокопенко, М.І. Сахацького, П.Т. Саблука, В.О. Точиліна, Ю.В. Шпак, О.В. Шубравська, та інші.

Метою статті й стало висвітлення агропромислового комплексу як основи для розвитку, що дасть нам змогу вийти на новий рівень розвитку, запровадження європейських принципів побудови відносин між фермерами та державою, створення певних програм підтримки сільського господарства та найголовніше забезпечення стабільності економіки.

Сільське господарство у сучасних умовах є однією з найбільш важливих галузей вітчизняної економіки. У силу підвищеної чутливості до впливу різного роду негативних чинників нестабільності, сільське господарство потребує певної державної підтримки. Таким чином, одним із чинників успішного розвитку сільського господарства є державна підтримка (її ефективна реалізація сприяє прискоренню темпів зростання обсягів сільськогосподарського виробництва та підвищенню конкурентоспроможності галузі).

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні потрібно віднести:

- відсутність довіри до держави з боку сільгоспвиробників;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це обумовлено тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування; а також, правила розподілу бюджетних коштів за відповідними програмними підтримками зазвичай схвалюється на щорічній основі і часто змінюється з року в рік (тобто виробники сільськогосподарської продукції часто не отримують підтримки, коли вона їм терміново потрібна).

В Україні започаткована Урядова програма підтримки сільського господарства[1],[2]. Наприклад, фінансова підтримка сільгосптоваровиробників. Під цю програму підпадає бюджетна дотація для розвитку сільгосптоваровиробників та стимулювання виробництва сільгосппродукції, що встановлена ст. 161 Закону від 24.06.04 р. № 1877-IV «Про державну підтримку сільського господарства України». У 2018 році на цю програму виділено 945 млн. грн., що майже у 5 разів менше, ніж у 2017-му [4].

Агропромисловий комплекс відіграє провідну роль у розвитку економіки України, оскільки володіє чітко вираженими конкурентними перевагами, демонструє зростаючі

тенденції діяльності та займає істотну частку в експорті країни[6]. Подальший розвиток галузі пов'язаний із процесом євроінтеграції України. Агропромисловий сектор України з його основною складовою – сільським господарством є базисним в національній економіці, формуючи фактори стійкості та незалежності держави.

Для переважної більшості вітчизняних малих і середніх сільгоспідприємств також існують проблеми забезпечення відповідності власної продукції європейським стандартам, оскільки процеси адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних заходів потребують не тільки тривалого часу, але й значних матеріальних ресурсів.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами [3, с. 85-87].

Також, в ЄС створені завдяки фінансового інжинірингу із інструментів Європейських структурних та інвестиційних фондів, зокрема через їх спільні з Європейською Комісією ініціативи JASPERS, JEREMIE, JESSICA, JASMINE. Які безпосередньо допомагають розвиватися регіонам, спеціалізуються на тій сфері, яка є перспективніша з погляду економіки. На території України, а саме на півдні, це агропромисловий комплекс, який, на жаль, дуже повільно розвивається. Але певно завдяки євроінтеграції України до ЄС допоможе виправити цю ситуацію.

На основі методології теорії регіонального розвитку є можливість:

- 1) виявляти тенденції розвитку регіонів;
- 2) розробити моделі й механізми регіонального розвитку;
- 3) прогнозувати результати реалізації галузевих і локальних реформ;
- 4) напрацювати алгоритми реалізації системних реформ.

Входження економіки України у світовий економічний простір розглядається як новий етап розвитку держави, яка має позиціонувати себе як держава з відкритою економікою, що водночас захищає прийнятними методами свій внутрішній ринок. Відповідно вона має взяти на себе певні зобов'язання, гармонізувати своє законодавство з міжнародними нормами і вимогами, щоб інтегруватися у світове економічне співтовариство. У цілому перспективи для агропромислового комплексу України залежатимуть від успішного формування та реалізації власної стратегії розвитку аграрного сектору. Розвиток агропромислового комплексу є масштабним завданням для України та базується на реалізації різних стратегій: екологічна, інвестиційна, інноваційна, інтеграційна, маркетингова, зовнішньоекономічна та іміджева стратегії [5, с. 154–155].

Слід зазначити, що в Україні єдиної чіткої стратегічної програми розвитку агропромислового комплексу немає. Проте існує велика кількість затверджених угод, програм та стратегій, які торкаються питання розвитку експорту продукції агропромислового сектору. З огляду на стратегічний вибір євроінтеграції, концептуальні засади реформування регіонального управління в Україні мають відповідати європейським нормам і стандартам територіального управління. Такий підхід дозволить задіяти нові, випробовані світовою практикою, організаційні та інституційні механізми й інструменти реалізації регіональної політики; диверсифікувати джерела, запровадити нові підходи до надання бюджетних коштів і фінансування регіонального розвитку; розширити можливості регіонів щодо залучення приватного капіталу, коштів міжнародних фондів для фінансування регіональних і міжрегіональних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 29.12.2015 №80-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (дата звернення 02.05.2019).
2. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України від 24.06.2004р. №1877-IV. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/1877-15> (дата звернення 03.05.2019).
- 3.Шубравська О.В. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору / Шубравська О.В., Прокопенко К.О. // Економіка України. – 2014. – № 1., с. 85-88.
- 4.Міністерство аграрної політики та продовольства України: веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/> (дата звернення 03.05.2019).
- 5.Стратегія як центральний елемент стратегічного менеджменту/ Р. І. Завадяк, В. В. Попович, Л. М. Ціцак, Ю. О. Дідович, О. А. Федорович: Науковий вісник Ужгородського університету. Ужгород, 2010. Вип. 31: Серія: Економіка. – С.154-158.
- 6.Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 04.05.2019).

СЕКЦІЯ 6

**Регіональні пріоритети розвитку «зеленої» економіки в умовах
децентралізації**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ⁴

Буркинський Б.В., д.е.н., проф., академік НАН України,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Лайко О.І., д.е.н., с.н.с.,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Талпа В.П., аспірант,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Реформа децентралізації, яка є найбільш стрімкою та, як вважається, успішною, насправді потребує рішучих дій та впровадження регуляторних механізмів для виходу з кризи, викликаной недостатньою економічною спроможністю громад, неузгодженістю систем розподілу адміністративних, фінансово-бюджетних, майнових повноважень, ресурсів та зобов'язань, з метою переходу до сталого розвитку територій базового рівня в Україні. Перший етап децентралізації, який вважається завершеним не був супроводжений належними інституціональними заходами і механізмами забезпечення розвитку економічної господарської бази в територіальних громадах і результатами його реалізації стало створення 876 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), з яких не більше 100 не потребують базових дотацій і можуть покривати власні видаткові потреби коштами власних бюджетів [1, 2]. Основні законодавчі акти з провадження реформи децентралізації (Закони України «Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні» [3], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4], «Про співробітництво територіальних громад» [5]) не були належним чином забезпечені методичним супроводом щодо визначення економічної спроможності, моделювання ефективної конфігурації створюваних громад та щодо стратегування і планування подальшого сталого розвитку ОТГ. Офіційні рекомендації по формуванню спроможних ОТГ базуються на показниках неекономічного характеру і враховують чисельність населення, близькість до міст, питому вагу базової дотації та витрат на утримання управлінського апарату, але індикатори стану економічної бази розвитку громади, потенційні обсяги валового продукту території та перспективи розвитку точок економічного зростання, на жаль, не враховуються.

Процес добровільного об'єднання територіальних громад на першому етапі не був достатньо повно забезпечений методичними матеріалами щодо підтримки економічного розвитку, тому нині постає актуальне питання формування механізмів стимулювання економічної активності на базовому рівні із застосуванням інструментів адміністративної, фінансової, податкової, інформаційної підтримки, які мають сприяти залученню нових капіталів в розвиток господарських комплексів територіальних громад. Реформа децентралізації дійсно відкрила нові можливості для економічного оновлення регіонів на базовому рівні, встановивши інституціональну рамку для застосування розповсюджених в європейській та світовій практиці регуляторних інструментів (податкових, фінансово-кредитних, адміністративних, інформаційних та інших), однак такі можливості, на жаль, поки що залишаються невикористаними.

Другий етап децентралізації (2019-2021 роки) [6], який співпадає з процесами політичних, адміністративних та економічних трансформацій в країні може стати

⁴Тези наукової доповіді виконані в рамках НДР «Розробка стратегій інноваційного розвитку для регіонів України на засадах глокалізації (на прикладі Одеської області)» за рахунок коштів бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230)

успішним за умови впровадження системи механізмів підтримки розвитку точок економічного зростання на території громад з врахуванням наявних спеціалізаційних можливостей, що забезпечуватиме формування економічного базису для зростання добробуту в ОТГ та для належного фінансового забезпечення виконання адміністративних функцій.

Актуальність вдосконалення інституціонального забезпечення розвитку регіонів та інших територіально-економічних систем локального та субрегіонального рівня визначається сучасними трансформаціями економіки та стратегічними документами як національного, так і транскордонного, міжнародного рівня.

В результаті проведеного аналізу більшості нормативних документів щодо регулювання розвитку економічної системи країни на локальному, регіональному, національному, транскордонному та міжнародному рівнях встановлено, що ключовою проблемою для інституціональної рамки є її узагальненість, нестача конкретних механізмів, інструментів і заходів економічного, організаційного, податкового, адміністративного, інформаційного впливу, а також методичних підходів до оцінки стану локальних, регіональних економічних систем в умовах реформування та до оцінки доцільності застосування і дієвості певних регуляторних заходів. Відповідно до виявлених викликів актуальним для національної економіки є такий перелік векторів формування політики стимулювання економічного розвитку в умовах глокалізації та децентралізації:

- підтримка співробітництва (розподілу праці) і формування ланцюгів господарських зв'язків як заходу реалізації можливостей та передумов для розвитку функціональних територій;

- активізація використання інструментів фондової фінансової підтримки для стимулювання інвестиційної активності і забезпечення підвищення рівня соціально-економічного розвитку, за прикладом країн ЄС [7, 8];

- застосування попроектного підходу до регулювання інвестиційної діяльності (особливо, стосовно податкових інструментів) в регіонах на рівні функціональних територій;

- доповнення загальних рамкових умов процесу проведення децентралізації в Україні конкретними методичними інструментами з оцінки стану і визначення перспективних сценаріїв соціально-економічного розвитку функціональних територій на засадах превалювання економічної сутності над формальними цілями реалізації реформи в форматі адміністративно-примусового завершення утворення об'єднаних територіальних громад.

Для реалізації механізму методичного забезпечення процесу стратегування інвестиційного регіонального розвитку в умовах децентралізації пропонується застосовувати метод партнерства, тобто залучення громадськості, активу ОТГ, управлінського персоналу, експертів з наукових установ та громадських організацій з метою забезпечення комплексності рішень, всебічного охоплення інтересів стейкхолдерів та врахування думок різних верств суспільства.

Для конкретизації та забезпечення реалізації пропонованих векторів формування політики стимулювання економічного розвитку в умовах глокалізації та децентралізації доцільними є такі заходи підтримки регіональних економічних систем:

- вжиття податкових важелів підтримки пріоритетних видів активностей в розрізі функціональних територій та за по проектною, економічною ознакою;

- запровадження економічних експериментів щодо підтримки розвитку територіально-господарських комплексів, що формують певні функціональні спільноти або здатні до реалізації потенційно перспективних напрямів спеціалізації;

- розробка і активне використання уніфікованих підходів до оцінки та обґрунтованого регулювання економічної активності та розвитку регіональних економічних систем (методичні підходи до оцінки спроможності громад та інших

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

функціональних утворень, підходи до стратегування, актуалізації стратегій розвитку регіонів, визначення результативності прийнятих управлінських рішень).

Заходи для реалізації зазначених векторів регулювання економічного розвитку в умовах глокалізації є реальними для застосування завдяки законодавчим змінам, що відбулись в процесі децентралізації, але потребують комплексного наукового обґрунтування і методичного забезпечення, в чому і полягає перспектива подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткачук А. Державна регіональна політика в Україні: від декларацій до регіонального розвитку [Електронний ресурс] / А.Ткачук, К. Меддок, О. Мрінська, Ю. Третьак – Режим доступу до ресурсу: <https://dt.ua/internal/derzhavna-regionalna-politika-v-ukrayini-vid-deklaraciy-do-regionalno-rozvitku-.html>
2. «Концепція реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р р [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p/paran8#n8>
3. Закон України «Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні» [Електронний ресурс]: Верховна рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-19>
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. - ст.91
5. Закон України "Про співробітництво територіальних громад" [Електронний ресурс]: Верховна рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
6. OECD. Підтримання темпу процесу децентралізації в Україні: [Електронний ресурс] / OECD // OECD, Париж. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://books.google.com.ua/books?isbn>
7. The EU's main investment policy [Електронний ресурс]: European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy/.
8. Europe 2020 strategy [Електронний ресурс]: European Commission. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

RACJONALNOŚĆ GOSPODAROWANIA ŚRODKAMI FINANSOWYMI NA PRZYKŁADZIE LUDOWEGO ZESPOŁU JADOWNIKI W LATACH 2013-2018

Beata Bazeli, Prodziekan, Doctor Phd, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy,

Anna Stręk, magisterka, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy,

Petro Gudź dokt. hab., prof. Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, Polska

Cel artykułu i zastosowane metody. W swojej pracy chciałabymy przedstawić racjonalne gospodarowanie środkami finansowymi jednostki jaką jest stowarzyszenie, na przykładzie Ludowego Zespołu Sportowego Jadowniki. Moja praca stanowi analizę najważniejszych dokumentów dotyczących działalności wspomnianego stowarzyszenia takich

jak sprawozdania merytoryczne i finansowe, uchwały zebrań, umowy o dofinansowanie oraz zestawienia zapytań ofertowych.

Podstawowe informacje o stowarzyszeniu. Ludowy Zespół Sportowy Jadowniki to stowarzyszenie działające we wsi Jadowniki Rycerskie, leżącej w Województwie Kujawsko-Pomorskim, Powiecie Żnińskim, Gminie Żnin. Stowarzyszenie istnieje od 1995 roku, na początku było częścią zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe, a od roku 2004 funkcjonuje jako niezależne stowarzyszenie, wpisane do rejestru uczniowskich klubów sportowych i stowarzyszeń kultury fizycznej prowadzonego przez Starostę Żnińskiego. Głównym przedmiotem działalności stowarzyszenia jest rozwój kultury fizycznej, co realizuje przez prowadzenie drużyny piłkarskiej, występującej w klasie B (najniższy poziom rozgrywek w województwie).

Główne problemy napotymane w trakcie prowadzenia działalności. Na początku okresu omawianego w mojej pracy doszło do zmiany zarządu, wybrany został ten, którego członków wymieniałam powyżej. Najważniejszymi problemami z jakimi musiał zmierzyć się nowy zarząd były: zadłużenie wobec Kujawsko-Pomorskiego Związku Piłki Nożnej na kwotę 4 400,00 zł, zaniedbany budynek klubowy, optymalizacja bardzo ograniczonego budżetu oraz poprawa poziomu sportowego (klub zajmował w tym czasie ostatnią pozycję w klasie A i miał problemy z posiadaniem odpowiedniej liczby zawodników) [1].

Źródła finansowania podmiotu. Do roku 2013 źródłem finansowania działalności stowarzyszenia były środki przekazywane przez zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe (w okresie przynależności do niego), fundusze pochodzące z puli do dyspozycji sołectwa Jadowniki oraz pieniądze pochodzące od osób prywatnych – w większości od poprzedniego prezesa. Nowy zarząd wobec utraty części z wymienionych źródeł finansowania postanowił pozyskać nowe źródła dochodów w celu zapewnienia lepszego finansowania działalności stowarzyszenia.

W roku 2013 po raz pierwszy klub złożył wniosek do Urzędu Miejskiego w Żninie w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych przy wsparciu środków z budżetu Gminy Żnin. Zapoczątkowało to okres współpracy z Gminą Żnin i przyznaniem wsparcia finansowego w następujących kwotach: rok 2013 – 3 000.00 zł, rok 2014 – 3 500.00 zł, rok 2015 – 4 000.00 zł, rok 2016 – 4 500.00 zł, rok 2017 – 7 000.00 zł, rok 2018 – 7 000.00 zł, rok 2019 – 7 500.00 zł) [2]. Widoczny wzrost wsparcia od samorządu terytorialnego wiąże się z kilkoma czynnikami: należytym wypełnianiem zobowiązań zawartych w powyższych umowach i właściwym rozliczeniem wydatkowania środków; poprawą poziomu sportowego LZS Jadowniki, a co za tym idzie zwiększenie atrakcyjności współpracy dla Gminy Żnin; częste spotkania zarządu stowarzyszenia z Burmistrzem Żnina i rozmowy na temat potrzeb wynikających z funkcjonowania klubu oraz zakończenie działalności dwóch konkurencyjnych podmiotów o tym samym profilu działalności działających wcześniej w tejże gminie.

Klub także nadal otrzymuje środki z puli przeznaczonej przez Gminę Żnin do dyspozycji sołectwa Jadowniki – tak zwanego „funduszu sołeckiego”. Jest to kwota przyznawana raz w roku mieszkańcom wsi w wysokości około 11 000.00 zł – 14 000.00 zł, którą rozdysponowują oni podczas zebrania sołeckiego. Pieniądze te są przeznaczone na potrzeby mieszkańców wsi: uatrakcyjnienie funkcjonowania miejscowości (pikniki, wycieczki) i utrzymanie niektórych elementów infrastruktury, (świetlica wiejska czy plac zabaw). Zarząd postanowił ubiegać się o środki z tej puli, argumentując, że boisko, z którego korzysta stowarzyszenie jest także elementem infrastruktury wiejskiej, które także trzeba utrzymać, a z którego korzystają także mieszkańcy sołectwa – zwłaszcza dzieci. Stowarzyszenie promuje z resztą wieś w regionie. Kwoty jakie przeznaczono w latach 2013-2018 z tego funduszu na działalność stowarzyszenia oscylują w granicach 1 800.00 zł – 3 000.00 zł, a ich wysokość zależy od wielkości środków do podziału oraz sumy potrzeb jakie w danym roku występują w miejscowości.

Klub także podejmuje starania w kierunku pozyskania środków od lokalnych przedsiębiorców. W latach 2014-2015 stowarzyszenie otrzymało wsparcie finansowe od Banku Spółdzielczego „Pałuki”, który wspiera lokalne inicjatywy. Były to odpowiednio kwoty 500.00 zł oraz 300.00 zł. Kibicami klubu są także dwaj przedsiębiorcy z sąsiedniej wsi Kierzkowo, którzy prowadzą dwa skupy złomu. Przekazują oni co roku na bieżącą działalność kwoty w

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

granicach 100.00 zł – 200.00 zł. Własną działalność prowadzą również dwaj byli zawodnicy klubu, którzy wspierają go co roku taką samą kwotą. Od 2013 roku wprowadzono składkę członkowską pobieraną od członków stowarzyszenia, których liczba wynosi około 20 osób. Każdy członek stowarzyszenia jest zobowiązany do wpłacenia rocznie kwoty 30.00 zł lub 60.00 zł – w zależności od planowanych w danym roku wydatków. Daje to dochód roczny w kwocie co najmniej 600.00 zł lub 1 200.00 zł.

Ostatnią formą pozyskiwania środków przez zarząd stowarzyszenia na jego działalność są zbiórki przeprowadzane wśród kibiców. Mają one najczęściej miejsce w przypadku pojawienia się sytuacji nagłych, nie przewidzianych w rocznym budżecie. Największą kwotę udało się zebrać jednorazowo w roku 2015 – w ciągu miesiąca udało się pozyskać od kibiców kwotę 780.00 zł, która przeznaczona została na zakup nowego kompletu spodenek piłkarskich.

Gospodarowanie środkami finansowymi. Stowarzyszenie w badanym okresie ponosiło koszty prowadzenia swojej działalności zgrupowane w następujących kategoriach: udział w rozgrywkach piłkarskich, utrzymanie klubowych obiektów i administrowanie działalnością. Do kategorii pierwszej zaliczyłam: opłaty regulaminowe (opłata za udział w rozgrywkach, zgłoszenia zawodników, składka członkowska licencja na udział w rozgrywkach) uiszczane do kasy Kujawsko-Pomorskiego Związku Piłki Nożnej (organizatora rozgrywek w naszym województwie), opłaty sędziowskie, zakup sprzętu sportowego oraz koszty dojazdu na mecze. Kategoria druga obejmuje: pielęgnowanie trawy (koszenie, nawożenie, wałowanie i uzupełnianie), oznakowanie boiska, utrzymanie trybun, prace porządkowe i naprawcze w budynku szatniowym. Kategoria trzecia obejmuje: koszty księgowości, przesyłek, kursy i szkolenia.

Obecny zarząd stowarzyszenia złożony z młodych osób, w początku swojej działalności zdecydował się na optymalizację kosztów poprzez zwiększenie zaangażowania członków w pracę na rzecz stowarzyszenia i tym samym ograniczenie zapotrzebowania na usługi zewnętrzne oraz poprzez bardzo dokładną analizę konieczności poszczególnych wydatków i poszukiwanie alternatywnych produktów lub ich źródeł.

W kategorii pierwszej – udział w rozgrywkach piłkarskich - najjaskrawszym przykładem racjonalnego gospodarowania środkami jest kwestia rozwiązania problemu posiadania licencjonowanego trenera. Jest to istniejący od niedawna wymóg, wynikający z uczestnictwa w rozgrywkach, niosący za sobą ogromne koszty. Miesięczny koszt utrzymania trenera po przeanalizowaniu ofert, które spłynęły do klubu wyniósłby od 350.00 zł miesięcznie do nawet 500.00 zł. [3]. Przy budżecie rocznym na poziomie około 10 000.00 zł pochłaniałby on więc blisko połowę posiadanych środków. Znalaziono wtedy alternatywę w postaci sfinansowania kursu trenerskiego dla jednego z członków klubu. Klub pokrył tej osobie koszty udziału w kursie, wynoszące 1 400.00 zł, w zamian za co osoba ta zobowiązana jest do nieodpłatnego pełnienia funkcji trenera przez pięć najbliższych lat. Dzięki temu zaoszczędzono środki na inne potrzeby, a osoba, która odbyła kurs oprócz pełnienia funkcji trenera w Jadownikach, znalazła dzięki poszerzeniu kwalifikacji dodatkowe zatrudnienie w drugim klubie.

Drugim przykładem optymalizacji kosztów tej kategorii jest kwestia transportu zawodników na mecze odbywające się poza Jadownikami. Przed rokiem 2013 korzystano z usług firm przewozowych. Po przeanalizowaniu ofert kilku firm przewozowych w połowie roku 2013 przeprowadzono zmianę w tym zakresie. Koszt dojazdu na jeden mecz wynosił co najmniej 240.00 zł – ze względu na małe odległości, liczące maksymalnie 40 kilometrów, przedsiębiorcy podawali stałą stawkę, która stanowiła dla nich minimum opłacalności. Postanowiono zrezygnować z usług firm przewozowych na rzecz dojazdów prywatnymi pojazdami zawodników i zwrócenie im kosztów. Do przejazdu całego zespołu koniecznych jest od 4 do 5 samochodów. Wprowadzono stawkę 0,83 zł za przejechany kilometr, która jest stawką stosowaną chociażby w administracji publicznej. Dla przykładu: koszt dojazdu dla wybranych 5 meczów objętych finansowaniem ze środków gminnej dotacji, przy korzystaniu z usług firmy

przewozowej w roku 2018 wyniósłby około 1 250.00 zł, podczas gdy przyjęty sposób rozliczeń spowodował mniejszy wydatek, w kwocie 957.86 zł. Można więc śmiało powiedzieć, że 5 wyjazdów odbywa się w cenie 4. Takich wyjazdów jest w ciągu roku około 10, więc można mówić o oszczędności rzędu około 500.00 zł rocznie. Biorąc pod uwagę wielkość klubowego budżetu jest to kwota spora.

Trzeci przykład stanowią zakupy sprzętu sportowego. Tą dziedziną zajął się wiceprezes zarządu. Zakupy realizowane są poprzez analizę ofert dostępnych w Internecie. Dokonywane są najczęściej na wyprzedażach lub likwidacjach sklepów. Obuwie piłkarskie najczęściej zakupywane jest w Outlecie – często jest to ostatnia para nie tylko danego rozmiaru, ale nawet danego modelu. W efekcie często obuwie markowe jest kupowane za 30% nominalnej wartości. Dzięki temu, w roku 2016 dokonano po raz pierwszy od 8 lat zakupu nowego kompletu strojów meczowych – oczywiście na internetowej wyprzedaży kolekcji.

Jeśli chodzi o koszty z kategorii „utrzymanie obiektów” tutaj również zracjonalizowano wydatki. Wcześniej koszenie boiska odbywało się w ramach usługi wykonywanej przez zewnętrzną firmę, a koszty pokrywał z własnej kieszeni jeden z poprzednich prezesów. Od roku 2013 klub używa kosiarkę samobieżną, której używa wiceprezes, a stowarzyszenie ponosi jedynie koszty zakupu paliwa oraz ewentualnych napraw, sprzęt natomiast w charakterze wolontariusza obsługuje na zmianę kilkoro członków organizacji. Wszystko to również znacząco obniżyło koszty funkcjonowania stowarzyszenia. Prace porządkowe w budynku szatniowym wykonują również członkowie klubu, podobnie jak prace naprawcze.

W kategorii trzeciej - „administracja” również obniżono znacznie koszty funkcjonowania. W roku 2016 skorzystano z możliwości jakie daje polskie prawo i zmieniono sposób prowadzenia księgowości. Klub przeszedł na księgowość uproszczoną, nie musi już więc przygotowywać pełnych sprawozdań finansowych i może zapisywać wszystkie swoje operacje w formie uproszczonej ewidencji przychodów i rozchodów [4]. Skarbnik stowarzyszenia został przygotowany do prowadzenia takiej ewidencji, w efekcie czego nie jest konieczne korzystanie z usług księgowej.

Wnioski. Obserwując sposób gospodarowania finansami przez stowarzyszenie można zauważyć pewne prawidłowości. Dokładna analiza struktury kosztów pozwoliła na ich obniżenie oraz zwiększenie możliwości finansowych stowarzyszenia. Wykorzystanie posiadanego potencjału ludzkiego jest tutaj również niezwykle istotne – wiele czynności dotychczas wykonywanych przez zewnętrzne podmioty realizowanych jest teraz przez członków stowarzyszenia. Zróżnicowanie źródeł przychodów jest również dobrym kierunkiem, pozwalającym na zwiększenie przychodów stowarzyszenia.

LITERATURA

- 1-Archiwum LZS Jadowniki, Sprawozdanie merytoryczne z działalności Ludowego Zespołu Jadowniki za rok 2013, Jadowniki Rycerskie 2014, s.3.
2. Archiwum LZS Jadowniki, Umowa o wsparcie realizacji zadania publicznego nr TPR/43 /2019-SM z dnia 17.04.2019 zawarta pomiędzy Gminą Żnin i LZS Jadowniki, Żnin 2019, s.2.
3. Archiwum LZS Jadowniki, Zestawienie kwot oczekiwanych wynagrodzeń trenerów w związku z zapytaniem z dnia 17.10.2016, Jadowniki Rycerskie 2016.
4. Archiwum LZS Jadowniki, Uchwała 1/2016 Zarządu Ludowego Zespołu Sportowego Jadowniki z dnia 23.01.2016 o zmianie sposobu prowadzenia księgowości, Jadowniki Rycerskie 2016.

PODATKOWE ADMINISTROWANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ PRZEZ OSOBY FIZYCZNE: REGIONALNE ASPEKTY

Dominika Szczepańska, magisterka, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy,

Petro Gudź, dokt. hab., prof., Narodowy uniwersytet «Zaporizka politechnika»

Marina Gudź, dokt. hab., prof., Narodowy uniwersytet «Zaporizka politechnika»

Celem niniejszej pracy jest zaprezentowanie form opodatkowania działalności gospodarczej przez osoby fizyczne. Aby rozstrzygnąć powyższy problem przyjęto problemy pomocnicze związane z wadami i zaletami poszczególnych form opodatkowania, a także obowiązki dotyczące płacenia podatków, należące po stronie podatników. Do oceny i analizy badanego problemu wykorzystano dostępną literaturę, akty prawne oraz źródła internetowe. W toku pisania pracy posłużono się metodą opisową.

Dynamiczne zmiany, które zachodzą w dziedzinie gospodarki rynkowej w Polsce dają możliwości małym przedsiębiorstwom, ponieważ mają nieograniczone możliwości dostosowywania się do zmian, które zachodzą w ich obrębie podatkowym. Podatki odgrywają bardzo ważną rolę w dziedzinie zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Zgodnie z art. 6 Ordynacji Podatkowej podatkiem jest „publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy” [1, s.16; 2]. Warto również wyjaśnić pojęcie „działalności gospodarczej”, mianowicie jest to działalność zarobkowa, handlowa, wytwórcza, usługowa. Polega na wykorzystaniu rzeczy materialnych i niematerialnych oraz wydobywaniu kopalin ze złóż. Jest wykonywana w sposób ciągły oraz zorganizowany [2]. Prowadzenie działalności gospodarczej jest związane z płaceniem podatków. Będą one występować zawsze, jednak od wyboru przez przedsiębiorców formy opodatkowania zależy, czy dolegliwości podatkowe będą duże lub małe. Mając na uwadze wielość podatków oraz ich różnorodność, poddano je klasyfikacji, według: - charakteru podatników, tj. podatki od osób fizycznych oraz prawnych:

- podmiotów, którym podatki są opłacane, tj. podatki państwowe,
- charakteru opodatkowanego przedmiotu,
- stawek podatkowych [1, s.102].

Podatek dochodowy od osób fizycznych – PIT, to najbardziej znany i pospolity podatek w Polsce [4]. Planujący zapoczątkowanie działalności gospodarczej powinien zapoznać się z mnogością podstawowych regulacji i norm prawnych odnoszących się do prowadzenia przedsiębiorstwa oraz podatków. Przedsiębiorca, chcąc rozpocząć działalność, musi być osobą fizyczną, tzn. osobą pełnoletnią, niemającą ograniczonych zdolności do czynności prawnych [3, s.140]. Musi podjąć szereg ważnych decyzji, do których m.in. należy wybór formy opodatkowania dochodu. Wybór zależy od kilku aspektów, m.in.:

- formy prawno – organizacyjnej prowadzonej działalności,
- rodzaju działalności,
- ilości zatrudnień, - dochodów.

Przedsiębiorca ma możliwość wyboru opodatkowania swoich dochodów spośród następujących form:

- opodatkowanie na zasadach ogólnych,
- podatek liniowy,
- ryczałt od przychodów ewidencjonowanych - karta podatkowa [5, s.129].

Podjęcie jednej z wyżej wymienionych form obowiązuje przez rok. Jedynie na początku następnego roku jest możliwość zmiany, za doręczeniem wymaganego oświadczenia do Urzędu Skarbowego. Podatnik winien rozpatrzyć wady i zalety wybranej przez siebie formy

opodatkowania, aby wiedzieć, która zapewni największy dochód netto. Jeśli osoba fizyczna zastosuje opodatkowanie na ogólnych zasadach, wówczas podatek oblicza się od dochodu – jest to różnica pomiędzy kosztami zdobycia przychodu, a jego stanem faktycznym. Z kolei przy wyborze karty podatkowej – ani przychód, ani dochód nie mają wpływu na wielkość podatku. Jest on bowiem uzgodniony przez decyzję organu podatkowego. Natomiast jeśli mowa o opodatkowaniu ryczałtem – podatek liczy się od przychodu.

Podstawową formą opodatkowania są zasady ogólne. Podatnik, wybierając tę formę, jest zobowiązany do wykonywania wielu zadań. To znaczy – musi prowadzić księgi rachunkowe zawierające przychody i rozchody, ewidencję środków trwałych oraz przebieg pojazdu [6, s.205]. Stawka, jaką zdobyte przychody są opodatkowane wynosi 18% oraz 32%. Każdy przedsiębiorca ma obowiązek rozliczyć swój podatek w zeznaniu PIT-36, w terminie do 30 kwietnia następnego roku. Wybór tego rodzaju opodatkowania niesie za sobą wiele zalet, do których można zaliczyć:

- obniżenie przychodów o koszty, jakie się poniosło w celu ich uzyskania,
- możliwość odliczeń od podatku z tytułu, np. ulgi prorodzinnej,
- dochód przed opodatkowaniem można zmniejszyć o straty z lat wcześniejszych [7].

Kolejnym rodzajem jest podatek liniowy. Przychody z działalności gospodarczej są opodatkowane stawką 19%. Mogą go podjąć osoby fizyczne, które prowadzą działalność gospodarczą w spółce lub samodzielnie. Podatnicy są zobowiązani do opłacenia zaliczek na podatek dochodowy, jednak mogą zrobić to dwójako, mianowicie: kwartalnie – przy wykorzystaniu 19% stawki podatku lub miesięcznie. Obowiązkowe jest podsumowanie dochodów w zeznaniu PIT – 36 L. Ów zeznanie należy przedłożyć nie później niż do 30 kwietnia następnego roku. Decydując się na wybór tej formy opodatkowania należy mieć na uwadze fakt, iż nie ma możliwości zastosowania preferencji opodatkowania wspólnie z dzieckiem lub małżonkiem. Pozytywy płynące z wyboru tego rodzaju opodatkowania to przyzwolenie na obniżenie przychodów o koszty, jakie poniesiono w celu ich uzyskania.

Podatek liniowy cechuje również to, że stawka podatku jest stała, bez względu na dochód. Do zalet można również zaliczyć zasadę nielączenia dochodów opodatkowanych liniowo pozostałymi dochodami. Ta reguła powoduje, iż dochody nie mają wpływu na zwiększenie stawki z 18% do 32% od dochodów opodatkowanych skalą podatkową. Reguły korzystania z ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych zostały unormowane w ustawie o zryczałtowanym podatku dochodowym od przychodów osób fizycznych. Jak stanowi art. 6 ustawy z dnia 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne [8], opodatkowaniu ryczałtem są objęte przychody osób fizycznych, zajmujących się prowadzeniem działalności gospodarczej samodzielnie lub w spółce cywilnej oraz przychody z racji najmu, dzierżawy, podnajmu itp. Wybór tej formy opodatkowania powinny wybrać osoby rozpoczynające działalność gospodarczą, bowiem mogą ustalić wysokość płaconego podatku. Niestety – nie ma możliwości odliczeń opłaconych kosztów. Dlatego podatnik musi liczyć się z faktem, iż jest możliwość strat, z tytułu wysokich nakładów finansowych z uzyskanych przychodów. Osoby fizyczne, będące na normach ryczałtowych, nie są zobowiązani do prowadzenia ksiąg rozchodów i przychodów. Jednak mają obowiązki prowadzenia rejestru przychodów oraz wartości niematerialnych i środków trwałych według ściśle określonego schematu przez Ministra Finansów. W związku z powyższym wykonują mniej zadań odnoszących się do rachunkowości podatkowej. Ryczałt jest obliczany na podstawie przychodu i wynosi odpowiednio 8,5%, 5,5%, 3% [9].

Natomiast, jeśli chodzi o kartę podatkową, dotyczy ona – podobnie jak w przytoczonych wyżej formach opodatkowania, osób fizycznych zajmujących się działalnością w spółce lub samodzielnie. Podatnicy mają obowiązek wydania faktur oraz rachunków na życzenie interesantów. Faktury te mogą dotyczyć sprzedaży towaru, wykonania usługi itp. Do zadań podatnika należy również numerowanie papierów rachunkowych i przechowywanie ich kopii. Osoby fizyczne wybierające tę formę opodatkowania nie mają obowiązku prowadzenia księgi i składania zeznań podatkowych. Wysokość podatku ustalana jest w drodze decyzji (na każdy rok

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

odrębnie) i jest uzależniona m.in. od rodzaju działalności, liczby zatrudnionych pracowników, liczby mieszkańców miejscowości, w której działalność jest wykonywana. Gdy podatnik pomniejsza podatek o zapłacone składki zdrowotne, po zakończeniu roku podatkowego, w terminie do 31 stycznia składa deklarację PIT-16A. Mimo to osoby fizycznie nie są w stanie przewidzieć czy działalność gospodarcza przyniesie upragniony efekt, jedynie czego mogą być pewni, to to, że „na tym świecie nie ma nic pewnego, oprócz śmierci i podatków”[10, s.9].

Wnioski. Po zrealizowaniu wyznaczonych celów i analiz dostrzeżono wiele najważniejszych wniosków i wymogów w kwestii form opodatkowania działalności gospodarczej przez osoby fizyczne. Mianowicie – wybór formy opodatkowania jest decyzją bardzo ważną wpływającą na cały mechanizm prowadzenia działalności gospodarczej. Dlatego przedsiębiorcy powinni oszacować przychody i koszty podczas jej prowadzenia, przeanalizować wszystkie negatywy i pozytywy poszczególnych form opodatkowania.

LITERATURA

1. E. Malinowska-Misiąg, W. Misiąg, *Finanse publiczne w Polsce*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2007, s.
2. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2004 nr 173 poz. 1807).
3. K. Koperkiewicz – Mordel, W. Chróścielewski, W. Nykiel, *Polskie prawo podatkowe*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006,
4. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.
5. M. Dolna- Ciemniakowska, A. Wesołowska, *Zakładamy firmę*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007, s. 129.
6. A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki i prawo podatkowe*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2008, s. 648. ⁹ M. Dolna – Ciemniakowska, A. Wesołowska, *Zakładamy*, dz. cyt., s. 205.
7. http://pobierz.grodzisk.pl/www/formy_opodatkowania.pdf, dostęp na dzień: 14.05.2019r.
8. Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, (Dz.U. 1998 nr 144 poz. 930).
9. Koperkiewicz – Mordel K., Chróścielewski W., Nykiel W., „*Polskie prawo podatkowe*”, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006.
10. C. Kosikowski, *Podatki. Problem władzy publicznej i podatników*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2007

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ЗЕЛЕНОГО» РОЗВИТКУ НА РІВНІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сментина Н.В., д.е. н., доц., Одеський національний економічний університет

Фіалковська А.А., к.е.н., ст. викладач, Одеський національний економічний університет

Необхідність поєднання економічного зростання із захистом довкілля з огляду на сучасні світові тенденції, які спрямовують політику місцевого економічного розвитку до концепції сталого (збалансованого) розвитку, зміщує акценти уваги до проблеми планування «зеленого» зростання економіки об'єднаних територіальних громад. Україна як частина європейської спільноти має використовувати концепцію сталого розвитку як основну «зеленої» модернізації економіки.

Втілення моделі «зеленої» економіки передбачає зростання ролі держави у визначенні пріоритетних сфер та галузей «зеленого» зростання, з'ясуванні можливостей їх розвитку, окресленні перспектив, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових стандартів та технологій, екологізації індустріальних галузей господарства. Добре продумана система державного регулювання здатна створити стимули, які активізують перехід до «зеленої економіки», а також усунути бар'єри для «зеленого інвестування».

Розробка стратегічних документів охорони довкілля, стратегій місцевого економічного розвитку, програм збалансованого розвитку населених пунктів – один з важливих інструментів державного регулювання, за допомогою якого публічний сектор впливає на діяльність суб'єктів господарювання, ринкову кон'юнктуру, переслідуючи за мету створення стимулів, що активізують перехід до «зеленої економіки». Прийняття таких програм або планів та контроль і координація їхнього виконання є важливим елементом реалізації екологічної політики та запровадження принципів «зеленої» економіки на місцевому рівні.

Узагальнити цілі державної політики «зеленого» розвитку та основні завдання її реалізації покликана стратегія «зеленого» розвитку об'єднаної територіальної громади. Інформація документа має вказати на поточний стан, зміну обставин і перспективи «зеленого» розвитку об'єднаної територіальної громади, цілі розвитку та принципи їх імплементації, напрямки державної політики і основні показники «зеленого» розвитку, а також інші питання, важливі для забезпечення «зеленого» зростання.

Загалом стратегія має визначати «зелене» зростання як орієнтовану на дію парадигму, яка спрямована на забезпечення гармонійних відносин між економічним зростанням і навколишнім середовищем через задіяння нових рушіїв зростання, включаючи збереження і ефективне використання енергії та ресурсів, пом'якшення наслідків зміни клімату та руйнування навколишнього середовища, дослідження і розвиток чистої енергії і екологічно чистих технологій, створення нових робочих місць.

Усі стратегічні документи, що торкаються проблематики «зеленого» розвитку, розроблені та затверджені на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад, мають кореспондувати (корелювати), та за результатами їхньої реалізації сприяти досягненню стратегічних цілей та завдань національної екологічної політики.

Під час планування місцевого розвитку члени робочої групи місцевого економічного розвитку добровільно об'єднаної територіальної громади за результатами соціально-економічного аналізу визначають галузі або сфери діяльності, пріоритетні для інвестування та обирають найбільш реалістичні інструменти місцевого економічного розвитку. До послуг розробників стратегічних документів – різні науково-аналітичні джерела інформації, зокрема такі, що пропонують перелік можливих інструментів місцевого економічного розвитку. Однак, зазвичай члени робочої групи з місцевого економічного розвитку, з огляду на слабку обізнаність у даному питанні, вдаються до запровадження тих інструментів, які найчастіше обговорюються на інвестиційних форумах та круглих столах та пропонуються в рамках реалізації низки проєктів міжнародної технічної допомоги.

Важливими елементами «зеленої» модернізації економіки на рівні об'єднаних територіальних громад є впровадження технологій енергоефективності та відновлюваних джерел енергії, що суттєво сприяє покращенню стану навколишнього природного середовища, зменшенню техногенного навантаження на довкілля та покращенню показників здоров'я населення.

Останніми роками у зв'язку з екологічними проблемами, дефіцитом вичерпного палива і його нерівномірним географічним розподіленням усе більш доцільним стає виробляти електроенергію, використовуючи альтернативні джерела: енергію вітру, сонця, малих рік тощо. В Україні поки що невелика кількість таких електростанцій. Енергоресурси відновлюваних джерел енергії є практично на всій території України. До основних складових відновлюваної енергетики України відносяться вітроенергетика,

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

сонячна енергетика, мала гідроенергетика, біоенергетика, геотермальна енергетика і енергетика довкілля. Загальний річний технічно-досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії України у перерахунку на умовне паливо становить біля 98 млн т у.п., що становить більше 50% загального енергоспоживання в Україні в даний час і 30% від прогнозованого споживання в 2030 році [1].

Основними чинниками, що визначають необхідність розвитку відновлюваної енергетики в Україні, є: зростання дефіцитності традиційних енергоресурсів, підвищення їх вартості на світовому ринку та проблеми із зовнішнім постачанням; негативний стан і тенденції у паливно-енергетичному комплексі, зокрема недостатня ефективність використання традиційних паливно-енергетичних ресурсів; екологічні проблеми, зокрема необхідність виконання міжнародних зобов'язань щодо дотримання норм Кіотського протоколу [2].

Сьогодні в усьому світі відбувається просто шалений розвиток альтернативної електроенергетики: в 2018 р. було інвестовано \$300 млрд, в першу чергу, у вітрові та сонячні технології, але експерти прогнозують, що через 15-20 років з'являться нові технології, які будуть такі ж популярні, як сонце і вітер в даний час [3].

Як складова соціального підприємництва, вітряна енергетика носить рятівний для навколишнього середовища характер. Сьогодні одна з головних причин забруднення атмосфери – викид частинок та гару в результаті згоряння палива на теплових електростанціях. Досі не вирішено питання щодо утилізації ядерних відходів від атомних електростанцій. При розгляді впливу вітроенергетичного обладнання на навколишнє середовище слід враховувати, що вітроенергетика має локальний вплив на довкілля, тобто навіть аварійні ситуації не можуть мати катастрофічних наслідків, на відміну від атомних електростанцій та гідроелектростанцій з високими дамбами.

На рівні добровільно об'єднаних територіальних громад є значні перспективи запровадження до реалізації проектів «зеленої» енергетики, що дозволило б зменшити енергозалежність отримати додаткові надходження до місцевого бюджету. Маючи інформацію щодо природного потенціалу добровільно об'єднаної територіальної громади для стимулювання представників бізнесу та громадськості до запровадження зазначеного інструменту місцевого економічного розвитку доцільно мати «дорожню карту зеленого розвитку», де були б розписані всі технічні та економічні можливості проектів «зеленої» енергетики на рівні громади. У документі має також зазначатися перспективний план розвитку «зеленої» енергетики, витрати на запровадження проекту, обґрунтування доцільності їх реалізації, наслідки позитивного чи негативного впливу на екологію.

Плануючи заходи сприяння та підтримки розвитку «зеленої» економіки та «зеленого» виробництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад необхідно враховувати національні і міжнародні умови і перспективи розвитку «зеленої» економіки; планувати поступовий перехід від традиційної структури промисловості до нової екологічної структури; розробляти середньо- та довгострокові цілі для кожного етапу створення зеленої економіки, а також стратегії їх реалізації; дбати про розвиток індустрії консультаційних послуг у сфері екологічного управління; навчати працівників галузей зеленого виробництва.

У процесі розробки та імплементації політики зі створення «зеленої» економіки публічний сектор має забезпечувати гармонійний розвиток економіки та довкілля, приділяючи однакову увагу розвитку різних сфер, зокрема фінансів, промислового виробництва, науково-технічної галузі, захисту довкілля. З метою заохочення та підтримки діяльності усіх зацікавлених сторін до реалізації концепції «зеленого» зростання можливим вбачається запровадження всіх необхідних заходів, зокрема підвищувати рівень обізнаності та популяризувати концепцію «зеленого» зростання серед

місцевого населення, надавати інформаційну та фінансову підтримку підприємствам, громадянам і неурядовим організаціям.

Важливо під час розробки та імплементації заходів із забезпечення «зеленого» зростання, щоб органи місцевого самоврядування враховували місцеві особливості та умови та оцінювали вплив таких планів і проектів на реалізацію концепції «зеленого» зростання.

Таким чином, будуючи політику активізації місцевого економічного зростання, органи місцевого самоврядування мають закладати основи реалізації концепції «зеленого» зростання, використання «зелених» технологій, «зеленого» виробництва з метою досягнення гармонійного розвитку економіки та довкілля і сприяння підвищенню рівня життя громадян. Місцева влада зобов'язана зміцнювати місцеву економіку та запровадити модель «зеленої» економіки шляхом поступового скорочення використання органічного палива та сприяння розвитку зелених технологій і зеленого виробництва. Заохочення та підтримка діяльності усіх зацікавлених сторін до реалізації концепції «зеленого» зростання передбачає підвищення рівня обізнаності серед місцевого населення та популяризацію концепції «зеленого» розвитку, надання інформаційної та фінансової підтримки підприємствам, громадянам і неурядовим організаціям. Планування заходів із забезпечення «зеленого» зростання має відбуватися із урахуванням місцевих особливостей та умов й одночасно супроводжуватися оцінюванням впливу таких планів на реалізацію концепції «зеленого» розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навстречу зеленой экономике: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности : обобщающий доклад для властных структур. ЮНЕП, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unep.org/greenconomy.
2. Кіотський протокол до Римської конвенції про зміну клімату: документ 995_801 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801.
3. Прудка Н. Зелена енергетика. Як застрибнути в останній вагон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/amp/interviews/zelena-energetika-yak-zastribnuti-v-ostanniy-vagon-593145.html>

СЕКЦІЯ 7

Реформування системи адміністративного управління в контексті розвитку «зеленої» економіки

**РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»⁵**

Андрєєва Н.М., д.е.н., голов.н.с.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Тютюнник Г.О., к.е.н., м.н.с.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Актуальним продовженням концепції «зеленої економіки» стала ідеологема інклюзивного розвитку, що передбачає встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі, зусиллям боротьби з бідністю та нерівністю, а також забезпеченням вільного доступу до споживання та використання природних ресурсів. Тому вважаємо, що головне завдання сучасного етапу реформування земельних відносин в контексті «зеленого зростання» полягає у посиленні стимулюючої й регулюючої функції економічного механізму аграрного землекористування, основними складовими якого є рентні відносини, економічна оцінка землі, плата за землю, підвищення ефективності та перехід на екологоорієнтовану модель використання земельних ресурсів. Земельні відносини в Україні знаходяться на стадії розвитку екологоорієнтованого спрямування. Значний внесок наукової спільноти у сьогоденні вкладено у розробку нормативно-правового базису цих відносин, проте багато моментів щодо питань екологізації земельних ресурсів не враховані, що передбачає необхідність подальших наукових досліджень у цій галузі. Фундаментальною умовою стійкості сільського господарства є повна відповідність використання земельних ресурсів ландшафтно-зональним особливостям та збереження їх екологічних характеристик.

Мета дослідження полягає у розробці організаційно-економічних засад реформування системи адміністративного управління землекористування в контексті забезпечення інклюзивного розвитку ідеології «зеленої економіки».

В умовах загострення екологічної та продовольчої проблем, актуальним стає питання реалізації екологізації землекористувань на засадах пріоритетів «зеленого зростання регіонів» України шляхом створення та укрупнення масштабів екологічно чистих земель як складової природно-ресурсного потенціалу країни [1, с. 8]. При цьому головним пріоритетом створення екологічно-чистих земельних масивів слід вважати підвищення суспільної економічної корисності (віддачі) від способу використання земель. На нашу думку, *екологічно чисті землі* – це просторово обмежені, штучно створені території, своєрідною особливістю яких є мінімальний обробіток ґрунту, відповідність агроекологічним, ампелоекологічним характеристикам вирощування тих чи інших культур, наявність рослин-індикаторів регулюючих забрудненість, віддаленість від забруднювачів, контроль всіх агротехнічних заходів, збереження та регулювання родючості ґрунтів, що дозволяє отримувати максимальний економічний ефект при мінімальних витратах.

Наголосимо, що у сучасному нормативно-правовому полі Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин України на період до 2020 року [2] тільки декларує незавершеність процесів реформування економічних та правових відносин власності та відсутність механізму економічного стимулювання використання й охорони земель [3, с. 148].

Вважаємо, що питання формування екологічно чистих земельних масивів та розвитку екологічно орієнтованих підприємств обов'язково повинні входити до повноважень таких органів влади як: Управління аграрної політики, Департамент екології та природних ресурсів,

⁵Тези наукової доповіді виконані в рамках НДР «Економіко-екологічні пріоритети зеленої економіки в контексті сталого розвитку України» відповідно бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямків наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Департамент фінансів, Департамент економічної політики та стратегічного планування, Головне управління Держгеокадастру, наукові установи, в тому числі ДУ «Інститут охорони ґрунтів України», Інститут сільського господарства Причорномор'я, відповідні райдержадміністрації. При цьому пріоритетним аспектом адміністративного реформування є розширення функцій існуючих інституцій у системі землекористування в контексті пріоритетів «зеленої економіки» див. табл. 1.

Таблиця 1

Інституційне та функціональне забезпечення органів влади з питань формування екологічно чистих земель в умовах реформування системи адміністративного управління

Інституції	Функції існуючі	Функції нові
Управління аграрної політики облдерж-адміністрації	Розроблення і внесення пропозицій голові обласної державної адміністрації з питань збереження, відтворення та охорони родючості ґрунтів, консервації деградованих і малопродуктивних земель, а також прийняття участі у проведенні агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення	Формування напрямів розвитку формування екологічно чистих земель з метою господарювання на них
	Сприяння поліпшенню екологічного стану виробництва та природоохоронної діяльності	
Департамент екології та природних ресурсів облдерж-адміністрації	Підготовка розпорядчих документів щодо обмеження загального використання природних рослинних ресурсів у разі їх виснаження, різкого зменшення популяційної різноманітності	Вирішення питань техніко-економічного та екологічного обґрунтування формування екологічно чистих земель
		Проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організація виставок, фестивалів та інших заходів
Департамент фінансів обласної державної адміністрації	Здійснення загальної організації та управління виконанням місцевого бюджету на території області, координація в межах своєї компетенції діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету	Координація орендних відносин щодо використання екологічно чистих земель
Департамент економічної політики та стратегічного планування обласної державної адміністрації	Аналіз економічних та соціальних наслідків функціонування територій пріоритетного розвитку та подання Мінекономрозвитку відповідної інформації	
	Підготовка пропозицій щодо утворення та функціонування спеціальних економічних зон, індустріальних (промислових) парків, аналіз економічних показників їх роботи та надання Мінекономрозвитку України відповідної інформації	
ДУ «Інститут охорони ґрунтів України»	Науково-методичне забезпечення та дотримання єдиної науково-технічної позиції у сфері охорони ґрунтів і їх родючості, раціонального використання та екологічної безпеки земель сільськогосподарського призначення, об'єктів довкілля, визначення якості продукції, сировини, агрохімікатів.	Проведення обстеження ґрунтів, на територіях придатних до трансформації в екологічно чисті
		Ідентифікація земель екологічно чистого призначення
		Диференціація екологічно чистих земель
		Якісний аналіз територій придатних до переведення в екологічно чисті
		Моніторинг стану ґрунтів до та після проведення трансформації територій

Продовження таблиці 1

Інституції	Функції існуючі	Функції нові
Головне управління Держгеокадастру в області*	Розробка і погодження нормативно-технічних документів з питань геодезії, картографії, геоінформаційних систем	Проведення робіт з інвентаризації земель придатних до переведення до екологічно чистих на території України, створення і ведення кадастру земель з особливими характеристиками
	Державний геодезичний нагляд за топографо-геодезичною і картографічною діяльністю	Встановлення оптимальних територій для створення екологічно чистих земель розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земель до екологічно чистих
	Регулювання та координація діяльності в сфері земельних відносин, використання, планування, розпорядження, охорона, моніторинг земель	Проведення робіт з нормативної грошової оцінки земель з особливими характеристиками
Виконавчі органи міських рад/Виконавчі комітети територіальних громад**	Вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин	Ранжування земель за ступенем придатності для цільового господарського використання.
	Затвердження ставок земельного податку	Затвердження ставок земельного податку з врахуванням екологічної складової

Джерело: розробка з використанням положень відповідних органів влади [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11].

*,** запропоновані нові функції відносяться до обох груп інституцій

Дуже важливим при формуванні сучасної екологічної політики є розуміння сутності механізму розвитку екологічно чистих територій в контексті ідеології «зеленого інклюзивного зростання». Так на думку авторів, під механізмом «зеленого інклюзивного розвитку» екологічно чистих територій слід розуміти сукупність основних форм, методів і важелів формування та розвитку екологічно чистих територій як системної компоненти навколишнього оточуючого середовища із розбудовою перспективи доступності їх використання на основі економічних законів та концепцій «зеленого зростання», впровадження інноваційного досвіду, інструментів та технологій, узгодження найважливіших типів інтересів.

Мотивація суб'єктів екологоорієнтованого господарювання може бути легко активована відповідними змінами впливу ззовні. Цей вплив здійснюється механізмами «зеленого інклюзивного розвитку», що формують підприємницький інтерес до відповідного виду діяльності. Пріоритетними механізмами «зеленого інклюзивного розвитку» екологічно чистих територій, на думку авторів, є механізми: стимулювання бізнес-інтересу до безпечного землекористування; сертифікації та податкового стимулювання; компенсації; страхового захисту; забезпечення інвестиційної привабливості; кредитування; мотивації працівників.

Основне завдання вибору інструментів, що стимулюють процес екологізації землекористування, полягає у визначенні дублюючих і взаємовиключних функцій елементів механізму регулювання і у виборі їх прийняттого поєднання. При цьому найбільша ефективність і гнучкість екологічного регулювання досягається при використанні декількох механізмів як комплексної системи.

В рамках проведених авторських досліджень також доведено, що стимулювання розвитку екологічно чистих територій повинно базуватися на системі принципів, а саме: мінімізації негативних наслідків від використання земельних ресурсів; максимізації

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

отримуючого доходу; оптимізації заощаджень на охорону, відновлення та відтворення земель, отримання доходу на підприємствах; виробництві екологічно чистої продукції в умовах екологічно чистого навколишнього природного середовища, яке економічно доступно всім верствам суспільства.

Резюмуючи наведені у науковій доповіді тези зазначимо, що авторами в рамках дослідження обґрунтовано інституційне та функціональне забезпечення органів влади з питань формування екологічно чистих земель, запропоновано нові функції органів влади в контексті їх повноважень щодо процесу формування екологічно чистих земель, визначено сутність механізму взаємодії стейкхолдерів в сфері формування екологічно чистих земель та впровадження ідеології «зеленого інклюзивного зростання».

ЛІТЕРАТУРА

1. Мішенін Є.В., Дутченко О.М., Ярова І.Є. Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки: національні та глобальні аспекти // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 4. С. 8-14.
2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України, Концепція від 17.06.2009 № 743-р // Офіційний вісник України від 17.07.2009. 2009 р. № 51. стор. 165. стаття 1760. код акта 47150/2009.
3. Колодійчук І.І. Концептуальні засади модернізації ринкових механізмів у сфері землекористування в Україні // Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 148-155
4. Про затвердження Положення про управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації: Розпорядження Одеської державної адміністрації № 83/A-2017 від 08.02.2017. URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78933/polozhennia_pro_upravlinnia_ap_na_sait.pdf
5. Про затвердження Положення про Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації: Розпорядження Одеської державної адміністрації № 110/A-2017 від 17.02.2017. URL: http://ecology.odessa.gov.ua/files/ecology_portal/polozhennya_2017.pdf
6. Про затвердження Положення про Департамент фінансів Одеської обласної державної адміністрації. URL: <http://gfu.odessa.gov.ua/normativn-dokumenty/gfu-normativno-pravov-zasadi-dyalnost/polozhennya-pro-odeske-golovne-fnansove-upravlnnya-oblasno/>
7. Про затвердження Положення про Департамент економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації. URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78920/polozhennia_pro_department_ekonomichnoi_polityky_ta_stratichnoho_planuvannia_odeskoi_oblasnoi_derzhavnoi_administratsii_85_a-2017.pdf
8. Про затвердження Головного управління Держгеокадастру в області Одеської обласної державної адміністрації. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1391-16#n15>
9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України від 25.06.1997. 1997 р. № 24. стаття 170
10. Про місцеві державні адміністрації : Закон № 20-21 від 01.01.2018 // Відомості Верховної Ради України від 28.05.1999 1999 р. № 20. стаття 190
11. Положення про державну установу “Інститут охорони ґрунтів України”. URL: <http://www.iogu.gov.ua/pro-du-derzhgruntohorona/polozhennya/polozhennya-pro-derzhavnu-ustanovu-institut-ohorony-gruntiv-ukrajiny/>

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ЗОНАХ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

Садченко О.В., д.е.н., проф., головний науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Нікола С.О., к.е.н., старший викладач, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Завдання управління маркетингом підприємницької діяльності в зоні сприятливих умов проживання і роботи людей, полягають в постійному аналізі, плануванні, реалізації та контролі маркетингової діяльності в інтересах території, її внутрішніх, а також зовнішніх суб'єктів, в увазі яких зацікавлена територія. Механізм управління маркетингом зони спрямований на створення і підтримку привабливості, престижу території в цілому привабливості розташованих в даній зоні природних, матеріально-технічних, фінансових, організаційних, соціальних, трудових та інформаційних ресурсів, а також можливостей для реалізації і відтворення таких ресурсів з метою підвищення рекреаційно-туристичний і комерційної привабливості регіонів, районів. У сучасному світі поряд з розвитком виробництва товарів розширюється і вдосконалюється сфера послуг, в тому числі туристичних і рекреаційних. Тому важливо, щоб управління маркетингом підприємницької діяльності в зоні сприятливих умов проживання і роботи людей, було направлено на мотиви і цілі підприємців на перевагах, які вони прагнуть отримати в такій зоні, переносячи свою активність і зберігаючи природне середовище проживання.

Високий рівень урбанізації, концентрації об'єктів галузей суспільного виробництва з відсталою технологією, перевищення допустимих навантажень при використанні природно-ресурсного потенціалу в сучасних умовах, сприяє необхідності створення і відновлення в Україні зон (або районів) екологічної стійкості або сприятливого проживання, також ці зони можна визначити як зони розвитку «зеленої економіки» (ЗРЗЕ), які визначаються наявністю інноваційно-модернізаційного потенціалу даного району. Відмінності цих зон складаються в ступеня забрудненості навколишнього природного середовища, в зниженні цінності природних ресурсів і соціо-еколого-економічного погіршення життєзабезпечення населення, що проживає в даному районі. Зони екологічного ризику при несприятливих умовах переходять в зони екологічного лиха, а при впровадженні нових технологій і дотримання екологічних стандартів може стати зоною сприятливих умов проживання і роботи людей. Зона екологічного лиха - територія і перебувають на ній, а також люди, які зазнали екстремального забруднення, що веде до масової смертності, захворюваності, або тимчасової непрацездатності, необхідності переселення, неможливості використання житлового фонду, виробничого обладнання, природних ресурсів і т.д. Як правило, на рівні держави рішення проблем зон екологічного лиха супроводжується соціо-економіко-екологічними програмами.

Є досить актуальним формування якісно нової регіональної політики забезпечення екологічної безпеки, в основі якої має бути створення еколого-економічних зон, наукова обґрунтованість, конкурентоспроможність, націленість на критерії якості навколишнього природного середовища та її ресурсного потенціалу.

Принципами управління маркетингом підприємницької діяльності в зоні сприятливих умов проживання і роботи людей є:

- супервентність (особливий вид залежності, коли одне безліч фактом повністю визначає інше безліч фактів. Супервентність може існувати на двох рівнях і бути локальної або глобальної. Більш того, існує логічна і природна супервентність. До першої відноситься так звана концептуальна супервентність: один факт тягне за собою інший

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

факт, тобто логічно неможливо наявність одного факту без іншого. До природної супервентності відноситься емпірична: закономірна кореляція - одні властивості завжди породжують інші. Логічна супервентність тягне за собою природну, але не навпаки);

- принцип організаційної поведінки. Основними компонентами даного принципу є: якість виконання прийнятих стратегій маркетингової діяльності; створення надійної системи товаро- і usługодвіження; профілактика підприємницького ризику; сервісний потенціал і корпоративна культура;

- підвищення добробуту людей, що проживають на території, що зазнала екологічного забруднення;

- принцип професіоналізму керівництва. Принцип професіоналізму керівництва (компетентності) необхідний для успішного виконання маркетингових програм. Він акумулює в собі знання і вміння управляти персоналом, непередбачуваними ринковими ситуаціями з використанням високої культури психологічної підготовки;

- принцип оптимального співвідношення централізації і децентралізації управління маркетингом. Він спрямований на порівняння маркетингової стратегії, розробленої верхнім ешелonom ієрархії управління, і її матеріальної реалізації за рахунок тактики виконання фахівцями маркетингових підрозділів в конкретних ринкових ситуаціях;

- єдність стратегії маркетингу і тактики її виконання; ринкова орієнтація фірми з метою своєчасного формування і виявлення незадоволеного попиту в суспільстві; оцінка конкурентної переваги в умовах свободи підприємництва і рівноправного партнерства.

Цілком очевидно, що результативність управлінського рішення підприємницької діяльності в зоні сприятливих умов проживання і роботи людей в системі маркетингу багато в чому залежить від обсягу та достовірності інформаційних даних, одержуваних на таких організаційних етапах, як: визначення мети і завдань; пошук оптимальних стратегій ринкового участі; використання ринкової інформації в рамках маркетингових досліджень; прогнозування кон'юнктури, збуту готової продукції (надання послуг) з урахуванням ринкових тенденцій і закономірностей; інваріантні моделі прийняття рішень, пов'язаних з товарної, цінової, комунікаційної політикою; вибір оптимального варіанта з урахуванням використання можливих резервів бенчмаркінгу, аутсорсингу, реструктуризації, мерчандайзингу, пробного маркетингу; аналіз результатів, комплексна оцінка ефективності управлінського рішення і контроль з метою коригування зворотного зв'язку з цільовими аудиторіями [1,2].

При цьому головне в менеджменті організації як постачальника послуги - успішне вирішення завдань на кожному етапі процесу управління: від розробки стратегії проникнення в цільові сегменти збуту і отримання замовлення на послугу до ринкової стійкості компанії в цілому.

Зазначені цілі досягаються шляхом включення в світову систему поділу праці, збагачення світовим досвідом, ввезення та освоєння передових технологій, в тому числі в сфері організації праці та управління, активізації людського фактора, створення сприятливих умов для підприємництва з урахуванням виконання екологічних стандартів. Для цього необхідно надання пільг для залучення іноземного та національного капіталу, який дозволить подолати соціо-еколого-економічну кризову ситуацію як в окремих регіонах, так і в цілому по Україні.

Розвиток продуктивних сил в зоні сприятливих умов проживання і роботи людей в більшій мірі буде залежати від цінової політики. Гроші, що виконують роль загального еквівалента, в якому відображається вартість всіх вироблених товарів і послуг, є унікальним і досить універсальним інструментом, опосередуючим відтворювальний процес і товарний обмін. Стабільна грошова система - неодмінна передумова для широкого використання досягнень НТП, новітніх технологій, активізації трудової

діяльності населення, підвищення ефективності виробництва, прискорення економічного зростання і розширеного відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sadchenko E.V., Anderson N.V., Popova M.A. The competitive policy of border regions / Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine: collective monograph. Vol. 2. Poland: "Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. P 88-105. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/19819>
2. Садченко О.В. Роль маркетингу в системі формування економічної безпеки / Управління інноваційною складовою економічної безпеки: монографія у 4-х томах/ за ред. проф. О.В. Прокопенко. Суми:ТОВ Триторія, 2017. Т.IV. С. 213-224.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ РОЗВИТКУ ПЛЯЖНИХ ТЕРИТОРІЯХ ОДЕСИ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Хумарова Н.І., д.е.н., с.н.с.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Вернігорова Н.В., інженер I кат.,

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

У системі інклюзивного розвитку країни особливо актуальним є розвиток інклюзивності у сфері рекреаційного природокористування, а саме пляжних територій як середовища відпочинку, цінних природних ресурсів та розвитку прибуткової бізнес-діяльності. Підвищення якості життя грає важливу роль у вирішенні соціо-еколого-економічного завдання розвитку суспільства – задоволення матеріальних і духовних потреб. Задоволення цих потреб має здійснюватися не тільки за рахунок збільшення варіативності надання послуг у зонах відпочинку, але і за рахунок дотримання та поліпшення якості навколишнього середовища та якості отриманих вражень людини. Однак, відсутність відповідного нормативно-правового забезпечення та адміністративного регулювання пляжних територій, проведення заходів з ліквідації забруднення моря та пляжів, ефективної оцінки та екологічного стану перешкоджає дотриманню сучасним тенденціям розвитку економіки.

Метою роботи є надання характеристик інклюзивного підходу та пропозиції щодо напрямів вдосконалення нормативно-правової бази розвитку пляжних територій.

Поняття просторового розмежування берега та води в працях В.М. Степанова [1] характеризується як контактна зона суша-море. У більш широкому плані до контактних зон відносяться будь-які активні поверхні в морях: системи типу річка-лиман-море, ріка-море-проток-море, гідрологічні фронти, апвелінг, осередки взаємодії океанічних полів, системи вода-лід, дно-природний шар води. В таблиці 1, можна побачити різновид контактних зон.

Таблиця 1

Характеристика контактної зони суша-море

Контактна зона	Масштаб	Визначення
Примор'я-морське узбережжя	1 км	Примор'я – полоса поверхні літосфери, де збереглися сліди стародавнього взаємодії суші і моря, утворені при відносно більш високих рівнях, ніж сучасні
Берег-узбережжя	10-100 м	В поняття «берег» входять пляж, підприбойна зона і кліф
Припливно-відливна зона	1 м	Охоплює глибину до 5 м

Джерело: складено авторами на основі [1, С. 9]

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

Контактна зона суша-море є сприятливою для розвитку різних секторів національної економіки, морегосподарського комплексу, які використовують морські поліфункціональні ресурси цього району, в тому числі і зони берег-узбережжя. При цьому треба зауважити, що земельні ресурси можуть знаходитись в державній, комунальній та приватній формі власності і використовуватись самим власником або передаватись в оренду. Але природні рекреаційні ресурси залишаються державним майном в питаннях оренди. Довготривалий період природні рекреаційні ресурси, зокрема пляжні території, знаходилися поза сферою дії системи економічних оцінок. На даний час відсутнє зонування пляжних територій; не враховується екологічний стан території при розрахунку вартості орендної плати; обмежено дотримання соціальних потреб різних верств населення; не забезпечується догляд, використання та охорона контактної зони як єдиного цілого. Недосконалість нормативно-правової бази обумовлюється відсутністю наукового обґрунтування принципів ведення господарської діяльності для рекреаційних територій, зокрема пляжів на основі інклюзії.

Аналіз інституційної бази свідчить про те, що зараз експлуатація рекреаційних територій в Україні, зокрема пляжів в приморських містах, має ряд недоліків нормативно-правового характеру, що суперечать принципам інклюзивності, які зараз набувають широкого використання у світовій спільноті. Серед таких можна зазначити:

Відсутність в Законі України «Про благоустрій населених пунктів» чіткого визначення поняття «пляж» та «пляжна територія», що надає підстави для подвійного тлумачення та ототожнення пляжів з берегозахисними спорудами і надання їх в оренду як комунального майна. На території пляжної зони морського узбережжя такими спорудами є траверси, буни, хвилеломи. Основним функціональним призначенням цих споруд є захист узбережжя, а також збереження та розширення існуючих пляжів. Тому ототожнення пляжів зі спорудами є недоцільним. Необхідно зазначити, що пляж, це не тільки майно, але і земельні ділянки рекреаційного призначення.

Зазначена вище невизначеність призводить до порушення процедури укладання договорів оренди на експлуатацію пляжів та ведення господарської діяльності згідно з Законом України «Про оренду землі». Що впливає на надходження місцевих бюджетів та дає підстави до виникнення неформальних, тіньових відносин.

Через невизначеність правил експлуатації пляжів відбувається порушення конституційного права громадян, зокрема людей з особливими потребами, у вільному доступі до природних ресурсів пляжу і надання безкоштовних послуг для відпочиваючих.

Тобто ми бачимо протиріччя – обмеження у веденні господарської діяльності прописані як для берегозахисних споруд, а на практиці використання прибережної смуги ведеться як земельної ділянки, тобто: з дозволами на спорудження будівель та об'єктів, що не пов'язані охороною природних і лікувальних факторів; скидання дренажно-скидних та стічних вод; провадження господарської діяльності, що впливає або може вплинути на розвиток небезпечних геологічних процесів, на природні лікувальні фактори та екологічний баланс; і найголовніше – берегозахисні споруди здаються в оренду.

На сьогодні в законодавчій базі наявні стратегії щодо розвитку морських портів України на період до 2038 року [5], управління відходами в Україні до 2030 року [6], виконання міжнародних зобов'язань України у сфері безпеки торговельного мореплавства та охорони навколишнього природного середовища від забруднення та впровадження обов'язкових інструментів ІМО на період до 2022 року, імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту («дорожня карта») [7]. Всі документи були затверджені лише близько року тому. Планів дій та заходів відповідно до даних стратегій поки що не було розроблено.

Вирішення проблеми оренди пляжних територій також потребує регламентацію принципів інклюзивності в договорах оренди. На сьогоднішній день світовий досвід

інклюзивності пляжів передбачає їх доступність і комфортність у використанні для людей з особливими потребами. Специфікою є те, що не лише пляж і морське середовище оснащені спеціальною інфраструктурою, але і готель створений для відпочинку людей з особливими можливостями. У місті Одеса на сьогоднішній день працює шість пляжів, що мають приладдя для відпочинку для таких людей: Ланжерон, Собачий, Дельфін, Калетон, Чкаловський і Чайка.

Проте інклюзивність рекреаційного природокористування пляжних територій повинна мати своїм підґрунтям доступ до вільного використання природних ресурсів та їх екологічність. Інклюзивність використання пляжних територій повинна базуватися на принципах: діалектиці антропоцентризму та природоцентризму, а саме реалізації людських потреб у відпочинку та отриманні вражень із дотриманням екологічності використання природних ресурсів; розвитку високоякісних робочих місць із залученням жінок, дітей, пенсіонерів та людей з особливими можливостями; відкритості для туристичного бізнесу; креативності; інноваційності; залученості; партнерстві.

Відповідно до вище викладеного для вдосконалення нормативно-правової бази щодо ведення пляжного господарювання, пропонуємо внести такі зміни:

- Законодавче закріплення поняття «пляж» та надання визначення його меж, визначення механізму їх використання у господарській діяльності, а також визначення пляжів як об'єктів оренди (внесення доповнення до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» та «Про благоустрій населених пунктів»);

- Визначення принципів використання рекреаційних об'єктів у процесі їх господарської експлуатації, зокрема збереження екологічного стану та проведення природоохоронних заходів (згідно Закону України «Про охорону навколишнього середовища»);

- обов'язкове проведення зонування рекреаційних пляжних територій з визначенням нормативних навантажень для кожної із зон;

- перегляд методичних положень щодо оренди рекреаційних територій, зокрема пляжів;

- створення відкритого для громадськості реєстру орендарів, в якому збиратимуться всі дані про правопорушення, строки оренди і надання послуг;

- створення реєстру пляжів, що потребують змін та господарських впроваджень в рамках інклюзії, із встановленням вимог і обов'язків до орендаря щодо благоустрою;

- удосконалення механізму оцінки природних рекреаційних ресурсів із урахуванням екологічної складової;

- впровадження системи диференційної ренти для рекреаційних ресурсів, зокрема пляжів;

- розмежування території пляжів згідно потреб відвідувачів з обмеженими можливостями.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, інституційне забезпечення ведення господарської діяльності потребує розроблення відповідного нормативно-правового підґрунтя. Тільки на загальнонаціональному рівні прописані відповідні заходи, проте регіональний та локальний рівні характеризуються відсутністю конкретних планів, дій та заходів щодо розвитку пляжних територій та набуття ними статусу інклюзивності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степанов В.Н. Экономико-экологические проблемы контактной зоны суша-море / В.Н. Степанов // Отделение экономики и экологии Мирового океана Морского Гидрографического института АН УССР. – 1982. – 161 с. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України, Концепція від 17.06.2009 № 743-р // Офіційний вісник України від 17.07.2009. 2009 р. № 51. стор. 165. стаття 1760. код акта 47150/2009.

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

-
2. Про благоустрій населених пунктів: Закон України / Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 09.12.2005 – 2005 р., № 49, стор. 2580, стаття 517
 3. Заява щодо перевірки на відповідність чинному законодавству актів органів місцевого самоврядування (надання в оренду пляжів). URL: <http://onlylaw.com.ua/text/plyag/obr-prok.html> URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78933/polozhennia_pro_upravlinnia_ap_na_sait.pdf
 4. Сдача пляжей в аренду в Одессе. Закон или беспредел? URL: <http://onlylaw.com.ua/text/priv/od.html>
 5. Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України / Офіційний вісник України від 20.08.2013 – 2013 р., № 61, стор. 45, стаття 2194, код акта 68232/2013 Про затвердження Положення про Департамент економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації. URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78920/polozhennia_pro_departament_ekonomichnoi_polityky_ta_strategichnoho_planuvannia_odeskoi_oblasnoi_derzhavnoi_administratsii_85_a-2017.pdf
 6. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України / Офіційний вісник України від 01.12.2017 – 2017 р., № 94, стор. 61, стаття 2859, код акта 88063/2017 Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України від 25.06.1997. 1997 р. № 24. стаття 170
 7. Стратегія імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту (“дорожня карта”): Розпорядження Кабінету Міністрів України / Офіційний вісник України від 03.11.2017 – 2017 р., № 86, стор. 65, стаття 2622, код акта 87718/2017

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Теоретико-концептуальні засади «зеленого» розвитку в глобальному економічному просторі

	Стор.
<i>Боярчук А. І., Рибчук А.В.</i>	4
ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ МЕГАГОСПОДАРЮВАННЯМ: НА ПРИКЛАДІ «ЗЕЛЕНОГО» БІЗНЕСУ	
<i>Коваленко С. І.</i>	7
ТРАНСКОРДОННИЙ КЛАСТЕРОГЕНЕЗ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	
<i>Pliushchuk I., Maslyuk G., Ladushyna O.</i>	10
COMPARISON OF THE CIRCULAR ECONOMY IMPLEMENTATION STRATEGIES IN THE WORLD	
<i>Плющук І. А., Дроботенко Г.В., Галанова Ю.М.</i>	13
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНВЕСТИВАННЯ В ЗЕЛЕНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ	
<i>Стер'єнулу О., Огородник Р., Стельмах А.</i>	16
АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСНОВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА	
<i>Sass R., Czakowski D., Ksobiech P.</i>	19
UŻYCIE TEORII «TRZECZ SEKTORÓW» DLA WYZNACZENIA MIEJSCA I ROLI GOSPODARKI ROLNEJ W EKONOMICZNYM WZROŚCIE POLSKI	
<i>Соловійов І.О.</i>	22
ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	
<i>Трушкіна Н.В.</i>	24
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЛОГІСТИКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ	
<i>Фомішина В.М., Фомішин С.В., Чабанов Д.В.</i>	27
УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ У ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВИХ РИНКІВ	

СЕКЦІЯ 2. Наукові засади «зеленого» розвитку промисловості, агропромислового комплексу, інфраструктури та інновацій

	Стор.
<i>Єрмакова О.А., Осипов В.М., Паларієв О.А.</i>	31
ТРАНСКОРДОННИЙ КЛАСТЕР З ПЕРЕРОБКИ ВТОРИННОЇ СИРОВИНИ ВИРОБНИЦТВ ЯК ІННОВАЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ФОРМА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ¹	
<i>Купінець Л. Є., Ковальчук С. Я.</i>	33
СТАТИСТИЧНИЙ ВИМІР ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	
<i>Макаренко С.М., Олійник Н.М., Рибачок С.А.</i>	36
УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Наумова Л.М., Наумова О.В., Наумов О.Б.</i>	39
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	
<i>Саїнчук А.О.</i>	41
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ В ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	

«Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання»

СЕКЦІЯ 3. Вектори та інструментарій соціалізації та екологізації економічних систем	
	Стор.
<i>Гельманова З.С., Конакбаева А.Н., Мезенцева А.В.</i>	45
ВОЗРОЖДЕНИЕ МОНОГОРОДОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	
<i>Коваленко М. А., Швороб Г. М.</i>	48
ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ	
<i>Morozova O.G., Kolosova S.O.</i>	51
GLOBAL INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS	
<i>Savina G., Fedorova N., Kachanova A.</i>	53
INTERNATIONAL EXPERIENCE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF WINERIES	
 СЕКЦІЯ 4. Механізми реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів «зеленої» економіки в сучасних умовах	
	Стор.
<i>Варава Л.М., Варава А.А.</i>	58
ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЙ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІПНІЧОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	
<i>Голікова О.С.</i>	61
РЕВІТАЛІЗАЦІЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ	
<i>Крикунова В. М., Жосан Г. В.</i>	63
ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ»	
<i>Лукашук В.В.</i>	66
МОНІТОРИНГ ДОСЯГНЕННЯ 7-Ї ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ДОСТУПНА ТА ЧИСТА ЕНЕРГІЯ», ЯК ОДНІЄЇ З ОСНОВ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ	
<i>Панченко Є.Г., Рудуха Н.Є.</i>	70
ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИВАННЯ СТАЛОГО НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Якимчук Т.В., Вольвач І.Ю.</i>	71
ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ МІЖНАРОДНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ У НАПРЯМІ «ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ» ЗА РАХУНОК КЛАСТЕРІЗАЦІЇ	
 СЕКЦІЯ 5. «Зелена» трансформація агропродуктових ринків та розв'язання проблеми відповідального споживання та виробництва	
	Стор.
<i>Ларіна Я.С.</i>	76
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
<i>Морозов Р. В., Морозова О. Г.</i>	78
ЕКОЛОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ	
<i>Пустова Н.О., Полосьмак К.О.</i>	81
ДЕРЖАВНА БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ЯК ОСНОВА «ЗЕЛЕНОГО» РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	
 СЕКЦІЯ 6. Регіональні пріоритети розвитку «зеленої» економіки в умовах децентралізації	
	Стор.
<i>Буркинський Б.В., Лайко О.І., Талпа В.П.</i>	85
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	

XI міжнародна науково-практична конференція

<i>Bazeli B., Stręk A., Gudz P.</i> RACJONALNOŚĆ GOSPODAROWANIA ŚRODKAMI FINANSOWYMI NA PRZYKŁADZIE LUDOWEGO ZESPOŁU JADOWNIKI W LATACH 2013-2018 <i>Szczepańska D., Gudz P., Gudz M.</i> PODATKOWE ADMINISTROWANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ PRZEZ OSOBY FIZYCZNE: REGIONALNE ASPEKTY <i>Сментина Н.В., Фіалковська А. А.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ЗЕЛЕНОГО» РОЗВИТКУ НА РІВНІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	87 91 93
---	--

СЕКЦІЯ 7. Реформування системи адміністративного управління в контексті розвитку «зеленої» економіки

	Стор.
<i>Андрєєва Н.М., Тютюнник Г.О.</i> РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» <i>Садченко О.В., Нікола С.О.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗОНАХ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» <i>Хумарова Н. І., Вернігорова Н. В.</i> НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ РОЗВИТКУ ПЛЯЖНИХ ТЕРИТОРІЯХ ОДЕСИ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ	98 102 104

Наукове видання

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ:
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ І МЕЖІ ЗРОСТАННЯ**

Матеріали
ХІ міжнародної науково-практичної конференції
(12 – 13 вересня 2019 року)
Українською, російською, польською, англійською мовами

Комп'ютерна верстка –
кафедра зовнішньоекономічної діяльності